

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ :

ΑΔΑΜΟΥ	ΘΕΟΔΩΡΑ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	ΣΤΕΦΑΝΟΣ
ΓΚΑΤΣΗΣ	ΝΙΚΟΣ
ΔΕΣΤΟΥΝΗΣ	ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΚΟΣΚΙΝΙΩΤΗΣ	ΑΡΗΣ
ΚΩΣΤΑΜΗΣ	ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ
ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ	ΓΙΑΝΝΗΣ
ΜΑΝΩΛΗΣ	ΜΑΡΙΟΣ
ΜΠΕΚΟΥ	ΚΑΤΕΡΙΝΑ
ΝΑΣΙΟΠΟΥΛΟΣ	ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ	ΚΑΤΕΡΙΝΑ
ΞΗΝΤΑΡΑΣ	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ	ΣΕΡΑΦΕΙΜ
ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ	ΞΕΝΟΦΩΝ
ΠΑΠΠΑ	ΤΖΕΝΗ
ΤΖΙΑΤΖΑΦΗΣ	ΓΙΩΡΓΟΣ

Εργασία που υποβάλλεται για τη μερική εκπλήρωση των υποχρεώσεων του
Μαθήματος της Ερευνητικής Εργασίας της Α Λυκείου.

Επιβλέπων καθηγητής : Λούκας Ηλίας

Καρδίτσα 2012

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οι οικονομικές κρίσεις αλλά και οι πτωχεύσεις μεγάλων επιχειρήσεων ακόμη και ολόκληρων χωρών είναι συχνό φαινόμενο στην παγκόσμια ιστορία και απασχολούν την ανθρωπότητα τουλάχιστο από τότε που λειτουργεί η οικονομία της αγοράς. Διερωτάται κανείς πως είναι δυνατόν οι σημερινές οικονομίες με πολλαπλάσια οικονομικά εργαλεία σε σχέση με το παρελθόν να μη γνωρίζουν πώς να αποφύγουν τέτοια φαινόμενα. Φαίνεται πως είναι στην ανθρώπινη φύση η επανάληψη λαθών. Είναι όμως βέβαιο ότι ενώ ο τρόπος εκδήλωσης, τα αποτελέσματα και οι επιπτώσεις μια κρίσης είναι περίπου ίδια, σε κάθε περίπτωση οι αιτίες διαφέρουν και θα έπρεπε αυτές να μελετηθούν σε βάθος. Για να γίνει όμως αυτό, θα πρέπει να ανατρέξουμε στο παρελθόν κάνοντας μια σύντομη ανασκόπηση κατ'αρχάς των πτωχεύσεων του νεώτερου ελληνικού κράτους και στη συνέχεια κάποιων μεγάλων οικονομικών κρίσεων όπως το μεγάλο κραχ του 1929-30 καθώς και της πρόσφατης αμερικάνικης χρηματοπιστωτικής κρίσης που επηρέασε και την Ελλάδα στην μεγαλύτερη κρίση που γνώρισε ποτέ.

Η κατάρρευση της Lehman Brothers μίας από τις μεγαλύτερες επενδυτικές τράπεζες στις ΗΠΑ σηματοδότησε την αρχή της μεγαλύτερης παγκόσμιας μεταπολεμικής οικονομικής κρίσης. Η χρηματοπιστωτική κρίση στις Η.Π.Α. μεταδόθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο και οι τράπεζες διέκοψαν τις χρηματοδοτήσεις σε ιδιώτες και επιχειρήσεις.

Το ελληνικό κράτος τα τελευταία 30 χρόνια έχει δημιουργήσει ένα ιδιαίτερα υψηλό δημόσιο χρέος το οποίο στις δεδομένες αντίξοες οικονομικές συνθήκες και εξαιτίας των διαρθρωτικών αδυναμιών της ελληνικής οικονομίας στάθηκε αδύνατο να χρηματοδοτηθεί. Αυτή ήταν η αρχή της οικονομικής κρίσης που διανύουμε, τα αίτια της οποίας θα πρέπει να αναζητηθούν σε συγκεκριμένες οικονομικές πολιτικές που ακολουθήθηκαν από τις ελληνικές κυβερνήσεις μεταπολιτευτικά. Από τα τέλη του 2009 και αρχές 2010 η ελληνική οικονομία αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα, καθώς έχει το δεύτερο μεγαλύτερο ετήσιο έλλειμμα κρατικού προϋπολογισμού και το δεύτερο μεγαλύτερο δημόσιο χρέος στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Από το 2009 μέχρι σήμερα παρατηρείται μια διαρκής και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι επενδύσεις επιδεινώθηκαν.

Η αδυναμία εξυπηρέτησης του δημοσίου χρέους ανάγκασε την ελληνική κυβέρνηση να στραφεί σε εξωτερική βοήθεια. Τον Μάιο του 2010 υπογράφηκε Μνημόνιο με το ΔΝΤ την ΕΕ και την ΕΚΤ ώστε να καλυφθεί η δανειακή ανάγκη της χώρας. Στις 29 Ιουνίου 2011

ψηφίστηκε από τη Βουλή των Ελλήνων το "Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015" και στις 12 Φεβρουαρίου 2012 υπερψηφίστηκε στη Βουλή των Ελλήνων πρόταση νόμου για τη συμφωνία του 2ου Μνημονίου που υπέβαλε η κυβέρνηση Παπαδήμου. Σήμερα και ενώ έχουν ληφθεί μέτρα δυσανάλογα του βάρους που μπορεί να σηκώσει ο μέσος Έλληνας πολίτης η πραγματική οικονομία συνεχίζει να επιδεινώνεται με την ανεργία να καταγράφει νέο ρεκόρ και τον μήνα Νοέμβριο του 2011 έφτασε, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, στο 20,9%.

Η επιδείνωση της οικονομίας αποτυπώνεται στα αποτελέσματα της έρευνας που διεξήγαγε η ερευνητική ομάδα των μαθητών του σχολείου μας. Η έρευνα αυτή παρουσιάζει τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στις οικογένειες των μαθητών αξιολογεί τις ευθύνες διαφόρων φορέων και προτείνει μέτρα για την ανάπτυξη και την ανάκαμψη της οικονομίας.

Τα μέλη της ερευνητικής ομάδας προσπάθησαν μέσα από την έρευνά τους να αποτυπώσουν τα στάδια της ύφεσης που διέρχεται τα τελευταία χρόνια η ελληνική οικονομία, να αναζητήσουν τις αιτίες αλλά και να προτείνουν μέτρα διεξόδου. Το εγχείρημα που επωμίστηκαν οι μαθητές ήταν μεγάλο αν αναλογιστεί κανείς την έλλειψη γνώσεων και βασικών οικονομικών εννοιών, αφού για πρώτη χρονιά εφέτος ακολούθησαν το νέο πρόγραμμα σπουδών στο οποίο δεν συμπεριλαμβάνεται το μάθημα των αρχών οικονομίας. Το αποτέλεσμα τους επιβραβεύει και θα ήθελα να τους συγχαρώ για την προσπάθεια που κατέβαλαν.

Λούκας Ηλίας – Οικονομολόγος-Φυσικής Αγωγής

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΕΛΙΔΑ ΤΙΤΛΩΝ.....	01
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	02
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	04
ΚΕΦΑΛΑΙΑ	
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	06
2. ΤΟ ΛΕΞΙΚΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ ΚΑΙ ΟΡΩΝ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ	08
2.1. Μακροοικονομικές έννοιες	
2.1.1. Πληθωρισμός	08
2.1.2. Ανεργία	09
2.1.3. Οικονομικές Διακυμάνσεις	12
2.1.4. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	13
2.1.5. Ανταγωνιστικότητα, παραγωγικότητα	14
2.2. Έννοιες και λέξεις που σχετίζονται με την κρίση.....	15
3. ΙΣΤΟΡΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ	31
3.1. Πτωχεύσεις του νεώτερου Ελληνικού Κράτους	
3.1.1. Η πρώτη πτώχευση του 1827	31
3.1.2. Η πτώχευση του 1843.....	33
3.1.3. Η Πτώχευση του 1893	34
3.1.4. Η Πτώχευση του 1932	36
3.1.5. Η Πτώχευση του 1945	37
3.2. Οι παγκόσμιες οικονομικές κρίσεις	38
3.2.1. Παγκόσμια οικονομική ύφεση 1929	38
3.2.2. Οκτώβριος 1997 η μεγάλη Ασιατική κρίση.....	41
3.2.3. Αμερικάνικη Χρηματοπιστωτική Κρίση 2007-08	43
4. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ 2008-	47
4.1. Σύντομο ιστορικό	47
4.2. Το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας.....	49
4.3. Τα αίτια της οικονομικής ύφεσης	50
4.4. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης.....	56
4.5. Η Τρόικα στην Ελλάδα.....	59

4.6. Προοπτικές εξόδου από την κρίση	70
5. Η ΕΡΕΥΝΑ ΜΑΣ.....	73
5.1. Στόχοι.....	73
5.2. Συμμετέχοντες.....	73
5.3. Όργανα μέτρησης.....	74
5.4. Αναλύσεις.....	74
5.5. Αποτελέσματα.....	75
6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	86
7. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	87
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: 1.ΣΥΧΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΤΙΜΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ	90
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ	91
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3: ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ 2000-2010.....	93
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4. Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	93
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5. Ο ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	94
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 6. ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΡΕΟΣ ΣΕ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΟ ΜΕΣΟ ΟΡΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ	94
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 7. ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ 10 ΧΡΟΝΙΑ	95
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 8. ΤΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	95
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 9. ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΡΕΟΣ & ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΑ	96
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 10. ΑΕΠ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	96
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 11. ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ.....	97
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 12. ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ CDS, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ.....	97

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αντικείμενο της συγκεκριμένης εργασίας είναι η παρουσίαση της ελληνικής οικονομικής κρίσης όπως αυτή έχει αναπτυχθεί από την αρχή του 2009 μέχρι και σήμερα. Η εργασία αυτή έγινε στα πλαίσια του μαθήματος των ερευνητικών εργασιών της Α τάξης του 2^{ου} Λυκείου Καρδίτσας

Στα πλαίσια εκπόνησης της εργασίας στο 1ο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην ιστορία των μεγάλων οικονομικών κρίσεων του νεώτερου Ελληνικού έθνους αλλά και στις μεγάλες οικονομικές κρίσεις που συγκλόνισαν τον κόσμο ερευνώντας κυρίως τα αίτια και τις επιπτώσεις τους. Τα θεματικά αντικείμενα αυτού του κεφαλαίου επιμελήθηκε η ομάδα που αποτελούσαν οι μαθητές Γκάτσης Νίκος, Δεστούνης Δημήτρης, Κωστάμης Αποστόλης, Νασιόπουλος Δημήτρης και Τζιατζιάφης Γιώργος.

Στο 2ο κεφάλαιο αναλύονται ορισμένες βασικές μακροοικονομικές έννοιες όπως πληθωρισμός, ανεργία, ανταγωνιστικότητα η γνώση των οποίων είναι απαραίτητη για την ανάλυση που θα ακολουθήσει. Επιπλέον δίνονται οι ορισμοί ορισμένων λέξεων που σχετίζονται με την οικονομική κρίση όπως PSI, Spreads, Haircut, Ομόλογα, CDs και παρουσιάζεται ο σκοπός και η λειτουργία κάποιων διεθνών οργανισμών όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Τα θεματικά αντικείμενα αυτού του κεφαλαίου επιμελήθηκε η ομάδα που αποτελούσαν οι μαθητές Μπέκου Κατερίνα, Κοσκινιώτης Άρης, Κωστόπουλος Γιάννης και Παπαπέτρου Ξενοφών.

Στο 3ο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ελληνική Οικονομική πραγματικότητα στην περίοδο της πρόσφατης οικονομικής κρίσης.. Αναλύεται λεπτομερώς το χρονικό που ξεκίνησε η οικονομική κρίση, σε ποιες χώρες επεκτάθηκε και εξετάζονται οι τομείς που έχουν πληγεί φτάνοντας μέχρι και την τωρινή οικονομική κατάσταση. Τα θεματικά αντικείμενα αυτού του κεφαλαίου επιμελήθηκαν δύο ομάδες μαθητών. Η πρώτη ομάδα την οποία αποτελούσαν οι μαθητές Αδάμου Θεοδώρα, Μανώλης Μάριος, Νικολάου Κατερίνα και Παππά Τζένη ασχολήθηκε με το ιστορικό της κρίσης, τα αίτια, τις επιπτώσεις, το ρόλο των διεθνών οικονομικών οργανισμών που ανέλαβαν την χρηματοδότηση του Ελληνικού χρέους αλλά και το περιεχόμενο των συμβάσεων που υπογράφηκαν. Η δεύτερη ομάδα την οποία αποτελούσαν οι μαθητές Αθανασίου Στέφανος, Ξηντάρας Αλέξανδρος, Παπακώστας Σεραφείμ και Παπαθανασίου Αλέξανδρος ασχολήθηκε με τη διαμόρφωση των οικονομικών δεικτών στην Ελλάδα και την Ευρώπη των 27 και των χωρών του Ευρώ από το 2005 μέχρι σήμερα.

Τέλος παρατίθενται τα αποτελέσματα της έρευνας ερευνάς που διενήργησαν οι μαθητές της ερευνητικής ομάδας και αναδεικνύει ποια είναι η γνώμη των Ελλήνων για την οικονομική κρίση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΤΟ ΛΕΞΙΚΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ ΚΑΙ ΟΡΩΝ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

2.1. Μακροοικονομικές έννοιες

2.1.1. Πληθωρισμός

Πληθωρισμός είναι η τάση αύξησης του γενικού επιπέδου των τιμών στην οικονομία.¹

Το μέγεθος του πληθωρισμού προσδιορίζεται από την εξέλιξη του δείκτη τιμών των αγαθών και των υπηρεσιών καθώς και την εξέλιξη ορισμένων αριθμοδεικτών που αφορούν το δείκτη τιμών καταναλωτή. Έχει μόνο αρνητικές επιπτώσεις, γιατί:

- Μειώνει την αγοραστική δύναμη και την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας
- Ενισχύει την ανισοκατανομή του εισοδήματος
- Ενθαρρύνει τις εισαγωγές
- Περιορίζει τη ροπή για αποταμίευση

ΕΙΔΗ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΥ

A. Πληθωρισμός ζήτησης

Εμφανίζεται σε περιόδους έντονης οικονομικής δραστηριότητας και δημιουργείται λόγω αύξησης της συνολικής ζήτησης του προϊόντος που παράγεται με πλήρη απασχόληση των μέσων παραγωγής. Έτσι προκαλείται αύξηση τιμών αγαθών κι υπηρεσιών.

B. Πληθωρισμός κόστους

Εμφανίζεται σε περιόδους υποτονικής δραστηριότητας και οφείλεται κυρίως στις ατέλειες του μηχανισμού της αγοράς και στους φόρους.

Γ. Εισαγόμενος Πληθωρισμός

Εισαγόμενος πληθωρισμός υπάρχει στην περίπτωση αύξησης των τιμών των πρώτων υλών ή αύξησης της ζήτησης των εγχώριων προϊόντων από το εξωτερικό.

Δ. Κατευθυνόμενος Πληθωρισμός

Κατευθυνόμενος πληθωρισμός υπάρχει όταν οι νομισματικές αρχές αυξάνουν την προσφορά χρήματος.

Ε. Πληθωρισμός Αδράνειας

Πληθωρισμός αδράνειας ονομάζεται ο πληθωρισμός, ο ρυθμός αύξησης του οποίου είναι σταθερός. Διαφέρει από τον στασιμοπληθωρισμό που συναντάται όταν υπάρχει ταυτόχρονα πληθωρισμός κι ανεργία (ύφεση).

ΣΤ. Εμφανής πληθωρισμός

Ζ. Αφανής Πληθωρισμός

Αφανής είναι ο πληθωρισμός όταν υπάρχουν πληθωριστικές πιέσεις αλλά εξουδετερώνονται με συνέπεια να μην αυξάνονται οι τιμές. Η εξουδετέρωση αυτή μπορεί να επιτευχθεί με κρατική παρέμβαση, δηλαδή επιδότηση της τιμής ενός προϊόντος ή υποτονική προσφορά ενός προϊόντος που κατανέμεται στους καταναλωτές με αγορανομικό δελτίο.¹

2.1.2. Ανεργία

Ανεργία ορίζεται ως το πηλίκο των ανέργων μιας περιοχής προς το συνολικό εργατικό δυναμικό σε αυτήν. Εκφράζεται ως ποσοστό επί της εκατό του εργατικού δυναμικού της συγκεκριμένης περιοχής.

<http://www.euretirio.com/2010/06/ergatiko-dynamiko.html#ixzz1pHO4Gxa4>

Ως **εργαζόμενος** νοείται, κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο συνδέεται με σχέση εξαρτημένης εργασίας με επιχείρηση

Υπάρχουν δύο κατηγορίες εργαζομένων:

1. Ως υπάλληλος χαρακτηρίζεται ο εργαζόμενος στην εργασία του οποίου προέχει το πνευματικό στοιχείο, εκείνος δηλαδή που παρέχει κατά κύριο λόγο πνευματική εργασία.
2. Ως εργάτης χαρακτηρίζεται ο εργαζόμενος που παρέχει κατά κύριο λόγο σωματική εργασία.

Το **εργατικό δυναμικό** αποτελείται από όσους έχουν εργασία (απασχολούμενοι) και εκείνους που δεν απασχολούνται (άνεργοι) αλλά έχουν δηλώσει ότι επιθυμούν και είναι διαθέσιμοι να εργασθούν.

Όπου εργατικό δυναμικό είναι το άθροισμα των ανέργων και των απασχολούμενων στην συγκεκριμένη περιοχή.

Είδη ανεργίας

Είδη ανεργίας ανάλογα με τη διάρθρωση της αγοράς εργασίας

1) Κυκλική ανεργία ή ανεργία από ανεπαρκή συνολική ζήτηση:

Οφείλεται στο ότι η συνολική ζήτηση δεν επαρκεί για να απορροφήσει το προϊόν που είναι σε θέση να παράγει η οικονομία, οπότε μειώνεται η απασχόληση των παραγωγικών συντελεστών.

2) Διαρθρωτική ανεργία:

Οφείλεται στο ότι η κλαδική ή γεωγραφική διάρθρωση της προσφοράς εργασίας δεν αντιστοιχεί στη διάρθρωση της ζήτησης για εργασία.

3) Ανεργία τριβής:

Προκαλείται από την μετακίνηση ορισμένων ατόμων από μια εργασία σε μια άλλη, με παρεμβολή μικρής περιόδου ανεργίας. Αντιπροσωπεύει δε το ποσοστό των ατόμων που μένουν άνεργα στο διάστημα που απαιτείται έως ότου αυτά βρουν εργασία.²

Επιπτώσεις ανεργίας

A. Στην ψυχολογία

Οι άνεργοι έχουν χαμηλότερη αυτοπεποίθηση, νιώθουν απορριπτέοι από την κοινωνία και με τη σειρά τους αναπτύσσουν αισθήματα εχθρότητας για αυτή, βιώνουν χρόνια πικρία κι απογοήτευση και παρουσιάζουν συμπτώματα κατάθλιψης. Αναπτύσσεται μέσα τους η αίσθηση πως δεν μπορούν να πάρουν στα χέρια τους τα ηνία της ζωής τους κι έτσι ψαλιδίζουν τις προσδοκίες τους από τον εαυτό τους και τους άλλους. Σε περιπτώσεις ανέργων που χάνουν μια μακροχρόνια σταθερή εργασία το στρες που βιώνουν θεωρείται πως είναι μεγαλύτερο από το στρες που εκλύεται από το θάνατο ενός καλού φίλου ή από αυτό της ύπαρξης μιας σοβαρής αρρώστιας στην οικογένεια. Επίσης, στους άνεργους απόφοιτους δευτεροβάθμιας ή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που δυσκολεύονται να βρουν δουλειά μετά την αποφοίτησή τους, συχνά παρατηρείται μια καθήλωση στην ιδιότητα του μαθητή ή του φοιτητή αντίστοιχα, σε συνάρτηση με τον τρόπο ζωής, τις αξίες, την αυτοεικόνα τους και τις προσδοκίες τους από τον εαυτό τους. Όλα τα παραπάνω, σε κάποιες περιπτώσεις, μπορεί να εκφραστούν μέσα από ψυχοσωματικά προβλήματα ή να βρουν διέξοδο στον αλκοολισμό και στην κατάχρηση άλλων ουσιών, ακόμα και στη συμμετοχή σε αντικοινωνικές ομάδες και σε άλλες παραβατικές συμπεριφορές.

B. Στην οικογένεια

Η οικογένεια σε μια τέτοια κατάσταση παίζει σημαντικό ρόλο, τόσο ως αποδέκτης της συναισθηματικής κατάστασης και συμπεριφοράς του άνεργου, όσο και ως υποστηρικτικός μηχανισμός. Οι άνεργοι, ανάλογα με το ρόλο και τη θέση τους μέσα στην οικογένεια μπορεί να νιώθουν διαφορετικά συναισθήματα. Οι νέοι άνεργοι πιθανόν να εκφράζουν μια μεγαλύτερη επιθετικότητα προς τους γονείς τους, αν αισθάνονται ότι οι γονείς –ως εκπρόσωποι της κοινωνίας των ενηλίκων- τους έχουν προδώσει ή δεν τους αποδέχονται. Γίνονται απαιτητικοί απέναντί τους και πιστεύουν ότι τους οφείλουν. Άλλοι νιώθουν άσχημα που επιβαρύνουν τους γονείς τους και αισθάνονται οι ίδιοι υπεύθυνοι που δεν μπορούν να συντηρήσουν τον εαυτό τους. Ένας άνεργος γονέας αισθάνεται πολύ διαφορετικά, γιατί αδυνατεί να προσφέρει στην οικογένειά του όσα πιστεύει ότι οφείλει ή θα ήθελε να δώσει. Έτσι, αισθάνεται , αποτυχημένος, απελπισμένος και κακό πρότυπο για τα παιδιά του. Παύει να είναι ο δυνατός γονιός στον οποίο μπορεί να στηριχθεί το παιδί, αφού αισθάνεται ότι δεν μπορεί πια να ανταπεξέλθει στο ρόλο του. Αυτή η αίσθηση είναι ακόμα πιο έντονη στους άνδρες, αφού στην κοινωνία μας θεωρούνται ακόμα οι βασικοί «κουβαλητές» στο σπίτι. Η γυναίκα τείνει να είναι πιο ευέλικτη σ' αυτό το θέμα και να αντλεί ικανοποίηση και αυτοπεποίθηση και από τους υπόλοιπους ρόλους τους, ανεξάρτητα από το τι συμβαίνει στον εργασιακό τομέα. Ειδικά σε περιπτώσεις που ο άνδρας χάνει τη δουλειά του και η γυναίκα φέρνει πλέον τα λεφτά στο σπίτι, ο άνδρας μπορεί να αισθάνεται μειονεκτικά και ότι χάνει το ρόλο του μέσα στην οικογένεια, με αποτέλεσμα να καταφέρεται επιθετικά κατά της συντρόφου του και να υπάρχουν πολλές συγκρούσεις.

Γ. Στο εργατικό κίνημα

Τα υψηλά ποσοστά ανεργίας οδηγούν σε ανησυχητική μείωση της συνείδησης του εργατικού κινήματος, σ' ένα διάχυτο φόβο ανάμεσα στους εργαζόμενους, την ίδια στιγμή που η συνολική κοινωνική και οικονομική ανισότητα, μα και η αγανάκτηση, απορροφούνται και ενσωματώνονται με τον πλέον ανώδυνο τρόπο από το κράτος, χωρίς ιδιαίτερες κοινωνικές εκρήξεις και εξεγέρσεις. Δεν είναι τυχαίο που φαινόμενα φασισμού και ξενοφοβίας συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με την ανεργία. Εξάλλου, είναι γνωστό από την Ιστορία ότι ο φασισμός την εποχή του Μεσοπολέμου βρήκε πρόσφορο έδαφος λόγω της οικονομικής κρίσης και της μεγάλης αύξησης της ανεργίας. Ταυτόχρονα, όσο μεγαλύτερο διάστημα ένα άτομο παραμένει άνεργο, τόσο λιγότερες πιθανότητες έχει να ενδιαφερθεί γι' αυτό ένας πιθανός εργοδότης γιατί απαξιώνονται οι εργασιακές του ικανότητες, οι γνώσεις

και η πείρα του. Ακόμη πιο επικίνδυνη προοπτική είναι εκείνη η οποία θέτει τους εργαζόμενους αντιμέτωπους μεταξύ τους, χωρίζοντάς τους σε αυτούς που έχουν εργασία και σ' αυτούς που προσπαθούν να βρουν εργασία, ο λεγόμενος "εφεδρικός στρατός ανέργων". Οι συνέπειες των συνεχών ρυθμών αύξησης της ανεργίας είναι οδυνηρές για το οργανωμένο εργατικό κίνημα. Το ηθικό των εργαζομένων πέφτει, γιατί ο κάθε εργαζόμενος βλέπει στο πρόσωπο των ανέργων το δικό του μέλλον. "Σπάει" η συλλογικότητα της εργατικής τάξης, τα αιτήματα γίνονται αμυντικά, αυξάνουν τα φαινόμενα ατομικοποίησης, εντατικοποιούνται οι ρυθμοί εργασίας εφόσον υπάρχει ο κίνδυνος της απόλυσης και μπαίνουν σε λειτουργία διαδικασίες αποκοινωνικοποίησης μιας σειράς ανθρώπων. Η τελική κατάληξη είναι πάντα μία: Να χτυπηθεί η οργανωμένη εργατική τάξη και να πέσει το εργατικό κόστος.

2.1.3. Οικονομικές Διακυμάνσεις

Αν παρατηρήσουμε τα στοιχεία μιας οικονομίας για μεγάλες χρονικές περιόδους, θα δούμε ότι η παραγωγή, το εισόδημα και η απασχόληση, δηλ. γενικά η οικονομική δραστηριότητα άλλοτε αυξάνεται γρήγορα, άλλοτε αργά και άλλοτε μειώνεται. Οι μεταβολές αυτές ονομάζονται οικονομικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι και παρουσιάζουν μια συστηματική κυκλικότητα.³

Η Φάση της ύφεσης

Η φάση της ύφεσης χαρακτηρίζεται από εκτεταμένη ανεργία, έλλειψη επενδύσεων και ανεπαρκή ζήτηση καταναλωτικών αγαθών. Η παραγωγή και τα εισόδημα βρίσκονται στο χαμηλότερο επίπεδό τους και τα κέρδη των επιχειρήσεων είναι χαμηλά. Οι επιχειρήσεις έχουν ζημιές αντί για κέρδη, το επιχειρηματικό κλίμα δεν είναι ευνοϊκό και επικρατεί απαισιοδοξία για το μέλλον.

Η Φάση της ανόδου ή άνθησης

Ανεξάρτητα από την αιτία που την ανακόπτει, κατά τη φάση της άνθησης παρατηρούμε αύξηση της παραγωγής και κατ' επέκταση του εισοδήματος και της απασχόλησης. Καθώς αυξάνεται η παραγωγή, αυξάνονται και τα κέρδη και αυτό δημιουργεί ευνοϊκό κλίμα για επενδύσεις. Επίσης αυξάνεται η συνολική ζήτηση και αυξάνεται η απασχόληση των παραγωγικών συντελεστών, με αποτέλεσμα να αρχίζουν να εμφανίζονται και οι πρώτες αυξήσεις των τιμών.

Η Φάση της κρίσης

Η τάση για αύξηση των τιμών είναι πιο έντονη, καθώς η οικονομία πλησιάζει το επίπεδο της πλήρους απασχόλησης. Αρχίζουν να εμφανίζονται "στενότητες", έχοντας ως αντίκτυπο τη δυσκολότερη αύξηση της παραγωγής. Η οικονομία βρίσκεται στο τελευταίο στάδιο της ανοδικής της πορείας. Σε αυτό το στάδιο είναι περισσότερο ευάλωτη στους διάφορους παράγοντες που ανακόπτουν την ανοδική τους πορεία. Τότε επέρχεται κρίση και η φάση της καθόδου.

Η Φάση της καθόδου

Τα φαινόμενα που παρατηρούνται στη φάση της καθόδου είναι τα αντίθετα απ' αυτά που συναντάμε στην ανοδική πορεία της οικονομίας: μείωση της κατανάλωσης, στασιμότητα ή μείωση των επενδύσεων, μείωση του εισοδήματος και της απασχόλησης. Άλλες φορές η φάση της καθόδου τελειώνει γρήγορα, οπότε η οικονομία ξαναρχίζει την ανοδική πορεία. Ακόμη άλλες φορές οδηγεί και σε παρατεταμένη ύφεση.³

2.1.4. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν είναι το σύνολο όλων των προϊόντων (υλικών και άυλων) που παράχθηκαν μέσα στην επικράτεια μιας χώρας σε διάστημα ενός έτους, εκφρασμένο σε χρηματικές μονάδες, ακόμα και αν μέρος αυτού παράχθηκε από παραγωγικές μονάδες που ανήκουν σε κατοίκους του εξωτερικού.⁴

ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ ΑΕΠ

Εκφράζεται μαθηματικά ως εξής:

$GDP = C + I + G + NX$ όπου:

(C): Κατανάλωση

(I): επένδυση

(G): δημόσιες δαπάνες για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών και

(NX): καθαρές εξαγωγές

ΜΗ ΜΕΤΡΗΣΙΜΑ ΑΓΑΘΑ/ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

- 1) Υπάρχουν αγαθά και υπηρεσίες που παράγονται στην οικονομία, αλλά επειδή δεν εμφανίζονται στην αγορά και δεν γίνονται αντικείμενα αγοραπωλησίας είναι δύσκολο να εκτιμηθεί και να υπολογιστεί η αξία τους στο εθνικό ή εγχώριο εισόδημα.
- 2) Αγαθά και υπηρεσίες για τα οποία παρατηρούνται διπλοί υπολογισμοί, λάθη και παραλήψεις.
- 3) Τεχνικές δυσκολίες.

2.1.5. Ανταγωνιστικότητα, παραγωγικότητα

Οι στόχοι της επιχείρησης αποτελούν τους λόγους για τη δημιουργία της, η επίτευξη όμως αυτών αποτελεί παράλληλα τον όρο για την επιβίωσή της.⁵

Συνεπώς, τίθεται το ζήτημα της μέτρησης του βαθμού της επίτευξης αυτών των στόχων. Σχετικά με αυτό το ζήτημα έχουν αναπτυχθεί δυο έννοιες:

- α) η έννοια της αποτελεσματικότητας και
- β) η έννοια της αποδοτικότητας.

Η αποτελεσματικότητα είναι ο βαθμός στον οποίο η επιχείρηση πετυχαίνει τους στόχους της. Η αποδοτικότητα αφορά κυρίως την εσωτερική λειτουργία της επιχείρησης και εκφράζει τις θυσίες (κόστη) που γίνονται για την επίτευξη ενός αποτελέσματος.

Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό, η αποδοτικότητα μετράται με δείκτες οι οποίοι έχουν ως αριθμητή το πραγματοποιηθέν αποτέλεσμα (εκροή) και ως παρανομαστή τα κόστη ή τις θυσίες που έγιναν για την πραγματοποίηση του αποτελέσματος (εισροές). Τέτοιοι δείκτες είναι ο δείκτης της παραγωγικότητας της εργασίας, της γης, κτλ. Ασφαλώς η αποδοτικότητα οδηγεί συνήθως στην αποτελεσματικότητα, αυτό όμως δε συμβαίνει οπωσδήποτε. Για παράδειγμα, σε μια επιχείρηση παραγωγής υφάσματος μπορεί η παραγωγικότητα να είναι πολύ υψηλή, η αποτελεσματικότητα όμως της επιχείρησης να είναι πολύ χαμηλή, γιατί δεν υπάρχει ζήτηση για το είδος του παραγόμενου υφάσματος.

Παραγωγικότητα. Είναι η σχέση μεταξύ παραχθέντων αγαθών (προϊόντων ή υπηρεσιών) και χρησιμοποιηθέντων παραγωγικών μέσων (φύση, εργασία, κεφαλαίο). Η παραγωγικότητα μπορεί να μετρηθεί σε σχέση με ένα συντελεστή (π.χ. πρώτες ύλες ή με περισσότερους (εργασία, πρώτες ύλες, χρηματικοί πόροι). Επίσης μπορεί να μετρηθεί για το σύνολο ενός παραγωγικού κλάδου ή μιας χώρας. Στο πλαίσιο μιας χώρας, παραγωγικότητα της εργασίας είναι η σχέση μεταξύ του συνόλου των παραχθέντων προϊόντων ή υπηρεσιών σε μια

δεδομένη χρονική περίοδο και του συνόλου των ανθρωποωρών εργασίας που δαπανήθηκαν για την παραγωγή τους. Σήμερα σε εθνικό, αλλά και παγκόσμιο επίπεδο αναφερόμαστε πολύ συχνά στην παραγωγικότητα και δε θα ήταν υπερβολή ο ισχυρισμός ότι όλα τα προβλήματα της οικονομίας οφείλονται στη χαμηλή παραγωγικότητα, ιδιαίτερα της εργασίας. Αυτό σημαίνει ότι ο συντελεστής "εργασία" έχει περισσότερα περιθώρια αύξησης της απόδοσης του κάτω από την επίδραση των συνεχών τεχνολογικών αλλαγών.

Η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας επιτυγχάνεται με την καλύτερη οργάνωση της, με τη βελτίωση του επιπέδου των εργαζομένων και βέβαια με τα κατάλληλα κίνητρα προς τους εργαζομένους. Ισχυρά κίνητρα είναι η καλύτερη αμοιβή, το κλίμα σιγουριάς για την εργασία του, οι καλές συνθήκες εργασίας και ό,τι άλλο ενισχύει την ύπαρξη αξιοκρατικών και συμμετοχικών διαδικασιών, στη βάση της φιλοσοφίας ότι η παραγωγή είναι συλλογική διαδικασία.

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ - ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

Μια επιχείρηση, για να επιβιώσει και να αναπτυχθεί, πρέπει ασφαλώς να είναι ανταγωνιστική. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες της να προτιμώνται από τους καταναλωτές έναντι άλλων ανταγωνιστικών. Για να συμβεί αυτό, πρέπει η επιχείρηση να προσφέρει προϊόντα ή υπηρεσίες, των οποίων ο συνδυασμός ποιότητας και τιμής να είναι καλύτερος από αυτόν που προσφέρουν οι ανταγωνιστές της ή να φαίνεται καλύτερος, λόγω διαφήμισης, επωνυμίας κτλ.

Συνεπώς, η έννοια της ανταγωνιστικότητας εκφράζει αυτήν τη δυνατότητα της επιχείρησης, δηλαδή να προσφέρει καλύτερη ποιότητα και τιμή από τους ανταγωνιστές της.⁵

2.2. Έννοιες και λέξεις που σχετίζονται με την κρίση

ΟΙΚΟΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Οι Οργανισμοί αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας ή οίκοι αξιολόγησης προσφέρουν ανεξάρτητες και έγκυρες υπηρεσίες αξιολογώντας την πιστοληπτική ικανότητα των δανειζομένων (ιδιώτες, επιχειρήσεις, κράτος) καθώς επίσης και τα χρεόγραφα που εκδίδουν οι δανειζόμενοι με σκοπό να αντιμετωπίσουν οι δανειστές το μειονέκτημα της ασύμμετρης πληροφόρησης που αντιμετωπίζουν κατά το δανεισμό. Πρόκειται για ιδιωτικούς μη-πλειοψηφικούς ρυθμιστές διεθνών κεφαλαιαγορών με έντονο και σημαντικό ρόλο αφού οι αξιολογήσεις πιστοληπτικής ικανότητας τις οποίες διενεργούν χρησιμοποιούνται από τους ενδιαφερόμενους (επενδυτές, δανειολήπτες, εκδότες, κυβερνήσεις) ώστε να λαμβάνουν

επενδυτικές και χρηματοδοτικές αποφάσεις. Οι οργανισμοί αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας επιδρούν και στα δύο μέρη μιας πιστωτικής σχέσης (δηλαδή και στο δανειστή και στο δανειζόμενο). Όσον αφορά στο δανειστή προσφέρει πληροφόρηση σχετικά με τον πιστωτικό κίνδυνο που εμπεριέχεται στις εναλλακτικές επενδυτικές ευκαιρίες και στο δανειζόμενο προσφέρει την απαραίτητη πληροφορία για να προσαρμόσει τις εσωτερικές του διαδικασίες και δραστηριότητες σύμφωνα με τα πρότυπα πιστοληπτικής ικανότητας. Οι αξιολογήσεις πραγματοποιούνται στις μακροπρόθεσμες υποχρεώσεις (ομόλογα) και στις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις (συναλλαγματικές) εταιρειών, χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων, δήμων και κρατών. Η αξιολόγηση του αξιόγραφου βασίζεται στη δυνατότητα του δανειζόμενου να αποπληρώσει το κεφάλαιο και τους τόκους σύμφωνα με την υπάρχουσα κάθε φορά συμφωνία δανεισμού.⁴

Οι σημαντικότεροι διεθνείς οίκοι αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας είναι οι:

- Moody's
- Standard & Poor's
- Fitch Ratings

Moody's

Η Moody's είναι η πρώτη εταιρεία αξιολόγησης πιστωτικών κινδύνων, με έδρα τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (ΗΠΑ). Ιδρύθηκε το 1909 από τον χρηματοοικονομικό αναλυτή John Moody. Σκοπός της εταιρείας ήταν η συλλογή πληροφοριών που αφορούσαν την κεφαλαιοποίηση, την διαχείριση και την οικονομική κατάσταση των εταιρειών. Την δεκαετία του '70 η εταιρεία επεκτάθηκε στις αγορές των βραχυπρόθεσμων αξιόγραφων, των εμπορικών συναλλαγών και των τραπεζικών καταθέσεων. Σήμερα, η Moody's κατέχει το 40% της παγκόσμιας αγοράς αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας.

Standard & Poor's

Η έδρα της εταιρείας είναι στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (ΗΠΑ). Το 1906 ιδρύθηκε η εταιρεία Standard Statistics Bureau παρέχοντας οικονομικά στοιχεία παρελθόντων ετών τα οποία δεν ήταν διαθέσιμα και αφορούσαν αποκλειστικά αμερικανικές εταιρείες. Το 1916 η Poor's Publishing Company ασχολήθηκε με τον προσδιορισμό και την δημοσιοποίηση αξιολογήσεων χρεών εταιρικών ομολόγων και αργότερα χρεών κρατών καθώς και δημοτικών

ομολόγων. Το 1941, οι εταιρείες Poor's Publishing Company και Standard Statistics Bureau συγχωνεύθηκαν δημιουργώντας την εταιρεία Standard and Poor's. Σήμερα ο συγκεκριμένος οίκος αξιολόγησης κατέχει το 40% της παγκόσμιας αγοράς αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας

Fitch

Η Fitch Ratings είναι ένας οργανισμός αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας και έχει δύο έδρες, την Νέα Υόρκη και το Λονδίνο. Η Fitch Ratings έχει τις ρίζες της στην Fitch Publishing Company η οποία ιδρύθηκε το 1913. Η ανάπτυξη της εταιρείας χρονολογείται το 1989 με την αναδιοργάνωση κεφαλαίων και την αλλαγή της διαχειριστικής ομάδας. Στην δεκαετία του '90 επεκτείνεται, παρέχοντας στους επενδυτές πρωτογενή έρευνα, πλήρεις ερμηνείες πολύπλοκων πιστώσεων και αυστηρότερη παρακολούθηση. Η Fitch Ratings καλύπτει πιο περιορισμένο μερίδιο αγοράς σε σχέση με την Moody's και την Standard & Poor's.⁴

Διαδικασία αξιολόγησης

Η διαδικασία αξιολόγησης βασίζεται στην ανάλυση (α) του επιχειρηματικού κινδύνου (ο βαθμός κινδύνου της επιλεγόμενης οικονομικής δραστηριότητας) και (β) του χρηματοοικονομικού κινδύνου (ο κίνδυνος που συνεπάγεται ο χρηματοοικονομικός προγραμματισμός). Οι Οίκοι αξιολόγησης συμβολίζουν με γράμματα τις αξιολογήσεις τους σε μια κλίμακα από τον περισσότερο έως τον λιγότερο πιστοληπτικά αξιόπιστο. Συχνά μπορεί να προστεθεί ένα σήμα (+) ή (-) προκειμένου να δηλωθούν διαφορές μεταξύ κατάταξης (π.χ. AA+, CCC-).

Σύστημα αξιολόγησης Moody's

Aaa Άριστης ποιότητας ομόλογα με το χαμηλότερο ποσοστό επενδυτικού κινδύνου

Aa1 / Aa3 Υψηλής ποιότητας ομόλογα με πολύ χαμηλό πιστωτικό κίνδυνο

A1 / A3 Υψηλής ποιότητας ομόλογα με χαμηλό πιστωτικό κίνδυνο

Baa1 / Baa3 Μεσαίας ποιότητας ομόλογα με πολύ σημαντικό πιστωτικό κίνδυνο

Ba1 / Ba3 Ομόλογα που το μέλλον τους δεν μπορεί να προβλεφθεί και να εξασφαλιστούν οι

αποδόσεις τους

B1 / B3	Ομόλογα τα οποία απέχουν από τον επιθυμητό τύπο επένδυσης
Caa1 / Caa3	Ομόλογα χαμηλής πιστοληπτικής ικανότητας με πολύ υψηλό κίνδυνο
Ca	Ομόλογα τα οποία θεωρούνται έντονα κερδοσκοπικά μη μπορώντας να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους
C	Ομόλογα της χαμηλότερης τάξεως χωρίς να δημιουργούν επενδυτικά οφέλη

Σύστημα αξιολόγησης Standard & Poor's και Fitch

AAA	Ομόλογα με την υψηλότερη βαθμολογία. Ικανότητα ισχυρή στην πληρωμή των τόκων και στην καταβολή του αρχικού κεφαλαίου
AA+ / AA-	Ομόλογα με ισχυρή ικανότητα στην πληρωμή των τόκων και στην καταβολή του αρχικού κεφαλαίου αλλά είναι κατά ένα μέρος πιο ευαίσθητο στις αρνητικές μεταβολές από τα AAA
A+ / A-	Ομόλογα υψηλής ικανότητας πληρωμής τόκων και κεφαλαίου αλλά πιο ευάλωτα στις συνέπειες από αλλαγές στις οικονομικές συνθήκες ή συγκυρίες
BBB+ / BBB-	Ομόλογα με επαρκή πιστοληπτική ικανότητα
BB+ / BB-	Ομόλογα αξιόπιστα, ενέχουν όμως στοιχεία κερδοσκοπίας
B+ / B-	Ομόλογα πιο κερδοσκοπικά από την κατηγορία BB
CCC	Ομόλογα με έντονο κερδοσκοπικό χαρακτήρα, με κίνδυνο απώλειας τόκων και αρχικού κεφαλαίου
CC	
Τα πιο κερδοσκοπικά ομόλογα με υψηλό κίνδυνο	
SD	Ομόλογα που αθετούν τις συμβατικές υποχρεώσεις
D	Ομόλογα που αθετούν οποιαδήποτε πληρωμή τόκων και αρχικού κεφαλαίου ⁴

Κριτική

Οι Οίκοι αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας έχουν δεχτεί έντονη κριτική από κυβερνήσεις των οποίων η πιστοληπτική ικανότητα έχει κριθεί ότι χειροτερεύει (π.χ. μείωση βαθμολογίας σε Ευρωπαϊκές χώρες αλλά και για τις ΗΠΑ το 2011), με την αιτιολογία ότι πρόκειται για μια ολιγοπωλιακή αγορά χωρίς έλεγχο αξιοπιστίας από άλλους οργανισμούς (εκτός από μία τυπική αξιολόγηση τη Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ρυθμιστικών Αρχών των αγορών κινητών αξιών). Οι κυβερνήσεις αυτές κατηγορούσαν τους Οίκους αξιολόγησης κατά το 2011 ότι οι επιπτώσεις των συνεχόμενων υποβαθμίσεων της πιστοληπτικής ικανότητας των χωρών τους επηρεάζουν αρνητικά την χρηματοπιστωτική σταθερότητά τους με αποτέλεσμα να ασκείται αυστηρή κριτική ως προς τα αποτελέσματα που παρουσιάζουν οι Οίκοι και να γίνεται προσπάθεια για αυστηρότερη εποπτεία των Οίκων αξιολόγησης προτείνοντας τη δημιουργία ενός «ανεξάρτητου» ευρωπαϊκού οίκου αξιολόγησης.⁴

Δ.Ν.Τ.

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), (διεθνής ονομασία Άι-Εμ-Εφ, "**IMF**"), είναι ένας διεθνής οργανισμός ο οποίος επιβλέπει το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα παρακολουθώντας τις συναλλαγματικές ισοτιμίες και τα ισοζύγια πληρωμών και προσφέροντας οικονομική και τεχνική βοήθεια όταν του ζητηθεί. Το ΔΝΤ ιδρύθηκε στις 27 Δεκεμβρίου του 1945 στην Ουάσινγκτον, πρωτεύουσα των ΗΠΑ κατόπιν συνομολόγησης 29 Χωρών που είχαν συμβάλει στο 80% του κεφαλαίου. Η ίδρυση του Οργανισμού αυτού είχε προπαρασκευαστεί κατά τη Διεθνή Νομισματική και Χρηματοδοτική Συνδιάσκεψη που συνήλθε στο Μπρέτον Γουντς, του Νιού Χαμσάιρ των ΗΠΑ, ενάμισι χρόνο πριν, από 1ης Ιουλίου μέχρι 22 Ιουλίου του 1944. Έδρα του Οργανισμού ορίστηκε η Ουάσινγκτον ως πρωτεύουσα της χώρας με το μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής. Ανώτατο διοικητικό όργανο του ΔΝΤ είναι το λεγόμενο «Συμβούλιο των Διοικητών» στο οποίο εκπροσωπείται κάθε κράτος μέλος μ' ένα Διοικητή και έναν αναπληρωματικό για πέντε συνεχή έτη. Πολλές από τις εξουσίες του Συμβουλίου των διοικητών έχουν σήμερα μεταβιβαστεί στο **Εκτελεστικό Συμβούλιο** που αποτελεί το αμέσως υφιστάμενο όργανο του ΔΝΤ. Ο Διοικητικός Διευθυντής του Συμβουλίου προΐσταται του Εκτελεστικού Συμβουλίου καθώς και όλου του προσωπικού του Οργανισμού που υπολογίζεται περίπου στα 4000 άτομα από 180 και πλέον χώρες. Σημειώνεται ότι το Εκτελεστικό Συμβούλιο ασχολείται κυρίως με θέματα τρέχουσας

φύσεως του Οργανισμού αφού για τα σημαντικότερα επιλαμβάνεται αυτό τούτο το Συμβούλιο των Διοικητών.⁴

Σκοποί του ΔΝΤ

Κύριος σκοπός του εν λόγω οργανισμού είναι η προώθηση της διεθνούς νομισματικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών με ισόρροπη ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου. Για τον σκοπό αυτό προωθούνται συγκεκριμένα μέτρα, ή οσάκις κρίνεται αναγκαίο αποφασίζονται ιδιαίτερα μέτρα, μεταξύ των οποίων είναι:

1. Η ενιαία διαδικασία ομαλής προσαρμογής εκάστου κράτους μέλους στις συναλλαγματικές ισοτιμίες.
2. Διεθνείς διαβουλεύσεις σε περιπτώσεις σημαντικών αλλαγών των ακολουθούμενων συναλλαγματικών πρακτικών.
3. Επιβολές ορισμένων περιοριστικών συναλλαγματικών μέτρων και τέλος
4. Άρση των παραπάνω περιοριστικών μέτρων κατόπιν διαπιστωμένης βελτίωσης οικονομικής θέσης του συγκεκριμένου κράτους-μέλους.⁴

Μέλη του ΔΝΤ

Μέλη του ΔΝΤ γίνονται δεκτά μόνο ελεύθερες και κυρίαρχες χώρες. Το 2000 τα μέλη του ΔΝΤ αριθμούσαν 182 (χώρες). Στα συστήματα παρακολούθησης των οικονομιών, συνεισφέρουν στατιστικά δεδομένα χωρίς να είναι μέλη του ΔΝΤ, οι Παλαιστινιακές Αρχές, το Χονγκ Κονγκ, όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα για την Ευρωζώνη και η Eurostat για όλη την ΕΕ.

Κριτήρια για ένταξη

Οποιαδήποτε χώρα μπορεί να ζητήσει να γίνει μέλος του ΔΝΤ. Η αίτηση θα εξεταστεί πρώτα από το Εκτελεστικό Συμβούλιο του ΔΝΤ, το οποίο θα υποβάλει έκθεση στο Διοικητικό Συμβούλιο του ΔΝΤ με εισηγήσεις. Οι εισηγήσεις αφορούν το μερίδιο που αναλογεί (quota) στο υποψήφιο μέλος, τον τρόπο πληρωμής της συνδρομής, και άλλους όρους και προϋποθέσεις για ένταξη. Αφού το Διοικητικό Συμβούλιο εγκρίνει την έκθεση, η αιτούσα χώρα οφείλει να λάβει τα απαραίτητα νομικά μέτρα σύμφωνα με τη δική της

νομοθεσία ώστε να μπορέσει να υπογράψει τη σχετική συμφωνία με το ΔΝΤ και να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της ως μέλος.

Το μερίδιο (quota) ενός μέλους του ΔΝΤ καθορίζει τη συνδρομή που πρέπει να πληρώνει, το βάρος της ψήφου του, την πρόσβαση σε χρηματοδοτήσεις από το ΔΝΤ, και το μερίδιό του σε Special Drawing Rights. Ένα μέλος δεν μπορεί μονομερώς να αυξήσει το μερίδιό του - η οποιαδήποτε αύξηση πρέπει πρώτα να εγκριθεί από το Εκτελεστικό Συμβούλιο. Για παράδειγμα, το 2001 δεν επιτράπηκε στην Κίνα να αυξήσει το μερίδιό της όσο επιθυμούσε, ώστε να παραμείνει στο επίπεδο της μικρότερης οικονομίας των G7 (Καναδάς). Έκτοτε, η συνεισφορά της έχει αυξηθεί μόνο ελαφρώς.

Από το 2006 διεξάγεται συζήτηση για αλλαγές στον τρόπο ψήφησης, ώστε να γίνεται πιο δίκαια.⁴

Πού παρεμβαίνει και ποιος καταφεύγει σε αυτό;

Η βασική αποστολή του ΔΝΤ είναι να παρέχει τεχνική και οικονομική βοήθεια σε χώρες που βρίσκονται σε πολύ δύσκολη οικονομική κατάσταση. Χώρες-μέλη που έχουν πρόβλημα με το ισοζύγιο πληρωμών μπορούν να ζητήσουν δάνεια και βοήθεια στη διαχείριση της εθνικής τους οικονομίας. Για να δοθεί η βοήθεια απαιτείται συνήθως από τις χώρες αυτές να προβούν σε μεταρρυθμίσεις (οι οποίες αναφέρονται σε μερικές περιπτώσεις ως "συναίνεση της Ουάσινγκτον"). Αυτές οι μεταρρυθμίσεις συνήθως απαιτούνται γιατί χώρες με σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία μπορούν να δημιουργήσουν οικονομικές, νομισματικές και πολιτικές πρακτικές οι οποίες να οδηγήσουν οι ίδιες το σύστημα σε κρίση. Για παράδειγμα, χώρες με τεράστια ελλείμματα προϋπολογισμού, ανεξέλεγκτο πληθωρισμό, αυστηρό έλεγχο τιμών, ή ιδιαίτερα υπερτιμημένο ή υποτιμημένο νόμισμα διατρέχουν τον κίνδυνο να αντιμετωπίσουν στο μέλλον σοβαρό πρόβλημα με το ισοζύγιο πληρωμών. Έτσι, τα προγράμματα αυτά έχουν ως στόχο, να διορθώσουν τις συνθήκες που οδήγησαν στην οικονομική κρίση και όχι απλώς να χρηματοδοτήσουν την έλλειψη υπεύθυνης στάσης στα οικονομικά.

Όταν η βοήθεια συνίσταται από δάνεια, αυτά συνήθως δίνονται σε δόσεις, καθεμιά από τις οποίες δίνεται υπό την προϋπόθεση ότι έχουν επιτευχθεί συγκεκριμένοι στόχοι.⁴

Το Ευρωσύστημα

Το Ευρωσύστημα αποτελείται από την ΕΚΤ και τις Εθνικές Κεντρικές Τράπεζες των χωρών που έχουν υιοθετήσει το ευρώ. Το Ευρωσύστημα και το ΕΣΚΤ θα συνυπάρχουν όσο διάστημα υπάρχουν κράτη μέλη που δεν ανήκουν στη ζώνη του ευρώ.⁶

Από την 1η Ιανουαρίου 1999 η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) είναι υπεύθυνη για την άσκηση της νομισματικής πολιτικής στη ζώνη του ευρώ – τη μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο μετά τις Ηνωμένες Πολιτείες.

Η ζώνη του ευρώ έγινε πραγματικότητα όταν η ευθύνη για την άσκηση νομισματικής πολιτικής εκχωρήθηκε από τις εθνικές κεντρικές τράπεζες 11 κρατών μελών της ΕΕ στην ΕΚΤ τον Ιανουάριο του 1999. Η Ελλάδα έγινε μέλος το 2001, η Σλοβενία το 2007, η Κύπρος και η Μάλτα το 2008, η Σλοβακία το 2009 και η Εσθονία το 2011. Η δημιουργία της ζώνης του ευρώ και η ίδρυση ενός υπερεθνικού οργάνου, της ΕΚΤ, αποτέλεσε βασικό στάδιο στη μακρόχρονη και πολύπλοκη πορεία προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Προκειμένου να ενταχθούν στη ζώνη του ευρώ, οι 17 χώρες έπρεπε να πληρούν τα κριτήρια σύγκλισης. Αυτό θα ισχύσει και για άλλα κράτη μέλη της ΕΕ προτού υιοθετήσουν το ευρώ. Τα κριτήρια θέτουν τις οικονομικές και νομικές προϋποθέσεις για την επιτυχημένη συμμετοχή στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση.

Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

Η Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και το Καταστατικό του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας αποτελούν τη νομική βάση για την ενιαία νομισματική πολιτική. Με το Καταστατικό, ιδρύθηκαν η ΕΚΤ και το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) την 1η Ιουνίου 1998. Η ΕΚΤ ιδρύθηκε ως πυρήνας του Ευρωσυστήματος και του ΕΣΚΤ. Η ΕΚΤ και οι εθνικές κεντρικές τράπεζες εκτελούν από κοινού τα καθήκοντα που τους έχουν ανατεθεί. Η ΕΚΤ διαθέτει νομική προσωπικότητα σύμφωνα με το δημόσιο διεθνές δίκαιο.

Το Eurotower, έδρα της ΕΚΤ,

στη Φραγκφούρτη (Γερμανία)

Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών

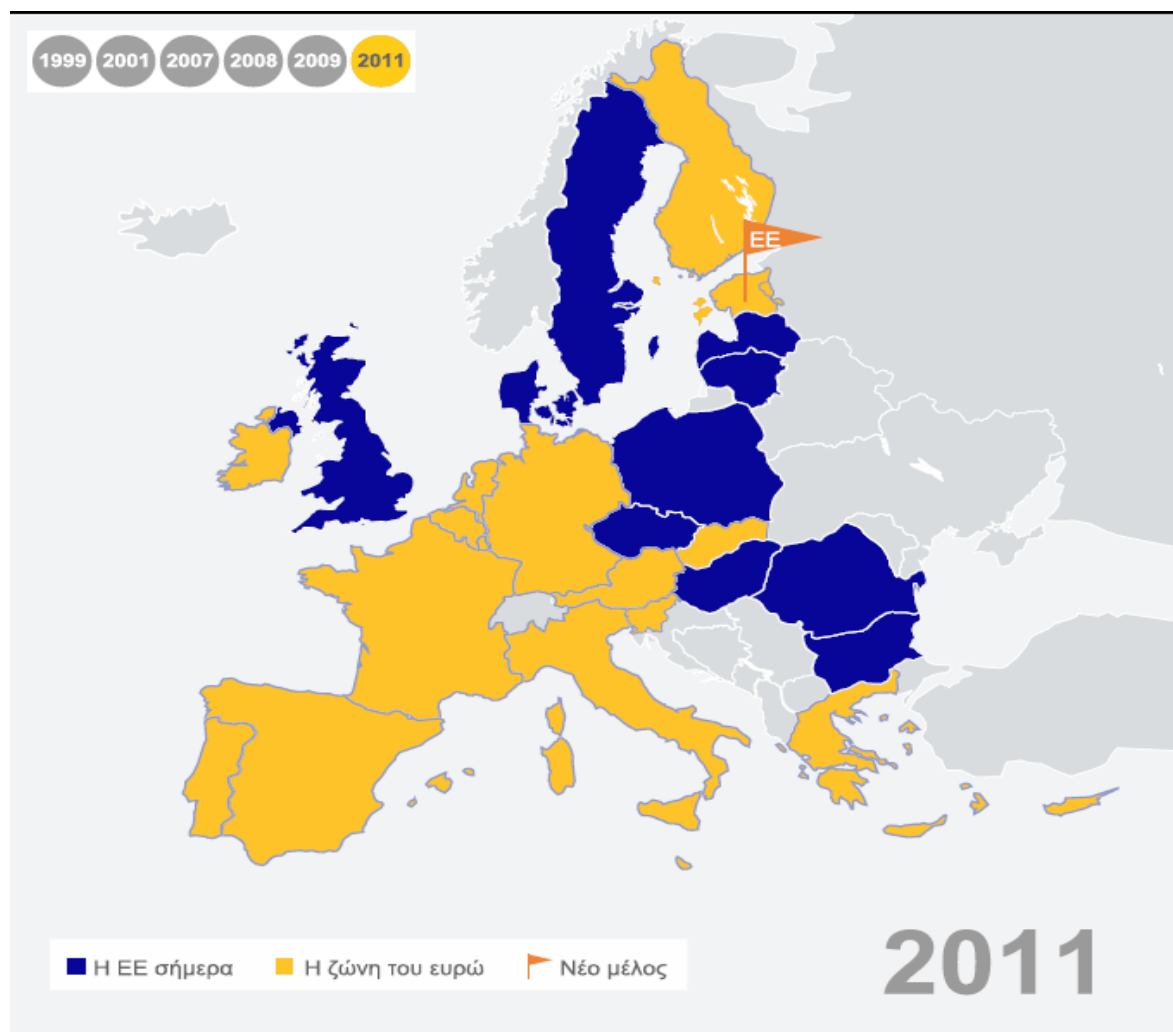
Το ΕΣΚΤ αποτελείται από την ΕΚΤ και τις εθνικές κεντρικές τράπεζες (ΕθνΚΤ) όλων των κρατών μελών της ΕΕ είτε έχουν υιοθετήσει το ευρώ είτε όχι.

Ευρωσύστημα

Το Ευρωσύστημα αποτελείται από την ΕΚΤ και τις ΕθνΚΤ των χωρών που έχουν υιοθετήσει το ευρώ. Το Ευρωσύστημα και το ΕΣΚΤ θα συνυπάρχουν όσο διάστημα υπάρχουν κράτη μέλη που δεν ανήκουν στη ζώνη του ευρώ.

Ζώνη του ευρώ

Η ζώνη του ευρώ αποτελείται από τις χώρες της ΕΕ που έχουν υιοθετήσει το ευρώ

17 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρησιμοποιούν το ευρώ ως νόμισμά τους: Βέλγιο, Γερμανία, Εσθονία, Ιρλανδία, Ελλάδα, Ισπανία, Γαλλία, Ιταλία, Κύπρος, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Ολλανδία, Αυστρία, Πορτογαλία, Σλοβενία, Σλοβακία, Φινλανδία

Μη συμμετέχουσες χώρες: Η Βουλγαρία, η Τσεχική Δημοκρατία, η Δανία, η Λεττονία, η Λιθουανία, η Ουγγαρία, η Πολωνία, η Ρουμανία, η Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο είναι κράτη μέλη της ΕΕ, αλλά επί του παρόντος δεν χρησιμοποιούν το ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα⁶

ΠΤΩΧΕΥΣΗ

Η πτώχευση είναι η νομική κατάσταση εκείνη στην οποία μεταπίπτει έμπορος, ή εμπορική εταιρεία όταν "μόνιμα και ολοσχερώς" αδυνατεί να ικανοποιήσει τους δανειστές ή άλλους οφειλέτες. Η πτώχευση κηρύσσεται μόνο με δικαστική απόφαση. Τόσο η διαδικασία όσο και οι επιπτώσεις εξ αυτής διέπονται από το Πτωχευτικό Δίκαιο που αποτελεί ιδιαίτερο κλάδο του Εμπορικού Δικαίου. Στη πράξη η πτώχευση αποτελεί «συλλογική διαδικασία», μια διαδικασία δηλαδή, που προβλέπεται σε περιπτώσεις αφερεγγυότητας επιχειρήσεων. Όταν κηρυχθεί η πτώχευση, οι δανειστές του οφειλέτη δεν μπορούν να ασκήσουν ατομικά καταδιωκτικά μέτρα εναντίον του, αλλά ενώνονται σε μια «ομάδα», τα δικαιώματα της οποίας ασκούνται από το «σύνδικο», με σκοπό τη συνολική εκποίηση της περιουσίας του οφειλέτη και την ίση μεταχείριση όλων των πιστωτών. Αποφεύγονται έτσι ο πανικός των πιστωτών, η σώρευση δικών, η σπουδή στην κατάσχεση των επιμέρους περιουσιακών στοιχείων του οφειλέτη και τελικά η καταστροφή της επιχείρησής του.⁴

ΕΠΙΛΕΚΤΙΚΗ ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ

Αν ήθελε κάποιος να περιγράψει με απλά λόγια τι σημαίνει πρακτικά η τοποθέτηση της Ελλάδας σε καθεστώς «επιλεκτικής χρεοκοπίας» (selective default), θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει την παρακάτω φράση κοινοτικού αξιωματούχου: «Είναι σαν να μπαίνεις στη φυλακή για ένα σκληρό έγκλημα, αλλά να βγαίνεις γρήγορα λόγω καλής διαγωγής». Ωστόσο, από τη στιγμή που θα «μπεις στη φυλακή», όλα τα ενδεχόμενα είναι ανοικτά. Πρωταρχικό ρόλο για να βγεις γρήγορα και ομαλά έχει, για ακόμα μία φορά, η στάση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ). Από τη στιγμή που η Ελλάδα φτάσει σε σημείο να τεθεί από τους οίκους αξιολόγησης σε καθεστώς «επιλεκτικής χρεοκοπίας», οι αποφάσεις της

ΕΚΤ για το εάν θα συνεχίσει να δέχεται ως εγγύηση τα ελληνικά ομόλογα ή όχι, θα καθορίσουν και το μέγεθος του προβλήματος που θα αντιμετωπίσει η χώρα και όλοι μας. Παράγοντες της αγοράς και οικονομολόγοι συμφωνούν ότι η κατηγορία της «επιλεκτικής χρεοκοπίας» αποτελεί απλώς τεχνικό ζήτημα. Δεν είναι χρεοκοπία σε καμία περίπτωση και δεν έχει τις συνέπειες μιας πτώχευσης. Επί της ουσίας, μία χώρα τοποθετείται σε αυτό το καθεστώς όταν δεν εξυπηρετήσει κάποιες υποχρεώσεις της προς τους πιστωτές της για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα (π. χ. για το 2013). Ταυτόχρονα, όμως, συνεχίζει να πληρώνει κανονικά τις υπόλοιπες υποχρεώσεις της (τόκοι, λήξεις κ.λπ.) για τα άλλα έτη. Το μεγάλο πρόβλημα όμως έγκειται στο γεγονός ότι η ΕΚΤ συνεχίζει να διατηρεί την αυστηρή θέση της, ότι σε περίπτωση «επιλεκτικής χρεοκοπίας» για την Ελλάδα δεν θα παρέχει ρευστότητα στις εγχώριες τράπεζες με την εγγύηση ομόλογων. Εφόσον η απόφασή της αυτή δεν αλλάξει (σ. σ.: σε περίπτωση πάντα που οι οίκοι αξιολόγησης αποφασίσουν ότι η Ελλάδα βρίσκεται σε «επιλεκτική χρεοκοπία»), τότε υπάρχουν δύο ενδεχόμενα:

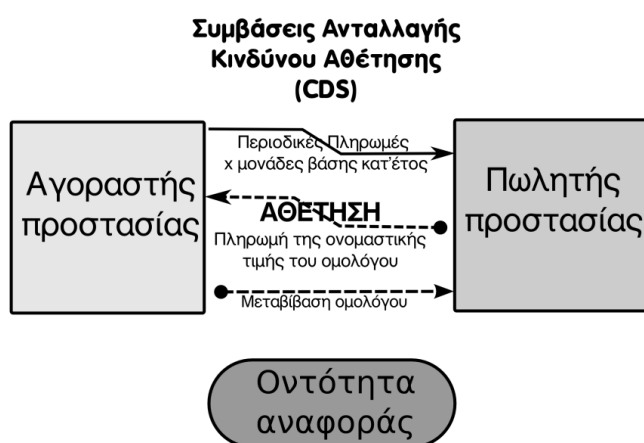
1. Η «επιλεκτική χρεοκοπία» να είναι μικρής διάρκειας. Στην περίπτωση που η Ελλάδα τοποθετηθεί για μικρό χρονικό διάστημα σε αυτήν την κατάσταση (παράδειγμα, για έναν ή δύο μήνες), τότε η ρευστότητα των ελληνικών τραπεζών δεν θα πληγεί σημαντικά και κατ' επέκταση δεν θα υπάρξουν και σημαντικές επιπτώσεις στην πραγματική οικονομία. Παράδειγμα «επιλεκτικής χρεοκοπίας» που δεν «πόνεσε» πολύ είναι αυτό της Ουρουγουάης, που βρέθηκε σε τέτοιο καθεστώς μόλις για 17 ημέρες. Ωστόσο, το δημόσιο χρέος της Ουρουγουάης ήταν πολύ μικρότερο από αυτό της Ελλάδας και δεν μπορεί να συγκριθεί άμεσα η μία περίπτωση με την άλλη.

2. Η «επιλεκτική χρεοκοπία» να διαρκέσει αρκετά. Δηλαδή, να υπάρξει μία μαζική αθέτηση υποχρεώσεων για δύο χρόνια (2012 - 2013 ή 2013 - 2014). Στην περίπτωση αυτή είναι δεδομένο ότι το κόστος των τραπεζών λόγω της ανεπαρκούς ρευστότητας θα μετακυληθεί στην πραγματική οικονομία. Θα υπάρχουν προβλήματα με τις εισαγωγές της Ελλάδας (δεν θα είναι αρκετές ώστε να καλύπτουν τις ανάγκες για πετρέλαιο, αγαθά κ. λπ.). Η αγορά θα «στεγνώσει» από κεφάλαια, επιχειρήσεις θα κλείσουν, θέσεις εργασίας θα χαθούν, ενώ η ανάκαμψη της Ελλάδας θα εξαρτάται από δύο παράγοντες. Πρώτον, από τα έσοδα του κράτους, που όμως θα είναι πολύ χαμηλά. Δεύτερον, από τη χρηματοδοτική στήριξη που θα παράσχουν για το διάστημα αυτό οι χώρες της Ευρωζώνης στην Ελλάδα. Πάντως, κοινοτικοί αξιωματούχοι εκτιμούν ότι από τη στιγμή που το νέο πακέτο στήριξης της Ελλάδας το οποίο σχεδιάζει η Ευρωζώνη οδηγήσει τη χώρα σε «επιλεκτική χρεοκοπία»,

είναι σχεδόν βέβαιο ότι η οικονομική βοήθεια θα είναι τέτοια που θα εξασφαλίζει τη χρηματοδότηση της ελληνικής οικονομίας. Βέβαια, αυτή είναι η μία όψη του νομίσματος. Η άλλη όψη περιλαμβάνει την οπισθοχώρηση της ΕΚΤ από τη σκληρή στάση που διατηρεί αυτήν την περίοδο στο ζήτημα των εγγυήσεων. Αναλυτές της αγοράς εκτιμούν ότι η Φρανκφούρτη «χρησιμοποιεί» τη θέση της στη χρονική αυτή συγκυρία, ώστε να πιέσει τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις να λάβουν πιο δραστικές αποφάσεις για την Ελλάδα. Στο τέλος, όμως, δεν θα αφήσει τις ελληνικές τράπεζες να καταρρεύσουν συμπαρασύροντας πιθανότατα και άλλες ευρωπαϊκές, εκτιμούν οι ίδιοι αναλυτές. Τελικά θα τους παράσχει ρευστότητα ακόμα και αν η χώρα βρεθεί σε καθεστώς «επιλεκτικής χρεοκοπίας». Αυτό, βέβαια, μένει να αποδειχθεί στην πράξη. Το μόνο σίγουρο αυτή τη στιγμή είναι ότι το διοικητικό συμβούλιο της ΕΚΤ είναι διχασμένο μεταξύ εκείνων που υποστηρίζουν τη σκληρή στάση που διατηρεί τώρα και εκείνων που θεωρούν ότι θα πρέπει να υπάρξει πιο ελαστική προσέγγιση του ζητήματος από την Κεντρική Τράπεζα.⁷

CDs

Η σύμβαση ανταλλαγής κινδύνου αθέτησης (ΣΑΚΑ- Credit default swap ή απλά CDS) είναι μία σύμβαση ανταλλαγής (ΣΑ) στην οποία ο αγοραστής της πραγματοποιεί σειρά πληρωμών προς τον αντισυμβαλλόμενο πωλητή και σε αντάλλαγμα δέχεται εφάπαξ πληρωμή σε περίπτωση που κάποιο πιστωτικό μέσο (συνήθως ομόλογο ή δάνειο)

χαρακτηρισθεί από αθέτηση του εκδότη. Στην απλούστερη μορφή της, η ΣΑΚΑ είναι μια διμερής σύμβαση μεταξύ του αγοραστή και του πωλητή της προστασίας από τον πιστωτικό κίνδυνο. Η ΣΑΚΑ αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο ομόλογο χρέους μιας «οντότητας αναφοράς, η οποία οντότητα συνήθως είναι

κράτος ή νομικό πρόσωπο όπως μια εταιρεία. Η οντότητα αναφοράς δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος της σύμβασης. Ο αγοραστής της προστασίας προβαίνει σε τριμηνιαίες πληρωμές ασφαλίσεων προς τον πωλητή. Εάν η οντότητα αναφοράς αθετήσει κάποιες υποχρεώσεις ως

προς το χρέος της, ο πωλητής πληρώνει στον αγοραστή την ονομαστική αξία των ομολογιών σε αντάλλαγμα για τη φυσική παράδοση του ομολόγου, αν και ο διακανονισμός μπορεί επίσης να γίνει με μετρητά ή με δημοπρασία. Η αθέτηση αναφέρεται ως "Πιστωτικό Γεγονός" και περιλαμβάνει συμβάντα όπως η αδυναμία πληρωμής, η αναδιάρθρωση και η πτώχευση. Οι περισσότερες ΣΑΚΑ κυμαίνονται μεταξύ 10 - 20 εκατομμυρίων δολαρίων και είναι διάρκειας μεταξύ ενός και 10 ετών. Ο κάτοχος του ομολόγου μπορεί να "αγοράσει προστασία" για αντισταθμίσει τον πιστωτικό κίνδυνο του ομολόγου. Με τον τρόπο αυτό, η ΣΑΚΑ είναι παρόμοια με την ασφάλιση πιστώσεων, αν και δεν είναι ούτε παρόμοια ούτε υπόκειται σε κανονισμούς που διέπουν την ασφάλιση ατυχημάτων ή ζωής. Επίσης, οι επενδυτές μπορούν να αγοράζουν και να πωλούν προστασία χωρίς να κατέχουν κανένα χρέος του φορέα αναφοράς. Αυτές οι "γυμνές συμβάσεις ανταλλαγής κινδύνου αθέτησης" επιτρέπουν στους διαπραγματευτές να κερδοσκοπούν επί εκδόσεων χρέους και της φερεγγυότητας των οντοτήτων αναφοράς. Οι ΣΑΚΑ μπορούν να χρησιμοποιηθεί για την κατασκευή συνθετικών θετικών και αρνητικών θέσεων στους φορείς αναφοράς. Οι γυμνές ΣΑΚΑ αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος της συνολικής αγοράς των συμβάσεων αυτών. Επιπλέον, οι συμβάσεις ανταλλαγής κινδύνου αθέτησης, μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν σε θέματα εξισορροπητικής κερδοσκοπίας σε σχέση με την εταιρική κεφαλαιακή διάρθρωση. Οι συμβάσεις ανταλλαγής κινδύνου αθέτησης υπάρχουν από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, αλλά η αγορά αυξήθηκε δραματικά από το 2003. Μέχρι το τέλος του 2007, το οφειλόμενο ποσό ήταν 62,2 τρισεκατομμύρια δολάρια, ενώ μέχρι το τέλος του 2008 υποχώρησε στα 38,6 τρισεκατομμύρια δολάρια.⁴

Τα περισσότερα CDS είναι τεκμηριωμένα με τυποποιημένα έντυπα που εκδίδονται από τον Διεθνή Σύνδεσμο Συμβάσεων Ανταλλαγής και Παραγώγων (International Swaps and Derivatives Association, ISDA), αν και μερικά είναι προσαρμοσμένα σε συγκεκριμένες ανάγκες. Οι συμβάσεις ανταλλαγής κινδύνου αθέτησης έχουν πολλές παραλλαγές.^[2] Εκτός από τις βασικές "μοναδικού ονόματος" ΣΑΚΑ, υπάρχουν συμβάσεις επί δεικτών (index CDS), "συμβάσεις επί καλάθου οντοτήτων" (basket CDS), ΣΑΚΑ χρηματικής εγγυήσεως (δηλαδή, με μια αρχική πληρωμή από τον πωλητή ως εγγύηση, funded CDS) και "μόνον δανείων" ΣΑΚΑ (δηλαδή, μόνον επί κοινοπρακτικών, εγγυημένων δανείων της οντότητας αναφοράς, LCDS). Εκτός από τις εταιρείες ή τις κυβερνήσεις, η οντότητα αναφοράς μπορεί να περιλαμβάνει και μια εταιρεία ειδικού σκοπού που εκδίδει χρεόγραφα υποστηριζόμενα από υποθήκη⁴

Οι συμβάσεις ανταλλαγής κινδύνου αθέτησης δεν αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης στο χρηματιστήριο και δεν υπάρχει καμία απαίτηση αναφοράς των συναλλαγών σε μια κρατική υπηρεσία. Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης 2007-2010, η έλλειψη διαφάνειας και το τρισεκατομμυρίων δολαρίων μέγεθος της αγοράς προκάλεσαν ανησυχία στις ρυθμιστικές αρχές, διότι τα γεγονότα αυτά θα μπορούσαν να αποτελέσουν εν δυνάμει συστημικό κίνδυνο για την οικονομία. Τον Μάρτιο του 2010, ο φορέας εκκαθάρισης συναλλαγών "DTCC Trade Information Warehouse" ανακοίνωσε ότι θα δώσει οικειοθελώς στις ρυθμιστικές αρχές ευρύτερη πρόσβαση στη βάση δεδομένων του σχετικά με τις ΣΑΚΑ.⁴

SPREADS

Από τον 14ο αιώνα, όταν η Φλωρεντία και οι άλλες ιταλικές πόλεις-κράτη δημιούργησαν τα πρώτα ομόλογα προκειμένου να χρηματοδοτήσουν τους ιδιωτικούς στρατούς (τους περίφημους *Condottieri*) που διεξήγαγαν τους μεταξύ τους πολέμους, έχει περάσει περισσότερο από μισή χιλιετήριδα. Επειδή, αν δεν πληρώνονταν, οι *Condottieri* απλώς θα προσέφευγαν στον αντίπαλο που διέθετε χρήματα, οι Ιταλοί εξέδωσαν ομόλογα. Δανείζονταν δηλαδή από τις εύπορες οικογένειες για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Οι επενδυτές θα έπαιρναν πίσω όλα τα χρήματά τους στη λήξη του ομολόγου, αλλά και ένα ετήσιο επιτόκιο. Τα συγκεκριμένα ομόλογα μπορούσαν να πωληθούν και σε τρίτους, οπότε ακόμα και άνθρωποι από τη μεσαία τάξη κατάφεραν να εξασφαλίσουν κάποια απόδοση για τα χρήματά τους. Εκείνη την εποχή, στις ιταλικές πόλεις σχεδόν οι πάντες συζητούσαν για τα ομόλογα και την απόδοσή τους, δηλαδή το ετήσιο επιτόκιο που προσέφεραν στους αγοραστές, καθώς είχαν δημιουργηθεί «βουνά» δανείων. Ακόμα και οι φτωχοί που δεν μπορούσαν να αγοράσουν ομόλογα υφίσταντο σκληρή φορολογία προκειμένου το κράτος να πληρώνει τους πιστωτές του. Το επιτόκιο δηλαδή είναι τα επιπλέον χρήματα που πρέπει να πληρώσει μια χώρα όταν δανείζεται. Επιτόκιο 3% σημαίνει ότι στα 100 ευρώ που θα πάρω δάνειο θα πληρώσω επιπλέον 3 ευρώ. Όταν αυτός που μου δανείζει είναι σίγουρος ότι εγώ θα του επιστρέψω τα χρήματα, κατεβάζει το επιτόκιο. Όταν όμως δεν είναι σίγουρος το ανεβάζει. Ας πάρουμε για παράδειγμα δύο χώρες την Ελλάδα και την Γερμανία. Η Ελλάδα δανείζεται με επιτόκιο 7% ενώ η Γερμανία με 3%. Η διαφορά μεταξύ των επιτοκίων της Ελλάδας και της Γερμανίας είναι 4%. Αυτό το 4%, δηλαδή η διαφορά των επιτοκίων ονομάζεται *spread*. Όταν η Ελλάδα πάει να δανειστεί από τη Γερμανία, τότε το δάνειο θα έχει επιτόκιο 7%, αφού

η Ελλάδα δανείζεται με επιτόκιο 7%. Όμως στο επιτόκιο ενσωματώνεται και το spread η Ελλάδα αντί να πληρώσει 7% τόκο θα πληρώσει 11%. Οπότε όταν λένε στις ειδήσεις ότι τα spread αυξήθηκαν πάει να πει ότι και τα επιτόκια αυξήθηκαν όπως και το κόστος δανεισμού.⁸

Συμβάσεις Ανταλλαγής (Swaps)

Οι Συμβάσεις Ανταλλαγής ή αλλιώς Swaps αποτελούν παράγωγα προϊόντα. Τα χρηματοοικονομικά παράγωγα προϊόντα αποτελούν χρηματοοικονομικά εργαλεία που βασίζονται σε άλλα χρηματοοικονομικά προϊόντα, και η αξία τους προσδιορίζεται κατά έμμεσο τρόπο από την τιμή ενός άλλου υποκείμενου μέσου. Υποκείμενα μέσα θεωρούνται οι μετοχές, τα ομόλογα, τα επιτόκια, οι χρηματιστηριακοί δείκτες αλλά και φυσικά προϊόντα, μεταλλεύματα, συνάλλαγμα κ.α. Τα παράγωγα διαχωρίζονται ανάλογα με το αν διαπραγματεύονται ή όχι σε οργανωμένες αγορές. Υπάρχουν παράγωγα τα οποία δεν διαπραγματεύονται στις οργανωμένες αγορές και ονομάζονται Over-the-Counter. Τέτοια παράγωγα προϊόντα είναι και τα swaps ή Συμβάσεις Ανταλλαγής. Στις οργανωμένες αγορές παραγώγων υπάρχουν αυστηροί κανόνες τους οποίους οι επενδυτές πρέπει να υπακούουν. Τα παράγωγα προϊόντα χρησιμοποιούνται κυρίως για δύο λόγους. Ο πρώτος είναι η προστασία έναντι των οικονομικών κινδύνων ενώ ο δεύτερος είναι η επίτευξη κέρδους μέσω των μεταβολών στις τιμές των υποκείμενων μέσω δηλαδή των εμπορευμάτων, των αξιών, των επιτοκίων, των οικονομικών δεικτών κ.λ.π.

Swap ή Σύμβαση Ανταλλαγής αποτελεί μια συμφωνία μεταξύ δύο συμβαλλομένων για ανταλλαγή μελλοντικών χρηματοροών (legs) με τρόπο που έχουν προκαθορίσει μεταξύ τους. Τα χρηματικά ποσά που ανταλλάσσονται μπορεί να αναφέρονται σε διαφορετικά νομίσματα και σταθερά ποσά. Αλλιώς μπορεί ένα σταθερό ποσό να ανταλλάσσεται με ένα μεταβαλλόμενο, αβέβαιο ποσό ή το ποσό πληρωμής στο ένα νόμισμα να είναι σταθερό ενώ στο άλλο μεταβαλλόμενο. Υπάρχουν 4 διαφορετικές κατηγορίες swap οι οποίες είναι οι εξής:

- ➡ Συμβάσεις Ανταλλαγής Επιτοκίων (interest rates swap)
- ➡ Συμβάσεις Ανταλλαγής Νομισμάτων (currency swap)
- ➡ Συμβάσεις Ανταλλαγής Εμπορευμάτων (commodities swap)
- ➡ Συμβάσεις Ανταλλαγής Μετοχών (equity swap)

Οι σημαντικότεροι κίνδυνοι τους οποίους αναλαμβάνουν οι επενδυτές σε τέτοιες συμβάσεις είναι ο Κίνδυνος Υποκείμενου Μέσου, δηλαδή ο κίνδυνος που προέρχεται από τις μεταβολές στην αξία του υποκείμενου μέσου, ο Πιστωτικός Κίνδυνος Αντισυμβαλλομένου, δηλαδή ο κίνδυνος που προέρχεται από τη μη εκπλήρωση από τον αντισυμβαλλόμενο των συμβατικών υποχρεώσεων του και ο Κίνδυνος Διακανονισμού, δηλαδή ο κίνδυνος να μην είναι εγκαίρως δυνατή η εκκαθάριση των προγραμματισμένων συναλλαγών. Η ανασφάλεια που δημιουργεί ο πιστωτικός κίνδυνος, έγινε προσπάθεια να αντιμετωπιστεί με την διαμεσολάβηση πιστωτικών ιδρυμάτων στις Συμβάσεις Ανταλλαγής. Η πιο απλή Σύμβαση ανταλλαγής είναι το Plain Vanilla Interest Rate Swap, όπου ανταλλάσσονται ποσά που καθορίζονται από ένα σταθερό επιτόκιο (swap coupon). και από ένα κυμαινόμενο επιτόκιο επί κάποιου ονομαστικού κεφαλαίου (notional).

Έστω πως η μια τράπεζα X συμφωνεί να αγοράσει ένα 10% swap δηλαδή συμφωνεί να πληρώνει το σταθερό επιτόκιο και να λαμβάνει το κυμαινόμενο. Υποθέτουμε ότι το ονομαστικό κεφάλαιο δηλαδή το notional ανέρχεται στο ποσό των USD 200,000,000. Το σταθερό επιτόκιο που συμφωνείται δηλαδή το swap coupon ανέρχεται στο 10% ενώ το κυμαινόμενο επιτόκιο ισούται με το εξαμηνιαίο LIBOR, έστω 5%. Ορίζεται εξαμηνιαία συχνότητα πληρωμών. Ζητείται η πρώτη πληρωμή της Τράπεζας. Απάντηση: Θα υπολογίσουμε την πρώτη πληρωμή με τον εξής τρόπο: $\{(10\% - 5\%) * 200.000.000 / 2\} = 5.000.000$ USD Άρα θα καταβάλλει κατά την πρώτη πληρωμή 5.000.000 USD.⁴

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΙΣΤΟΡΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΡΙΣΕΩΝ

*«Όποιος δεν μαθαίνει από την ιστορία του, είναι υποχρεωμένος να την ξαναζήσει...»
(Σανταγιάνα Ισπανός Φιλόσοφος)*

«Όλβιος όστις της ιστορίας έσχε μάθησιν». (Ευριπίδης)

«Η ιστορία είναι αναγκασμένη να επαναλαμβάνει, γιατί κανένας δεν την ακούει». (Α. Πίτερ) .

3.1 Πτωχεύσεις του νεώτερου Ελληνικού Κράτους

3.1.1. Η πρώτη πτώχευση του 1827

Αναμφισβήτητα οι οικονομικές κρίσεις αποτελούν ένα συχνό φαινόμενο, καθώς απασχολούν την ανθρωπότητα τουλάχιστον από τότε που αναδύθηκαν οι κοινωνίες της αγοράς. Η ανθρώπινη φύση παραμένει αναλλοίωτη στο χρόνο και επαναλαμβάνει τα λάθη της, είτε γιατί έχει προηγηθεί μία πολιτική δύση, είτε γιατί η κερδοσκοπία «έλαμψε» κι έτσι το αποτέλεσμα έμεινε ίδιο. Αν εξαιρέσουμε την κατοχή, στη διάρκεια της οποίας η χώρα υποχρεώθηκε για υπέρτερους λόγους σε παύση πληρωμών κι έχουν περάσει 79 χρόνια από την τελευταία φορά που ακούστηκε η λέξη «χρεοκοπία» στην Ελλάδα. Οι πτωχεύσεις των ετών 1827, 1843, 1893 και 1932 οφείλονται στην αδυναμία της χώρας να εξυπηρετήσει έναν υπέρμετρο και πανάκριβο εξωτερικό δανεισμό και λύνονταν με ακόμη μεγαλύτερο και επαχθέστερο δανεισμό. Έτσι δημιουργήθηκε ένας φαύλος κύκλος, και που είχαν σχεδόν πάντα μια έμμεση ή άμεση σχέση με την εθνική κυριαρχία.²¹

Η πρώτη πτώχευση του 1827 οφείλονταν στην αναγνώριση της ελληνικής ανεξαρτησίας ήταν προϊόν των πολεμικών επιτυχιών των Ελλήνων κυρίως από το 1821 ως το 1824, του φιλελληνικού κινήματος, αλλά και του ανταγωνισμού των μεγάλων δυνάμεων της εποχής. Το πρωτόκολλο του Λονδίνου του 1830 αποτελεί έναν «έντιμο» συμβιβασμό για τα συμφέροντα τους. Το νεοϊδρυθέν ελληνικό κράτος υπήρξε δέσμιο του διεθνούς συστήματος ασφαλείας, αλλά και του βρετανικού κυρίως χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου.

Οι χρηματοπιστωτικοί οίκοι του Λονδίνου εκχώρησαν το 1824 και 1825 τα περιβόητα «δάνεια της ανεξαρτησίας» με επαχθείς όρους για τους επαναστατημένους Έλληνες. Ένα μόνο μικρό ποσό από τα συνολικά ποσά των δανείων δαπανήθηκε για τις ανάγκες της επανάστασης. Το μεγαλύτερο σπαταλήθηκε στην προπληρωμή τόκων και προμηθειών, στα χρηματιστήρια της Ευρώπης ή σε παραγγελίες πολεμικού υλικού, που ποτέ δεν έφτασε στην

Ελλάδα! Το πιο επαχθές όμως μέτρο που προβλέπονταν για την αποπληρωμή των δανείων ήταν η υποθήκευση των «εθνικών κτημάτων» που είχαν εγκαταλειφθεί από τους Τούρκους ιδιοκτήτες τους.

Το 1827 ο Ιωάννης Καποδίστριας απευθύνει έκκληση στις μεγάλες δυνάμεις για χορήγηση νέου δανείου. Ο Κυβερνήτης υπολόγιζε ότι έτσι θα μπορούσε να ξεπληρώσει ένα μέρος των τόκων των προηγούμενων δανείων και με τα υπόλοιπα να ανορθώσει την κατεστραμμένη ελληνική οικονομία. Όμως η απάντηση ήταν αρνητική. Οι ξένοι δανειστές δεν είχαν διάθεση να παραχωρήσουν νέα δάνεια στους Έλληνες. Υπό αυτές τις συνθήκες και μπροστά στην αδυναμία εξυπηρέτησης των δανείων της ανεξαρτησίας, η ελληνική διοίκηση οδηγείται στην πτώχευση.

Για την αντιμετώπιση της κατάστασης ο Καποδίστριας στράφηκε σε ένα εσωτερικό κυρίως πρόγραμμα ανοικοδόμησης της οικονομίας που προκάλεσε όμως την αντίδραση, τόσο του εξαθλιωμένου λαού που ζητούσε την αναδιανομή των «εθνικών γαιών», όσο και των προκρίτων που αισθάνθηκαν ότι παραμερίζονται από τα κέντρα άσκησης της εξουσίας.

Ο αγώνας του 1821 υπήρξε μια καταπληκτική ευκαιρία για τις αγγλικές τράπεζες. Ενώ δάνεισαν τους επαναστάτες με ονομαστικά δάνεια συνολικού ύψους 2.800.000 λιρών της εποχής, τελικά μόνο το 20% του ποσού έφτασε στον σκοπό του. Έτσι η πρώτη πτώχευση έρχεται νωρίτερα και από τη δημιουργία του ελληνικού κράτους καθώς το 1827 δηλώνεται αδυναμία εξυπηρέτησης των δανείων αφού δεν είχαν καν εισπραχθεί. Η πτώχευση ίσως συνδέεται ακόμη και με τη Ναυμαχία του Ναβαρίνου που έγινε την ίδια χρονιά έπειτα από μυστική συμφωνία των Μεγάλων Δυνάμεων, που έτσι διέσωσαν την ελληνική επανάσταση οδηγώντας τελικά στη δημιουργία κράτους, από το οποίο και θα μπορούσαν κάποτε να εισπράξουν.

Η «δανειοληπτική περιπέτεια» της χώρας αρχίζει από τα πρώτα χρόνια του απελευθερωτικού αγώνα. Η επανάσταση –ενός πτωχού και ρακένδυτου λαού σε μια ερημωμένη από τις πολεμικές καταστροφές χώρα– είχε άμεση ανάγκη χρημάτων. Έτσι, πριν ακόμα συγκροτηθεί κράτος, η Ελλάδα έλαβε (1824-1825) δύο δάνεια –γνωστά ως δάνεια της Ανεξαρτησίας–, συνολικού ύψους 2,8 εκατ. χρυσών λιρών Αγγλίας, με εγγύηση τα δημόσια έσοδα και τα εθνικά κτήματα. Τα δάνεια εκδόθηκαν (μ.ο.) στο 59% και έτσι εισπράχθηκαν μόνο 1,6 εκατ. χρυσές λίρες. Από το ποσό αυτό τελικά διέφυγαν –κατά Ανδρεάδη– «από τους όνυχας των Άγγλων και Αμερικανών κερδοσκόπων» μόνο 540 χιλιάδες λίρες, που

στάλθηκαν στην Ελλάδα και δυστυχώς κι αυτές σπαταλήθηκαν στη διεξαγωγή των εμφυλίων, μεταξύ των επαναστατών, αγώνων.

Το Ελληνικό κράτος αναγνωρίστηκε ως αυτοτελές κράτος με το όνομα «Βασίλειον της Ελλάδος» το έτος 1828 με τη Συνθήκη του Λονδίνου (περιλάμβανε τις Κυκλάδες, την Πελοπόννησο, και μέρος της Στερεάς Ελλάδας) αλλά είχε αρχίσει να δέχεται εξωτερικά δάνεια από το έτος 1824-1826. Δύο δάνεια χορήγησαν οι Αγγλικές τράπεζες σε χρυσές λίρες, υπό την παρότρυνση του υπουργού οικονομικών της Αγγλίας λόρδου Κάνιγκ. Το έτος 1826[1] η κυβέρνηση θα κηρύξει την πρώτη πτώχευση - χρεοκοπία. Τον Απρίλιο του 1826, αναλαμβάνοντας η κυβέρνηση Α. Ζαΐμη, στο ταμείο υπήρχαν 16 γρόσια, ούτε μία λίρα.⁴

3.1.2. Η πτώχευση του 1843

Το καλοκαίρι του 1843, η Ελλάδα έπρεπε να καταβάλει στις τράπεζες της Ευρώπης τα τοκοχρεολύσια παλιότερων δανείων που είχε πάρει η χώρα. Δυστυχώς τα λεφτά δεν είχαν πάει σε υποδομές που θα βοηθούσαν την κατεστραμμένη ελληνική οικονομία, αλλά είχαν σπαταληθεί στους εμφυλίους της επανάστασης και στις σπατάλες του παλατιού και των Βαυαρών συμβούλων του στέμματος. Οι τόκοι που έπρεπε να καταβάλλονται κάθε χρόνο ήταν 7 εκατομμύρια δραχμές και ισοδυναμούσαν με το μισό των συνολικών εσόδων του ελληνικού κράτους, που έφταναν μετά βίας τα 14 εκατομμύρια ετησίως.²²

Την άνοιξη του 1843, η κυβέρνηση παίρνει μέτρα λιτότητας, τα οποία όμως δεν αποδίδουν τόσο, ώστε να συγκεντρωθούν τα απαιτούμενα για την ετήσια δόση χρήματα. Έτσι, τον Ιούνιο του 1843, η ελληνική κυβέρνηση ενημερώνει τις ξένες κυβερνήσεις ότι αδυνατεί να καταβάλει το ποσό που χρωστάει και ζητά νέο δάνειο από τις μεγάλες δυνάμεις, ώστε να αποπληρώσει τα παλιά. Αυτές αρνούνται κατηγορηματικά.

Αντί να εγκρίνουν νέο δάνειο, εκπρόσωποι των τριών μεγάλων δυνάμεων (Αγγλία-Γαλλία-Ρωσία) κάνουν μια διάσκεψη στο Λονδίνο για το ελληνικό χρέος και καταλήγουν σε καταδικαστικό πρωτόκολλο. Οι πρεσβευτές των μεγάλων δυνάμεων με το πρωτόκολλο στο χέρι, παρουσιάζονται στην ελληνική κυβέρνηση και απαιτούν την ικανοποίηση του. Αρχίζουν διαπραγματεύσεις ανάμεσα στα δύο μέρη και μετά από έναν μήνα υπογράφουν μνημόνιο, σύμφωνα με το οποίο η Ελλάδα πρέπει να πάρει μέτρα ώστε να εξοικονομήσει μέσα στους επόμενους μήνες το αστρονομικό επιπλέον ποσό των 3,6 εκατομμυρίων δραχμών, που θα δοθούν στους δανειστές της.

Τα βασικά μέτρα που επέβαλε η κυβέρνηση μέσα στο 1843 σε εφαρμογή του τότε μνημονίου ήταν :

- Απολύθηκε το ένα τρίτο των Δημοσίων υπαλλήλων και μειώθηκαν 20% οι μισθοί όσων παρέμειναν.
- Σταμάτησε η χορήγηση συντάξεων, που τότε δεν δίνονταν στο σύνολο του πληθυσμού αλλά σε ειδικές κατηγορίες.
- Μειώθηκαν κατά 60% οι στρατιωτικές δαπάνες, μειώθηκε δραστικά ο αριθμός των ενστόλων και αντί για μισθό οι στρατιωτικοί έπαιρναν χωράφια.
- Επιβλήθηκε προκαταβολή στην είσπραξη του φόρου εισοδήματος και της "δεκάτης", που ήταν ο φόρος για την αγροτική παραγωγή.
- Αυξήθηκαν οι δασμοί και οι φόροι χαρτοσήμου.
- Απολύθηκαν όλοι οι μηχανικοί του Δημοσίου και σταμάτησαν όλα τα δημόσια έργα.
- Καταργήθηκαν εντελώς όλες οι υγειονομικές υπηρεσίες του κράτους.
- Απολύθηκαν όλοι οι υπάλληλοι του εθνικού τυπογραφείου, όλοι οι δασονόμοι, οι δασικοί υπάλληλοι και οι μισοί καθηγητές πανεπιστημίου.
- Καταργήθηκαν όλες οι διπλωματικές αποστολές στο εξωτερικό.
- Νομιμοποιήθηκαν όλα τα αυθαίρετα κτίσματα και οι καταπατημένες -εθνικές γαίες- με την πληρωμή προστίμων νομιμοποίησης.

Το αποτέλεσμα των εξαιρετικά σκληρών αυτών μέτρων ήταν οι δανειστές να πάρουν, όντως, ένα μέρος των χρημάτων τους, αλλά η χώρα να οδηγηθεί σε μία βαθιά και πολυετή ύφεση η οποία οδήγησε στην εξαθλίωση μεγάλου τμήματος του πληθυσμού. Πάντως, το συγκεκριμένο μνημόνιο του 1843, θεωρείται από πολλούς ιστορικούς μία από τις σοβαρότερες αφορμές για το ξέσπασμα της επανάστασης της 3ης Σεπτεμβρίου 1843, που έφερε Σύνταγμα στη χώρα.

3.1.3. Η Πτώχευση του 1893

Από τη δεκαετία του 1860 και έπειτα, η ανάπτυξη της ελληνικής ναυτιλίας, βιομηχανίας και των τραπεζών οδηγούν στην πολιτική αφύπνιση της ελληνικής αστικής τάξης. Τα νέα

κοινωνικά στρώματα θα στρατευτούν πολιτικά γύρω από το κόμμα του Χαρίλαου Τρικούπη και οι παραδοσιακές κοινωνικές κάστες γύρω από τον Δηλιγιάννη.

Όταν ο Τρικούπης αναλαμβάνει την πρωθυπουργία το 1881 παρά τις προσπάθειες του για εξορθολογισμό της λειτουργίας του κράτους, στην οικονομική του πολιτική υπηρετεί πιστά τις ανάγκες του μεγάλου κεφαλαίου της εποχής. Την ίδια χρονιά στην Ελλάδα προσαρτάται η Θεσσαλία και η Άρτα. Το εξωτερικό χρέος μεγαλώνει λόγω και των οικονομικών αποζημιώσεων που χρειάζεται να καταβληθούν στην Τουρκία για την παραχώρηση των περιοχών αυτών.

Από το 1879 ως το 1890 η χώρα δανείζεται αλόγιστα ενώ αναγκάζεται να εκχωρεί σε δάνεια το 40 με 50% των εσόδων της. Ο κρατικός προϋπολογισμός τις χρονιές εκείνες είναι μονίμως ελλειμματικός και το ισοζύγιο πληρωμών αρνητικό. Τη δεκαετία του 1880 υπάρχει ραγδαία πτώση στις εξαγωγές του κύριου εξαγωγικού προϊόντος, της σταφίδας, εξαιτίας και της ανάκαμψης των γαλλικών εξαγωγών. Η ελληνική οικονομία φτάνει στην κατάρρευση καθώς τα έσοδα από την εξαγωγή της σταφίδας διοχετεύονταν στην αποπληρωμή του εξωτερικού χρέους. Το 1893 ο Τρικούπης αναφωνεί στη βουλή το ιστορικό «Κύριοι, δυστυχώς επτωχέυσαμεν». Ακόμη μία πτώχευση του ελληνικού κράτους ήταν γεγονός.

Η χρεοκοπία οδήγησε στις πρώτες εργατικές κινητοποιήσεις και απεργίες με πιο σημαντική εκείνη των μεταλλωρύχων του Λαυρίου το 1896. Κυρίως όμως συνέβαλε στην ανάπτυξη μιας εθνικιστικής υστερίας που υποδαυλιζονταν από την «Εθνική Εταιρεία» και την ανοχή ή σύμπραξη της κυβέρνησης Δηλιγιάννη.

Ο Δηλιγιάννης προσπάθησε ανεπιτυχώς να έρθει σε συμφωνία με τους ξένους ομολογιούχους των δανείων για συμβιβασμό. Το 1896 ξεσπάει εξέγερση στην Κρήτη εναντίον της Οθωμανικής διοίκησης. Ο πρωθυπουργός, υπό την πίεση της «Εθνικής Εταιρείας» και της κοινής γνώμης ζητάει από τον βασιλιά Γεώργιο την αποστολή ελληνικών στρατευμάτων. Τα στρατεύματα φτάνουν στο νησί τον Φεβρουάριο του 1897. Η πύλη αντιδρά οργισμένα και στέλνει τον στρατό της κατά μήκος των ελληνοτουρκικών συνόρων ενώ οι μεγάλες δυνάμεις δεν συγκινούνται από τις ελληνικές απαιτήσεις. Αντίθετα αποφασίζουν τον ναυτικό αποκλεισμό της Κρήτης.

Η Ελλάδα ανέτοιμη από κάθε άποψη και θύμα του εθνικιστικού παραληρήματος της «Εθνικής εταιρείας», που ουσιαστικά ασκούσε την εξωτερική πολιτική, και των επικίνδυνων κυβερνήσεων υπέστη στρατιωτική πανωλεθρία από τον τουρκικό στρατό τον Μάιο του 1897. Ως αποτέλεσμα της ήττας αναγκάστηκε να πληρώσει πολεμικές αποζημιώσεις 4 εκ. τουρκικών λιρών και να δεχθεί νέο Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο για το διογκωμένο εξωτερικό της χρέος. Ο «Έλεγχος», εκτός από τη διαχείριση όλων των οικονομικών πόρων του κράτους

ανέλαβε να καθορίζει και τη νομισματική πολιτική. Η εθνική κυριαρχία της χώρας είχε δεχθεί ακόμη ένα ισχυρό πλήγμα²³

3.1.4. Η Πτώχευση του 1932

3.1.4.1 Αίτια

Η οικονομική κρίση της Ελλάδας και η πτώχευση του 1932, ήταν αποτέλεσμα ενός πλέγματος εξωτερικών και εσωτερικών παραγόντων. Ως προς τους πρώτους, σημαντικότερος ήταν η παγκόσμια οικονομική κρίση, που ξεκίνησε από την Αμερική το 1929 και γρήγορα έφτασε και στην Ευρώπη. Στους εσωτερικούς παράγοντες που επηρέασαν αρνητικά την ελληνική οικονομία και την οδήγησαν στην πτώχευση συγκαταλέγονται, ο υπερβολικός δανεισμός και ο ρόλος των τραπεζών στην εσωτερική αγορά. Μετά το 1922, όλες οι κυβερνήσεις είχαν στραφεί στον εξωτερικό δανεισμό. Κάνοντας ένα σύντομο απολογισμό των εξωτερικών δανείων που σύναψε η Ελλάδα τα έτη 1922-1932 θα διαπιστώσουμε ότι το συνολικό ονομαστικό κεφάλαιο αυτών των δανείων ήταν περίπου 1.015,2 εκατομμύρια χρυσά γαλλικά φράγκα (15.563 εκατομμύρια δραχμές), ενώ το πραγματικό ποσό που εισπράχθηκε ήταν 884,5 εκατομμύρια χρυσά γαλλικά φράγκα (13.552 εκατομμύρια δραχμές).²⁴

3.1.4.2 Οι πολιτικές συνέπειες της ελληνικής πτώχευσης

Από τη στιγμή που αναγγέλθηκε από το ελληνικό δημόσιο η αναστολή των πληρωμών, δημιουργήθηκε αναστάτωση στους ομολογιούχους του εξωτερικού που άρχισαν να πιέζουν τις κυβερνήσεις τους να λάβουν μέτρα κατά της Ελλάδας. Οι πρέσβεις της Αγγλίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας και της Αμερικής επέδωσαν (28 Απριλίου) κοινή διαμαρτυρία στην Αθήνα. Τέλος, στις 21 Μαΐου η επιτροπή εμπειρογνομόνων από τη Γενεύη αναγνώρισε τη δυσμενή θέση της Ελλάδας, όμως, διατύπωσαν ότι η Ελλάδα όφειλε να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της, αν σκόπευε στο μέλλον να απευθυνθεί στην Κ.Τ.Ε. για ένα νέο δάνειο. Στο μεταξύ, στο εσωτερικό οι αντιπολιτευόμενες εφημερίδες ασκούσαν έντονη κριτική στο Βενιζέλο.

Ήταν φανερό ότι το τέλος της Κυβέρνησης Βενιζέλου είχε φτάσει. Η πίεση είχε γίνει αφόρητη και στις 21 Μαΐου 1932, ο Ελευθέριος Βενιζέλος υπέβαλε την παραίτησή του, ελπίζοντας να ωθήσει τα κόμματα να σχηματίσουν μαζί του οικουμενική κυβέρνηση. Την ίδια ημέρα ανακοινώθηκε και η απόφαση του Συμβουλίου της Κ.τ.Ε. για την ελληνική

πτώχευση. Η παραίτηση του Βενιζέλου (21 Μαΐου 1932) έφερε στην πρωθυπουργία για σύντομο χρονικό διάστημα (26 Μαρτίου-3 Ιουνίου) τον Αλ. Παπαναστασίου. Αυτός στηριζόταν στις ψήφους των βενιζελικών κομμάτων κι έκανε διάφορες διακηρύξεις. Ανάμεσα σ' αυτές ήταν η φορολογική απαλλαγή της αγροτικής παραγωγής, η προώθηση ψήφισης του νομοσχεδίου για την κοινωνική ασφάλιση (την ίδρυση του σημερινού ΙΚΑ) και η καθιέρωση της απλής αναλογικής, ως εκλογικού συστήματος. Τελικά, ο Βενιζέλος δήλωσε ότι δεν υποσχόταν την ανεπιφύλακτη υποστήριξη του Παπαναστασίου κι έτσι ο τελευταίος και η κυβέρνησή του παραιτήθηκαν στις 3 Ιουνίου. Δύο μέρες αργότερα, στις 5 Ιουνίου, ο Βενιζέλος επανήλθε στην εξουσία.

3.1.5. Η Πτώχευση του 1945

Κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η Ελλάδα κατακτήθηκε από τη Γερμανία· ένα από τα επακόλουθα της κατοχής ήταν η καταστροφή των παραγωγικών δομών και ο λιμός. Οι πόροι της Ελλάδας δέχονταν υπερεκμετάλλευση, ενώ μερικά δάση εξαφανίστηκαν από την υπερυλοτομία. Σημαντικά εγγειοβελτιωτικά έργα, όπως γέφυρες, καταστράφηκαν είτε από τους Γερμανούς ή από αντιστασιακές ενέργειες. Πριν την γερμανική εισβολή, ο ελληνικός χρυσός της Τράπεζας της Ελλάδος είχε φυγαδευτεί με μουλάρια και καράβια νύχτα για το Κάιρο. Κατά την κατοχή η υποτίμηση της δραχμής ήταν καθημερινή και αισθητή ακόμα και στις πιο μικρές συναλλαγές. Οι έμποροι προσπαθούσαν να εξαργυρώσουν το χρήμα σε είδος πριν τη δύση του ήλιου, για να προλάβουν την υποτίμηση. Επιπλέον, οι Γερμανοί εφάρμοσαν στην Ελλάδα ένα σύστημα απόσπασης του κυκλοφορούντος πλούτου από την αγορά, το οποίο στηριζόταν στην εξαπάτηση. Με την λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (1944), πρώτο μέλημα της χώρας η ανασυγκρότηση της από την κατοχική καταστροφή που είχε φθάσει 33 φορές το εθνικό εισόδημα του 1946. Το δεύτερο πρόβλημα ήταν ο Εμφύλιος Πόλεμος και το τρίτο οι υπέρογκες στρατιωτικές δαπάνες, οι μεγαλύτερες στη Δυτική Ευρώπη και που έφθαναν στο 27,5% των συνολικών εξόδων.

Το τεταμένο πολιτικό και κοινωνικό κλίμα δημιούργησε δύσκολες οικονομικές συνθήκες, λόγω έλλειψης εσωτερικής ασφάλειας και της ένοπλης σύρραξης. Η Ελλάδα εντάχθηκε στο σχέδιο Μάρσαλ, αλλά εξαιτίας του εμφυλίου τα κονδύλια δε μπορούσαν να αποφέρουν οικονομική ανάπτυξη, ενώ ένα μέρος από αυτά χρησιμοποιήθηκε για τις ένοπλες συρράξεις. Εκτός αυτού στην Ελλάδα δόθηκε μόνον ένα μικρό μέρος από την οικονομική υποστήριξη

που προέβλεπε αρχικά το σχέδιο. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο εμφύλιος πόλεμος σημάδεψε τη μετέπειτα πορεία της Ελλάδας και στην οικονομία. Οι αντίπαλες πλευρές υποστήριζαν δύο αντίθετα από οικονομική άποψη παγκόσμια οικονομικά συστήματα τον καπιταλισμό και τον κομμουνισμό. Επιπλέον, η κοινωνική διάλυση που προκάλεσε ο εμφύλιος επηρέασε την Ελλάδα γενικά, άρα και οικονομικά, αρκετές δεκαετίες μετά τη λήξη του. Επίσημα, σταμάτησαν οι εμπόλεμες συρράξεις στην Ελλάδα με τη Συμφωνία της Βάρκιζας το έτος 1944.²⁵

3.2. Οι μεγάλες παγκόσμιες οικονομικές κρίσεις

3.2.1. Παγκόσμια οικονομική ύφεση 1929

Ο Dow Jones έχασε 12% τη Μαύρη Τρίτη 29 Οκτωβρίου και η αγορά 14 δισ. δολ. από την αξία της, φέρνοντας τις απώλειες της εβδομάδας σε 30 δισ. δολ., δέκα φορές τον ετήσιο προϋπολογισμό της ομοσπονδιακής κυβέρνησης και πολλές φορές περισσότερα από όσα είχαν ξοδέψει οι ΗΠΑ στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο

Μετά το κραχ ο Dow Jones ανέκαμψε για λίγο στις αρχές του 1930, ξανακυλώντας στη συνέχεια στα χαμηλά του 1932. Η αγορά δεν επέστρεψε στα προ του 1929 επίπεδα πριν από τα τέλη του 1954 και στις 8 Ιουλίου 1932 βρισκόταν σε χαμηλότερο επίπεδο από το 1800

Η Μαύρη Πέμπτη 24 Οκτωβρίου 1929 έδωσε μια γεύση αυτού που θα ακολουθούσε τη Μαύρη Τρίτη 29 Οκτωβρίου, μιας κατάρρευσης που έχει σημαδέψει τη σύγχρονη χρηματιστηριακή ιστορία. Άλλωστε εκείνη η χρηματιστηριακή κρίση σηματοδότησε την έναρξη μιας περιόδου ευρύτατων και μακροχρόνιων συνεπειών για τις Ηνωμένες Πολιτείες, αν και μέχρι σήμερα οι απόψεις οικονομολόγων και ιστορικών δίστανται όσον αφορά το ρόλο που έπαιξε το κραχ στη μεγάλη ύφεση που ακολούθησε.

Ενδεικτικό των διαστάσεων του κραχ ήταν πως, ενώ μετά τη μεγάλη κατάρρευση του Οκτωβρίου του 1929, τη μεγαλύτερη ημερήσια πτώση στην ιστορία της Wall Street, η αγορά χρειάστηκε λιγότερο από δύο χρόνια, για να ανακτήσει το χαμένο έδαφος, μετά το 1929 ο Dow Jones δεν ξαναβρήκε το χαμένο μεγαλείο του παρά μόνο έπειτα από 25 χρόνια. Όποιος αγόρασε μετοχές στα μέσα του 1929 και τις κράτησε είδε το μεγαλύτερο σχεδόν μέρος της ενήλικής του ζωής να περνά προτού ρεφάρει.

Χιλιάδες είχαν κερδοσκοπήσει και κερδίσει χρήματα την περίοδο της χρηματιστηριακής άνθησης, χωρίς να έχουν την παραμικρή γνώση για τη φύση της εταιρείας όπου τοποθετούσαν τις περιουσίες τους. Μέχρι το 1920 οι αγορές ήταν ένα παιχνίδι για επαγγελματίες. Με το μπουμ του χρηματιστηρίου η βάση των ιδιοκτητών μετοχών διευρύνθηκε δραματικά. Έως το καλοκαίρι του 1929 περισσότεροι από 1.000.000 Αμερικανοί είχαν δανεισθεί για να αγοράσουν μετοχές.

Το χόμπι των αμερικανών

Το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1920 ήταν μια περίοδος εντυπωσιακής οικονομικής προόδου, με τις Ηνωμένες Πολιτείες να δρέπουν τους καρπούς της μεταπολεμικής ανάκαμψης και της τεχνολογικής ανάπτυξης. Μεταξύ 1919 και 1929 ο αριθμός των αυτοκινήτων στους αμερικανικούς δρόμους υπερτριπλασιάστηκε, οι πωλήσεις των ραδιοφώνων αυξήθηκαν από 60.000.000 δολ. το 1922 σε 843.000.000 δολ. επτά χρόνια αργότερα. Η ανάπτυξη φαινόταν να μη σχετίζεται με τη δημιουργία κάποιας φούσκας. Αντίθετα, μερίδα ιστορικών υποστήριζε πως οι βιομηχανίες βοηθούσαν η μία την άλλη να δημιουργήσουν αυθεντική οικονομική ανάπτυξη: οι πωλήσεις αυτοκινήτων ενίσχυαν τους παραγωγούς ελαστικών, τους κατασκευαστές οδών και τους εργαζόμενους στη μεταλλουργία. Όλα ήταν μια δημιουργική αλυσίδα. Την περίοδο του κραχ η Νέα Υόρκη είχε αναδειχθεί σε σημαντική χρηματοοικονομική μητρόπολη. Το χρηματιστήριό της ήταν το μεγαλύτερο του κόσμου. Η δεκαετία του '20 βρήκε την πόλη να ευημερεί και να διαθέτει ρευστό. Ο κόσμος είχε πειστεί πως η ανοδική πορεία της αγοράς θα διατηρούνταν. Από το 1921 έως το 1929 ο Dow Jones εκτινάχθηκε από τις 60 μονάδες στις 400. Από τη μια στιγμή στην άλλη δημιουργήθηκαν νέοι εκατομμυριούχοι. Η επένδυση στο χρηματιστήριο έγινε σύντομα το αγαπημένο χόμπι των Αμερικανών. Οι επενδυτές έβαζαν υποθήκη τα σπίτια τους ή επένδυναν τις αποταμιεύσεις μιας ζωής σε "καυτές" μετοχές. Για τον μέσο επενδυτή οι μετοχές ήταν σίγουρο χαρτί. Ελάχιστοι ήταν εκείνοι που μελετούσαν τα θεμελιώδη μεγέθη των εταιρειών όπου επένδυναν και ακόμη λιγότεροι εκείνοι που περίμεναν ένα κραχ.

Η αρχή του τέλους

Μετά από μια ξέφρενη πενταετία που ο Dow Jones πενταπλασίασε την αξία του, ο δείκτης έφτασε στις 381,17 μονάδες στις 3 Σεπτεμβρίου 1929. Μετά από αυτό και για ένα μήνα η αγορά άρχισε να πέφτει, χάνοντας περίπου το 17% της αξίας της. Στη συνέχεια οι τιμές κάλυψαν περισσότερο από το ήμισυ του χαμένου εδάφους, για να συνεχίσουν την καθοδική πορεία τους αμέσως μετά. Η πτώση επιταχύνθηκε φτάνοντας στη Μαύρη Πέμπτη 24 Οκτωβρίου. Ο αριθμός ρεκόρ των 12.900.000 μετοχών άλλαξε χέρια εκείνη την ημέρα. Η ευφορία και τα κέρδη της bull market κατέρρευσαν στις 24 Οκτωβρίου 1929, όταν οι τιμές των μετοχών στο χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης άρχισαν να πέφτουν με άνευ προηγουμένου ρυθμό και συνέχισαν για έναν ολόκληρο μήνα. Τις ημέρες που οδήγησαν στην Μαύρη Πέμπτη η αγορά ήταν ασταθής. Περίοδοι πωλήσεων πανικού και υψηλών συναλλαγών διαδέχονταν σύντομες περιόδους υψηλότερων τιμών και ανάκαμψης. Την Παρασκευή 25 Οκτωβρίου τραπεζίτες της Wall Street συναντήθηκαν να βρουν μια λύση για να αντιμετωπισθεί ο πανικός και το χάος που είχε δημιουργηθεί. Στη συνάντηση συμμετείχαν ο Thomas W. Lamont, επικεφαλής της Morgan Bank, ο Albert Wiggin, επικεφαλής της Chase National Bank, και ο Charles E. Mitchell, πρόεδρος της National City Bank. Επέλεξαν τον Richard Whitney, αντιπρόεδρο του χρηματιστηρίου, για να τους εκπροσωπήσει. Έχοντας τη στήριξη των οικονομικών παραγόντων ο Whitney έδωσε εντολή για την αγορά ενός μεγάλου πακέτου μετοχών στην US Steel σε τιμή πολύ πάνω από την τρέχουσα. Μπροστά στους έκπληκτους χρηματιστές ο Whitney έδωσε παρόμοιες εντολές και για άλλες blue chip μετοχές. Η τακτική ήταν παρόμοια με εκείνη που είχε δώσει τέλος στον πανικό του 1907. Το 1929 όμως το κόλπο έπιασε μόνο προσωρινά. Το Σαββατοκύριακο τα γεγονότα δραματοποιήθηκαν ιδιαίτερα από τις εφημερίδες στις Ηνωμένες Πολιτείες. Τη Δευτέρα 28 Οκτωβρίου ακόμη περισσότεροι επενδυτές αποφάσισαν να βγουν από την αγορά και ο πανικός συνεχίστηκε με πτώση 13% του Dow Jones εκείνη την ημέρα. Την επόμενη ημέρα, τη Μαύρη Τρίτη 29 Οκτωβρίου, 16.400.000 μετοχές άλλαξαν χέρια, αριθμός που έσπασε το ρεκόρ που είχε σημειωθεί πριν από πέντε ημέρες και καταρρίφθηκε μόλις το 1969.

Μέλη της οικογένειας Ρόκφελερ και άλλοι οικονομικοί παράγοντες άρχισαν να αγοράζουν μεγάλα πακέτα μετοχών, για να δείξουν στο επενδυτικό κοινό ότι είχαν πίστη στην αγορά, όμως οι προσπάθειές τους δεν κατάφεραν να αποτρέψουν την πτώση. Ο Dow Jones έχασε 12% εκείνη την ημέρα και η αγορά 14 δισ. δολ. από την αξία της, φέρνοντας τις απώλειες της εβδομάδας σε 30 δισ. δολ., δέκα φορές τον ετήσιο προϋπολογισμό της ομοσπονδιακής

κυβέρνησης και πολλές φορές περισσότερα από όσα είχαν ξοδέψει οι ΗΠΑ στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Πτωχεύσεις και αυτοκτονίες

Εκτός από τους μικροεπενδυτές και οι τράπεζες είχαν εκτεθεί σημαντικά στο χρηματιστήριο. Όταν οι μετοχές ήταν άχρηστα χαρτιά, τα χρήματα των καταθετών τους είχαν γίνει καπνός. Μαζικές αναλήψεις καταθέσεων έφεραν πανικό, τράπεζες κατέρρευσαν, χρηματιστηριακοί οίκοι πτώχευσαν, άνθρωποι άρχισαν να πέφτουν από τα κτίρια. Εκτιμάται ότι περίπου 140 δισ. δολ. καταθέσεων εξατμίστηκαν και 10.000 τράπεζες έβαλαν λουκέτο.

Πάντως όσοι εμφανίστηκαν προνοητικοί κατάφεραν να κερδίσουν. Μία από τις ιστορίες αυτού του τύπου ήταν εκείνη του πατέρα του John F. Kennedy, Joseph Kennedy, ο οποίος πούλησε πριν από το κραχ και έβγαλε εκατομμύρια, καθώς άκουσε τυχαία νεαρούς λούστρους στο δρόμο να σχεδιάζουν πώς θα κερδοσκοπήσουν στην αγορά, εικόνα ενδεικτική της ελαφρότητας που περικύκλωνε το χρηματιστήριο.

Μετά το κραχ ο Dow Jones ανέκαμψε για λίγο στις αρχές του 1930, ξανακυλώντας στη συνέχεια στα χαμηλά του 1932. Η αγορά δεν επέστρεψε στα προ του 1929 επίπεδα πριν από τα τέλη του 1954 και στις 8 Ιουλίου 1932 βρισκόταν σε χαμηλότερο επίπεδο από το 1800.

Στη μεγάλη ύφεση που ακολούθησε το κραχ η φτώχεια έγινε καθημερινότητα. Πρώην εκατομμυριούχοι επιχειρηματίες κατέληξαν να πουλάνε μήλα και μολύβια στις γωνίες των δρόμων και το ένα τρίτο των Αμερικανών βρέθηκε κάτω από το όριο της φτώχειας.

Το κραχ της Wall Street είχε τεράστιο αντίκτυπο στην αμερικανική οικονομία και παραμένει μέχρι σήμερα πηγή έντονης ακαδημαϊκής συζήτησης για τις συνέπειές του. Το βασικό ερώτημα είναι αν το κραχ προκάλεσε την ύφεση που ακολούθησε ή αν ήταν απλώς ένα σύμπτωμα της οικονομικής φούσκας που είχε δημιουργηθεί από την πιστωτική μανία.²⁶

3.2.2. Οκτώβριος 1997 η μεγάλη Ασιατική κρίση

Οι αλλαγές στο διεθνές οικονομικό περιβάλλον στα μέσα της δεκαετίας '80 ήταν τόσο έντονες και ταχείες, ώστε η περίοδος αυτή αναφέρεται ως η δεύτερη περίοδος παγκοσμιοποίησης. Οι εν λόγω αλλαγές είχαν ιδιαίτερη επίδραση στην παγκόσμια αγορά κεφαλαίου και χρήματος. Υποστηρίζεται ότι η ολοκλήρωση των διεθνών κεφαλαιαγορών

αυξήθηκε κατά την περίοδο αυτή εξαιτίας του ανοίγματος των οικονομιών στο διεθνές περιβάλλον, την αυξανόμενη τάση μείωσης των ρυθμίσεων στην αγορά, τη βελτίωση της τεχνολογίας, καθώς και σε μία σειρά άλλων παραγόντων. Σύμφωνα με μία ερμηνεία, η παγκοσμιοποίηση ορίζεται ως η συνένωση των επιμέρους οικονομιών και η δημιουργία μιας παγκόσμιας οικονομίας, μέσω του ελεύθερου εμπορίου, της ελεύθερης μετακίνησης κεφαλαίου και εργατικού δυναμικού. Η έννοια της παγκοσμιοποίησης δεν πρέπει να συγχέεται με τον όρο διεθνοποίηση ο οποίος αναφέρεται στην αυξανόμενη σημασία του διεθνούς εμπορίου και των διεθνών σχέσεων μέσα στο παγκόσμιο σύστημα

Το ασιατικό οικονομικό «θαύμα»

Οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας⁷ γνώρισαν από τη δεκαετία του '60 μέχρι και τη δεκαετία του '90 συνεχή ταχεία ανάπτυξη με εντυπωσιακές διαρθρωτικές αλλαγές και σημαντική βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης οδηγώντας πολλούς ερευνητές και δημοσιογράφους να μιλήσουν για ένα «ασιατικό θαύμα».⁸ Μεταξύ 196 και 1990, οι οικονομίες της Ιαπωνίας, των τεσσάρων ασιατικών «τίγρεων» (Χονγκ Κονγκ, Σιγκαπούρη, Ν. Κορέα και Ταϊβάν) και άλλων τριών αναδυόμενων χωρών (Ινδονησία, Μαλαισία και Ταϊλάνδη) γνώρισαν μεγάλους ρυθμούς μεγέθυνσης (πίνακας 1).

Πίνακας 1		
Ρυθμοί αύξησης πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕγχΠ σε επιλεγμένες χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας		
	1950-73	1973-96
Χονγκ Κονγκ	5,5	5,1
Σιγκαπούρη	4,3	6,1
Ιαπωνία	8	2,5
Ταϊβάν	6,2	6,1
Ν. Κορέα	5,2	6,8
Μαλαισία	2,8	4,0
Ταϊλάνδη	3,2	5,6
Ινδονησία	2,5	3,6
Φιλιππίνες	1,8	0,8

Πηγή: N. Craft, «Implications of financial crisis for East Asian trend growth», *Oxford Review of Economic Policy*, Vol. 15, No. 3, 1999, σελ. 112.

Αν και η κρίση ξεκίνησε με την υποτίμηση του ταϊλανδικού νομίσματος τον Ιούλιο του 1997, τα αίτια της εντοπίζονται αρκετά χρόνια πριν. Συγκεκριμένα υπήρξε μια ανησυχητικά μεγάλη εισροή κεφαλαίων (από 9 δις δολάρια την περίοδο 1983–1989 σε 104,9 δις δολάρια την περίοδο 1990–1994) με τις τέσσερις αναδυόμενες οικονομίες της Νοτιοανατολικής

Ασίας (Ινδονησία, Μαλαισία, Φιλιππίνες και Ταϊλάνδη) να λαμβάνουν τη μερίδα του λέοντος.

Τα αίτια της κρίσης

Η πολυπλοκότητα της ασιατικής κρίσης και ο μεγάλος αριθμός των χωρών που επηρέασε καθιστούν σαφές ότι υπήρξε ένας συνδυασμός παραγόντων που συνέβαλαν στη δημιουργία και την εξέλιξή της. Θα μπορούσαμε να διακρίνουμε τους παράγοντες αυτούς σε εσωτερικούς, που εντοπίζονται δηλαδή εντός των οικονομιών της Ανατολικής Ασίας, και σε εξωτερικούς ή διεθνείς που εντοπίζονται στη λειτουργία των θεσμών της διεθνούς κεφαλαιαγοράς και του διεθνούς νομισματικού συστήματος.

Συμπεράσματα

Αν και ορισμένοι έχουν επικρίνει την ολοκλήρωση της διεθνούς κεφαλαιαγοράς⁴⁸ και κατ' επέκταση τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης,⁴⁹ ως υπαίτιες της δημιουργία των οικονομικών κρίσεων, η μελέτη της περίπτωσης της Νοτιοανατολικής Ασίας καταδεικνύει πως τα αίτια εντοπίζονται κυρίως στο εσωτερικό των οικονομιών των χωρών. Κάνοντας μια εκτίμηση θα λέγαμε πως η κρίση οφείλεται στο εγχώριο οικονομικό, πολιτικό και θεσμικό περιβάλλον των εύθραυστων νέων οικονομιών της περιοχής (υπερτιμημένα νομίσματα, υπερβολικός βραχυπρόθεσμος δανεισμός, αυξανόμενα δημοσιονομικά ελλείμματα και ελλείμματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών). Οι διεθνείς κεφαλαιακές ροές, απλά πολλαπλασιάζουν και εντείνουν την ένταση που οφείλεται στις εσωτερικές ανισορροπίες. Η αλληλεξάρτηση των οικονομιών και η εύκολη και γρήγορη μεταφορά κεφαλαίων δημιουργούν τους διαύλους διάδοσης των συμπτωμάτων (butterfly effect). Έτσι η ανατίμηση του δολαρίου στις ΗΠΑ είναι ικανή να δημιουργήσει κοινωνικές ταραχές μεγάλης κλίμακας στην Ινδονησία.²⁷

3.2.3. Αμερικάνικη Χρηματοπιστωτική Κρίση 2007-08

Στις αρχές του 2007 επικρατούσε έντονη φημολογία γύρω από τη στεγαστική αγορά των ΗΠΑ που παρουσίαζε σημάδια κόπωσης. Αναλυτές εξέφραζαν σε στήλες του οικονομικού τύπου την ανησυχία τους για μια επερχόμενη κρίση. Παράλληλα η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα προέβαινε διαρκώς σε σταδιακές αυξήσεις του ευρωεπιτοκίου ώστε να αντιμετωπίσει τις πληθωριστικές πιέσεις που ταλάνιζαν την ευρωπαϊκή οικονομία. Έντονα πλήττονταν οι δανειολήπτες, ενώ παράγοντες στην τραπεζική αγορά συνιστούσαν στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να είναι πιο φειδωλά στη χορήγηση δανείων. Την ίδια στιγμή το

δολάριο εξακολουθούσε να υποχωρεί έναντι του ευρώ. Επιχειρήσεις μετέφεραν τα εργοστάσιά τους στην Αμερική και η ανεργία στην Ευρώπη αυξανόταν, ενώ πλήττονταν παράλληλα και οι εξαγωγές.

Κατά το καλοκαίρι του 2007 κι ενώ πολλοί επίσημοι παράγοντες της αμερικανικής οικονομίας προσπαθούσαν να καθησυχάσουν τους επενδυτές, κεφάλαια της Bear Stearns πτώχευσαν λόγω κατοχής CDOs που βασίζονταν σε sub-prime στεγαστικά δάνεια και της υποχρέωσης της τράπεζας να εξυπηρετήσει τις απαιτήσεις των πιστωτών της με ρευστοποίηση των στοιχείων της. Τα Rating Agencies (CRAs) υποβάθμισαν τα CDOs που βασίζονταν σε subprimes και επλήγη η αυτοπεποίθηση της αγοράς για την ασφάλεια στη στεγαστική πίστη.

Στις 9 Αυγούστου του 2007, μεγάλη κρίση ξέσπασε στις ΗΠΑ από την αδυναμία μεγάλων ομάδων του πληθυσμού να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του για δάνεια sub-primes. Οι πλειστηριασμοί διαδέχθηκαν ο ένας τον άλλον και ολόκληρες πόλεις έμειναν στο δρόμο. Οι τράπεζες ξέμειναν από ρευστό και οι καταθέτες έσπευσαν στον γκισέ των τραπεζών για να κάνουν ανάληψη των χρημάτων τους. Άλλοι προέβησαν σε μαζικές ηλεκτρονικές αναλήψεις των λογαριασμών τους στη Βρετανία. Η αδυναμία είσπραξης των απαιτήσεων των αμερικανικών τραπεζών από τους δανειολήπτες των subprimes, είχε ως συνέπεια και την αδυναμία πληρωμής των υποχρεώσεων σε τοκομερίδια και αξίες ομολόγων και CDOs (ομόλογα β' γενιάς) στα οποία είχαν επενδύσει πολλές ευρωπαϊκές τράπεζες, την ίδια στιγμή που πλήθαιναν οι αναλήψεις πανικού. Τα ομόλογα που κατείχαν οι τελευταίες δεν είχαν αντίκρισμα, ενώ το πρόβλημα ρευστότητας προκάλεσε δυσπιστία στη δυνατότητα αποπληρωμής σε περίπτωση δανεισμού μιας τράπεζας από μια άλλη, με αποτέλεσμα να αυξηθούν τα επιτόκια της διατραπεζικής αγοράς. Το γεγονός αυτό έκανε δύσκολη και κοστοβόρα μια πιθανή αίτηση δανειοδότησης μιας ελληνικής τράπεζας από μία άλλη (ελληνική ή ευρωπαϊκή), κόστος που μετακυλήθηκε στους πελάτες, παράλληλα με τις αυξήσεις του ευρωεπιτοκίου.

Κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2007, οι κεντρικές τράπεζες μεσολάβησαν συγχρονισμένα για την τόνωση της χρηματοπιστωτικής αγοράς με "ενέσεις ρευστότητας" και σταθεροποίησαν τις διακυμάνσεις στα βραχυπρόθεσμα επιτόκια. Ορισμένες κεντρικές τράπεζες μείωσαν ακόμη και το βασικό επιτόκιο χρηματοδότησης, ενώ άλλες παρακολουθώντας τις εξελίξεις δεν προέβησαν στις προγραμματισμένες αυξήσεις.

Παράλληλα, επλήγη η εμπιστοσύνη στα rating agencies ως προς την ικανότητά τους να βαθμολογήσουν τα δομημένα προϊόντα.

Τα στεγαστικά δάνεια στις ΗΠΑ έγιναν δυσπρόσιτα, ενώ κρατικοποιήθηκε η NorthernRock από τη βρετανική κυβέρνηση. Επιπλέον, παρατηρήθηκαν παρενέργειες από τη δυσπιστία στις διατραπεζικές αγορές και στην Ελλάδα μειώθηκαν οι ρυθμοί της μέχρι πρότινος φρενήρους πιστωτικής επέκτασης, με τις τράπεζες να προτείνουν ευέλικτα τραπεζικά προϊόντα ή δάνεια σταθερού επιτοκίου αντί των δανείων με κυμαινόμενο επιτόκιο. Παράγοντες της κτηματομεσιτικής αγοράς έκαναν εκκλήσεις για νομοθετική ρύθμιση με σκοπό τον περιορισμό των εκτελούμενων οικοδομικών αδειών. Μετά την πώληση της BearStearns σε εξευτελιστική τιμή στην J.P. Morgan το Μάρτιο του 2008, η διεθνής αγορά έδειχνε να έχει μπει σε μια δίνη της οικονομικής κρίσης.

Το Σεπτέμβριο του 2008, η αμερικανική κεντρική τράπεζα προσέφερε έκτακτη οικονομική ενίσχυση 85 δισεκατομμυρίων δολαρίων στην ασφαλιστική εταιρεία AIG, προκειμένου να αποτρέψει την κατάρρευσή της. Ο αμερικανικός κολοσσός LehmanBrothers κήρυξε πτώχευση, προκαλώντας αναστάτωση στην κυβέρνηση των ΗΠΑ. Παρά το γεγονός πως οι ελληνικές τράπεζες δεν πρόλαβαν να επενδύσουν ιδιαίτερα σε τέτοια ριψοκίνδυνα προϊόντα, γνωστοποιήθηκαν ιδιωτικές επενδυτικές απώλειες. Τον ίδιο μήνα, η MerrillLynch εξαγοράστηκε από την BankofAmerica. Ο πρόεδρος Τζορτζ Μπους πρότεινε την άμεση ενίσχυση της ρευστότητας των τραπεζών για τη διάσωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, πριν πληγεί περαιτέρω η οικονομία της χώρας, ενώ παράλληλα, εξαγοράζονται, οι FannieMae και FreddieMac. Οι εξελίξεις διαδέχονταν η μία την άλλη, με την ανακοίνωση για λουκέτο στη WashingtonMutual. Ο απρόσμενος κρατισμός των ΗΠΑ εξέπληξε αρχικά ευχάριστα τα χρηματιστήρια, ενώ αντιδράσεις διατυπώνονταν από τους αμερικανούς πολίτες για το φορολογικό βάρος που προέβλεπε το Σχέδιο Πόλσον να πέσει στην πλάτη τους. Την άποψη αυτή συμμερίστηκε και το Κογκρέσο, καταψηφίζοντας το σχέδιο κρατικής ενίσχυσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για αγορά των λεγόμενων "τοξικών ομολόγων" με δημόσιο χρήμα. Τα χρηματιστήρια αντικατόπτρισαν την απαισιοδοξία της αγοράς στους δείκτες τους, σημειώνοντας πτώση. Ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης Νικολά Σαρκοζί προανήγγειλε σχέδιο αντιμετώπισης του προβλήματος στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η κρίση μετά το πέρασμα του Ατλαντικού, πλησίασε όλο και νοτιότερα την Ευρώπη, καθώς μετά την κρατικοποίηση της BradfordandBingley από τη βρετανική κυβέρνηση, πραγματοποιήθηκε μερική κρατικοποίηση του ευρωπαϊκού κολοσσού Fortis από το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο και την Ολλανδία.

Ο πρόεδρος της ΕΚΤ, Ζαν Κλόντ Τρισέ δηλώνει πως η οικονομική κρίση των ΗΠΑ θα επιβραδύνει τους ρυθμούς ανάπτυξης στην Ευρωζώνη, ενώ σε μίνι διάσκεψη κορυφής υπό τον Νικολά Σαρκοζί διατυπώνεται η βούληση να σταθεροποιηθεί ή ακόμα και να πέσει το επιτόκιο της ΕΚΤ μετά την υποχώρηση της τιμής του πετρελαίου και των πληθωριστικών πιέσεων, δηλαδή κάτω από το 4,25%. Πριν τη μίνι σύνοδο κορυφής της Ε.Ε., η Ιρλανδία υπόσχεται πλήρη κρατική εγγύηση των τραπεζικών καταθέσεων των πολιτών της, ενέργεια στην οποία προχωρά και ο υπουργός Οικονομίας και Οικονομικών της Ελλάδος, ο οποίος διαβεβαιώνει, μεταξύ άλλων μέτρων για την τραπεζική αγορά και την κρατική εγγύηση των καταθετικών λογαριασμών μέχρι 20.000 με 30.000 ευρώ, μετά από σχετικό διάγγελμα του Έλληνα πρωθυπουργού.

Υπερψηφίζεται η βελτιωμένη πρόταση του σχεδίου Πόλσον, αλλά παρά την εφαρμογή του, οι ανακατατάξεις στον τραπεζικό τομέα συνεχίστηκαν, όπως επίσης και η κατακόρυφη πτώση των χρηματιστηριακών δεικτών. Στις 13 Οκτωβρίου κατατέθηκε από τον πρωθυπουργό της Αγγλίας Γκόρντον Μπράουν σχέδιο καταγιγιστικών κρατικοποιήσεων των μισών βρετανικών τραπεζών, εκμεταλλευόμενος τα μεγάλα κεφαλαιακά αποθέματα της χώρας του. Η κίνηση αυτή γέμισε με αισιοδοξία την Ευρώπη, με όλες τις χώρες να εξευρίσκουν τεράστιους κεφαλαιακούς πόρους, για την εγγύηση των αποθεμάτων και την αισιοδοξία των Ευρωπαίων επενδυτών να αναπτέρονται. Αυτά τα απρόσμενα κεφαλαιακά αποθέματα προκάλεσαν την εύλογη απορία της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης, καθώς πολλοί συνδύασαν το γεγονός αυτό με τις υποσχέσεις του κ. Σαρκοζί. Παράλληλα, κατατέθηκαν πολλές προτάσεις για περαιτέρω μείωση των επιτοκίων δανεισμού, κάτι που αναμένουν οι αναλυτές να γίνει αισθητό και στην Ελλάδα, ενώ πολλές ευρωπαϊκές χώρες συνδυάζουν το μέτρο με επιδόματα στους μισθούς για την τόνωση της αγοράς που έχει παγώσει. Οι ΗΠΑ προσανατολίζονται σε μια λύση παρόμοια με αυτή του βρετανού πρωθυπουργού, την ίδια στιγμή που στην Αυστραλία άρχισαν να δημιουργούνται οικισμοί από τροχόσπιτα.¹⁷

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ 2008-

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έννοια του όρου «οικονομική κρίση»

Οικονομική κρίση είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Όταν λέμε οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, οι οποίες, όταν αυξομειώνονται, συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη.

Η οικονομική κρίση αποτελεί τη μία από τις τέσσερις φάσεις των οικονομικών διακυμάνσεων και συγκεκριμένα τη φάση της καθόδου, όταν δηλαδή η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται σε μια συνεχή συρρίκνωση. Κάθε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης βιώνει την οικονομική κρίση με διαφορετικό τρόπο ,σε διαφορετική έκταση και ένταση, ανάλογα με τη δομή στην οικονομική της διάρθρωση. Έτσι, κάθε χώρα δρα στο πλαίσιο των κατευθύνσεων της, στο μέτρο των αναγκών, των προβλημάτων της και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της.

Οι αρνητικές επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας επιβάλλουν να εντοπίσουμε και να κατανοήσουμε τα αίτια που οδήγησαν στη σημερινή πραγματικότητα για να ασκηθούν οι κατάλληλες και αποτελεσματικές πολιτικές για την αντιμετώπιση τους.

Τα αίτια της κρίσης πρέπει να αναζητηθούν αφενός στα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα και τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν αλλά και στη διεθνή συγκυρία της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης που τα ανέδειξε με εντονότερο και οξύτερο τρόπο.¹⁴

4.1. Σύντομο ιστορικό

Η Περίοδος 2002-2010

Η Ελλάδα στο χείλος της καταστροφής. Μετά την ένταξη της Ελλάδας στην Ο.Ν.Ε. τα επιτόκια που δανείζονται πολίτες και το κράτος πέφτουν δραματικά . Ήδη από τον 1997 ο περισσότερος κόσμος είχε αρχίσει και δανειζότανε από τις τράπεζες. Η κυβέρνηση από το 2001 και μετά θεώρησε ότι είχε επιτευχθεί ο στόχος. Προχώρησε σε κάποιες κοινωνικές παροχές, ενώ το 2004 αναλάβαμε την Ολυμπιάδα μαζί με μεγάλες οικονομικές υποχρεώσεις. Με αποτέλεσμα το κράτος να αρχίσει να δανείζεται μεγάλα ποσά κυρίως από το εξωτερικό.

Η επιτυχής διοργάνωση των ολυμπιακών αγώνων του 2004 και η ολοκλήρωση κάποιων μεγάλων έργων έκαναν την χώρα να θεωρεί ότι βρισκόταν σε μια πολύ καλή θέση, όμως 2-3 χρόνια μετά άρχισαν να φαίνονται τα διαρθρωτικά προβλήματα και οι ανισορροπίες που είχε σε σχέση με τον διεθνή ανταγωνισμό. Παρά τις ιδιωτικοποιήσεις ο στενός δημόσιος τομέας συνέχιζε και λειτουργούσε αναποτελεσματικά ενώ η διαφθορά ήταν τρόπος που γινόταν οι «business» στην Ελλάδα. Η ανταγωνιστικότητα της εργασίας άρχισε να πέφτει, η ανάπτυξη άρχισε να μειώνεται, τα ελλείμματα να αυξάνονται και το δημόσιο χρέος να διογκώνεται και όσο αυτός ο φαύλος κύκλος συνεχιζόταν τόσο το δημόσιο δανειζόταν για να χορηγεί «κοινωνικές» παροχές με σκοπό να αναπληρώσει την αγοραστική δύναμη που χανόταν λόγω της έλλειψης ανταγωνιστικότητας. Άλλωστε, οι διεθνείς συνθήκες μετά το 2001 είχαν αρχίσει να αλλάζουν. Η ύφεση της παγκόσμιας οικονομίας μας φρέναρε αρχικώς. Μετά από το 2003 που η ανάπτυξη επανήλθε διεθνώς οι δικές μας αδυναμίες άρχισαν να βαραίνουν τις πλάτες μας.

Έτσι λοιπόν, αργά και σταθερά η έλλειψη ανταγωνιστικότητας, το αυξανόμενο δημόσιο χρέος, η μειωμένη παραγωγικότητα σε σχέση με τον Διεθνή ανταγωνισμό, τα μεγάλα ελλείμματα λόγω «κοινωνικών» παροχών και ολυμπιακών αγώνων, η νέα οικονομική κρίση που άρχισε από το 2007 έφεραν την οικονομία σε νέο γκρεμό.

Ο δανεισμός της Ελλάδας

1996 - 2001: 29 δις ευρώ

2001- 2004: 43 δις ευρώ

2004 - 2009: 186 δις ευρώ¹⁸

4.2. Το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟ 2002-2008.

Η κρίση στη χώρα μας αποτυπώνεται ενδεικτικά :

Στο δείκτη οικονομικής δραστηριότητας, με τη συνεχή και επιταχυνόμενη επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης του ΑΕΠ.¹²

<u>ΕΤΟΣ</u>	<u>ΡΥΘΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ</u> <u>ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ</u> <u>ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ</u>
2003	5.6%
2004	4.9%
2005	2.9%
2006	4.5%
2007	4.0%
2008	2.9%

Η διατήρηση ελλείμματος του Εμπορικού Ισοζυγίου.

<u>ΕΤΟΣ</u>	<u>ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ</u>
2002	-22.708,7
2003	-22.643,5
2004	-25435,8
2005	-27558,9
2006	-35286,3
2007	-41499,2
2008	-44048,8

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών

Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών ισούται με τη διαφορά των εσόδων που προέρχονται από το εξωτερικό για αγαθά και υπηρεσίες (περιλαμβανομένων των υπηρεσιών των παραγωγικών συντελεστών) που παράγονται σήμερα, μείον τις αντίστοιχες πληρωμές που γίνονται σε ξένους από την εγχώρια οικονομία.

Εάν το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών είναι θετικό τότε η χώρα παρουσιάζει πλεόνασμα, ενώ εάν είναι αρνητικό, έλλειμμα.

Το Έλλειμμα του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών.

<u>ΕΤΟΣ</u>	<u>ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΛΗΡΩΜΩΝ</u> <u>ΤΡΕΧΟΥΣΕΣ</u> <u>ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ</u>	<u>ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΠΛΗΡΩΜΩΝ</u> (Τρέχουσες συναλλαγές και Μεταβιβάσεις Κεφαλαίου)
2002	-10.221,0	-8.571,3
2003	-11.044,1	-9.804,7
2004	-10.717,1	-8.331,0
2005	-14.743,4	-12.694,9
2006	-23.668,1	-20.626,8
2007	-32.393,4	-28.061,1
2008	-35.043,6	-30.952,8

Η Καθαρή Επενδυτική Θέση της χώρας.

<u>ΕΤΟΣ</u>	<u>ΚΑΘΑΡΗ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΗ ΘΕΣΗ</u>
2002	-76.318,0
2003	-101.557,2
2004	-124.122,2
2005	-149.187,0
2006	-178.163,5
2007	-214.467,7
2008	-183.944,1

4.3. Τα αίτια της οικονομικής ύφεσης

Δημόσιο Χρέος

• Πότε συσσωρεύτηκε το δημόσιο χρέος;

Το χρέος αυξήθηκε ραγδαία κατά τη δεκαετία του 1980 και συνέχισε να αυξάνεται, με μικρότερο ρυθμό, κατά τις δεκαετίες του 1990 και 2000.

• Πως επηρεάστηκε η οικονομία από το δημόσιο χρέος;

Το χρέος προκάλεσε μείωση των παραγωγικών επενδύσεων και αύξηση της κατανάλωσης. Ελλάδα μπορεί να δανείζεται σήμερα εξαρτώνται από τις αντιλήψεις των αγορών αναφορικά με την ικανότητά της να αποπληρώσει το χρέος της στο μέλλον.

• **Γιατί είναι υπερχρεωμένη η Ελλάδα στους ξένους;**

Διότι οι Έλληνες πολίτες κατανάλωναν πέραν των δυνατοτήτων τους, με χρήματα που δανειζόταν η κυβέρνησή τους από το εξωτερικό.

Πότε συσσωρεύτηκε το δημόσιο χρέος;

Ας εξηγήσουμε πρώτα τη διαφορά μεταξύ χρέους και ελλείμματος. Κάθε χρόνο, η κυβέρνηση έχει έσοδα, τα οποία προέρχονται π.χ. από φόρους, και δαπάνες, όπως π.χ. την καταβολή μισθών στους δημοσίους λειτουργούς. Αν οι δαπάνες υπερβαίνουν τα έσοδα, η κυβέρνηση σημειώνει έλλειμμα και πρέπει να προχωρήσει σε δανεισμό. Έτσι δημιουργείται χρέος. Επιπλέον, αν η κυβέρνηση έχει συσσωρεύσει χρέος από προηγούμενα έτη, κατά τα οποία λειτουργούσε σημειώνοντας έλλειμμα, το έλλειμμα κατά το τρέχον έτος αυξάνει περαιτέρω το χρέος. Πρέπει να τονίσουμε ότι η σχέση μεταξύ χρέους και ελλείμματος είναι αμφίδρομη: το έλλειμμα σε ένα δεδομένο έτος αυξάνει το χρέος που έχει συσσωρευτεί από τα προηγούμενα έτη αλλά και το συσσωρευμένο χρέος των προηγούμενων ετών αυξάνει το έλλειμμα στο τρέχον έτος. Το δεύτερο συμβαίνει επειδή οι πληρωμές τόκων που αφορούν το χρέος, το οποίο έχει συσσωρευτεί από προηγούμενα έτη, αποτελούν δαπάνη κατά το τρέχον έτος και προστίθενται στο έλλειμμα αυτού του έτους.

Ο Πίνακας 1 περιγράφει την ιστορική εξέλιξη του ελλείμματος. Σε κάθε δεκαετία αναφέρουμε το έλλειμμα, το οποίο εκφράζεται ως ποσοστό του μεγέθους της ελληνικής οικονομίας και υπολογίζεται κατά μέσο όρο στο διάστημα των δέκα ετών. Το μέγεθος της οικονομίας υπολογίζεται με βάση το ΑΕΠ, δηλαδή την συνολική αξία των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται στην Ελλάδα.

Πίνακας 1: Δημόσιο έλλειμμα (Πηγή: ΟΟΣΑ)

Δεκαετία	1960-1969	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2009
Δημόσιο έλλειμμα ως % επί του ΑΕΠ	-0,6	1,2	8,1	8,4	5,9

Κατά τις δεκαετίες του 1960 και 1970, η κυβέρνηση ουσιαστικά ισοσκελίζει έσοδα και δαπάνες. Το έλλειμμα αυξήθηκε δραματικά κατά τη δεκαετία του 1980: οι δαπάνες υπερέβησαν τα έσοδα σε ποσοστό 8,1% του ΑΕΠ κατά μέσο όρο, κάθε χρόνο κατά τη

διάρκεια της συγκεκριμένης δεκαετίας. Το έλλειμμα παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα κατά τις επόμενες δύο δεκαετίες.

Η εξέλιξη του ελλείμματος αντικατοπτρίζεται σε αυτήν του δημοσίου χρέους. Ο Πίνακας 2 παρουσιάζει το δημόσιο χρέος στο τέλος κάθε δεκαετίας, ως ποσοστό επί του ΑΕΠ.

Πίνακας 2: Δημόσιο χρέος (Πηγή: ΟΟΣΑ)

Ετος	1980	1990	2000	2009
Δημόσιο χρέος ως % επί του ΑΕΠ	26	71	101,5	115,1

Τα υψηλά ελλείμματα στη δεκαετία του 1980 οδήγησαν σε δραματική αύξηση του χρέους: το χρέος αυξήθηκε από 26% επί του ΑΕΠ, το 1980, σε ποσοστό 71% επί του ΑΕΠ, το 1990.

Το χρέος συνέχισε να αυξάνεται κατά τις επόμενες δύο δεκαετίες ως αποτέλεσμα των αυξημένων ελλειμμάτων, τα οποία βρίσκονταν σε υψηλά επίπεδα εν μέρει λόγω των πληρωμών τόκων επί του συσσωρευμένου χρέους.

Πως επηρεάστηκε η οικονομία από το δημόσιο χρέος;

Ο Πίνακας 3 παρουσιάζει κατά μέσο όρο την κατανάλωση και τις επενδύσεις ως ποσοστό επί του ΑΕΠ για κάθε δεκαετία.

Πίνακας 3: Κατανάλωση και επενδύσεις (Πηγή: ΟΟΣΑ)

Δεκαετία	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2009
Κατανάλωση ως % επί του ΑΕΠ	77,2	85,1	90,1	88,8
Επενδύσεις ως % επί του ΑΕΠ	30,7	23	20,6	22,6

Σε σύγκριση με τη δεκαετία του 1970, η κατανάλωση αυξήθηκε σημαντικά κατά τη δεκαετία του 1980 ενώ οι επενδύσεις μειώθηκαν κατά το ίδιο περίπου ποσοστό (8% επί του ΑΕΠ). Αυτό σημαίνει ότι οι Έλληνες πολίτες κατανάλωναν περισσότερο, ενώ μικρότερο ποσοστό δαπανούνταν για παραγωγικές επενδύσεις, όπως π.χ. την κατασκευή εργοστασίων και αυτοκινητοδρόμων. Και τα δύο αυτά φαινόμενα οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στην δραματική αύξηση του δημοσίου χρέους κατά την δεκαετία του 1980 και στον τρόπο με τον οποίο δαπανήθηκαν από τις τότε κυβερνήσεις τα χρήματα που αντλήθηκαν από το δανεισμό. Πράγματι, το ποσοστό των χρημάτων που δαπανήθηκε σε παραγωγικές επενδύσεις, δηλ. δημόσια έργα υποδομής, δεν ξεπέρασε το 25% του συνόλου. Το μεγαλύτερο μέρος των

χρημάτων δαπανήθηκε για την αύξηση της μισθοδοσίας στον δημόσιο τομέα, δηλ. περισσότεροι δημόσιοι υπάλληλοι και υψηλότεροι μισθοί, καθώς και για την αύξηση των συνταξιοδοτικών δαπανών, δηλ. περισσότεροι συνταξιούχοι και υψηλότερες συντάξεις (Ράπανος 2009). Η αύξηση της κατανάλωσης στον Πίνακα 3 οφείλεται στο γεγονός ότι οι παραλήπτες του κρατικού χρήματος αύξησαν την κατανάλωσή τους, λόγω των υψηλότερων εισοδημάτων τους. Οι επενδύσεις μειώθηκαν διότι υπήρχαν λιγότερα ιδιωτικά κεφάλαια για τη χρηματοδότησή τους. Πράγματι, η κυβέρνηση δανειζόταν πουλώντας ομόλογα στους Έλληνες πολίτες, οι οποίοι ουσιαστικά διαμοίραζαν τις αποταμιεύσεις τους μεταξύ ομολόγων που εκδίδονταν από την κυβέρνηση και ομολόγων ιδιωτικών επιχειρήσεων. Ως εκ τούτου, σημειώθηκε μείωση των διαθέσιμων αποταμιεύσεων για τη χρηματοδότηση παραγωγικών επενδύσεων από ιδιωτικές επιχειρήσεις. Και δεδομένου ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των χρημάτων που αντλούσε η κυβέρνηση εκδίδοντας ομόλογα δεν δαπανούνταν σε δημόσια έργα υποδομής, το σύνολο των παραγωγικών επενδύσεων του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα μειώθηκε.

Γιατί είναι υπερχρεωμένη η Ελλάδα στους ξένους;

Το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας, το οποίο ορίζεται ως το ποσό που χρωστάει η Ελλάδα στους ξένους, ανερχόταν το 2009 σε ποσοστό 82.5% επί του ΑΕΠ (Cabral 2010). Το ποσοστό αυτό είναι υψηλό: για παράδειγμα, είκοσι φορές μεγαλύτερο από τις ετήσιες δαπάνες της Ελλάδας στον τομέα της παιδείας.

Πως συσσωρεύτηκε το μεγάλο εξωτερικό χρέος και πως συνέβαλλε σε αυτό το δημόσιο χρέος;

Μία χώρα συσσωρεύει εξωτερικό χρέος όταν η κυβέρνησή της ή ο ιδιωτικός τομέας (δηλ. επιχειρήσεις και πολίτες) δανείζονται από ξένους. Στην περίπτωση της Ισπανίας, της οποίας το εξωτερικό χρέος βρίσκεται σε παρόμοιο υψηλό επίπεδο με της Ελλάδας, για ένα μεγάλο μέρος του δανεισμού ευθύνεται ο ιδιωτικός τομέας: Οι ισπανικές τράπεζες δανείζονταν από τράπεζες του εξωτερικού προκειμένου να παρέχουν δάνεια σε Ισπανούς πολίτες, οι οποίοι έπειτα αγόραζαν σπίτια σε υπέρογκες, όπως αποδείχτηκε εκ των υστέρων, τιμές. Στην περίπτωση της Ελλάδας, ο ιδιωτικός τομέας δεν δανείστηκε από το εξωτερικό: οι αποταμιεύσεις των Ελλήνων επαρκούσαν για την κάλυψη των δανείων προς τον ιδιωτικό τομέα. Αντί για αυτό, ο εξωτερικός δανεισμός πραγματοποιούνταν από την κυβέρνηση. Πράγματι, το εξωτερικό δημόσιο χρέος της Ελλάδας, το οποίο ορίζεται ως το τμήμα του εξωτερικού χρέους που συσσωρεύεται από την κυβέρνηση, ανήλθε στο 89% επί του ΑΕΠ το

2009 (ή στο 79% επί του συνολικού δημοσίου χρέους στον Πίνακα 2). Ως εκ τούτου, το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας ουσιαστικά ταυτίζεται με το εξωτερικό δημόσιο χρέος της. Όταν μία χώρα δανείζεται από το εξωτερικό, καταναλώνει περισσότερο από ό,τι παράγει. Η επιπρόσθετη κατανάλωση προέρχεται από εισαγωγές, τις οποίες η χώρα μπορεί να αγοράσει από τους ξένους, χρησιμοποιώντας τα χρήματα με τα οποία δανείζεται από αυτούς. Στην Ελλάδα, λοιπόν, οι Έλληνες πολίτες κατανάλωναν εισηγμένα αγαθά με τα χρήματα που δανειζόταν η κυβέρνησή τους από το εξωτερικό. Τα χρήματα του δανεισμού διοχετεύονταν από την κυβέρνηση στους πολίτες με διάφορους τρόπους, π.χ. μέσω των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων, των πληρωμών σε προμηθευτές του κράτους, των συντάξεων που καταβάλλονταν στους συνταξιούχους. Λόγω των υψηλότερων εισοδημάτων τους, οι πολίτες κατανάλωναν περισσότερο και στο σύνολό της η Ελλάδα κατανάλωνε περισσότερο από ό,τι παρήγαγε.

Για να έχουμε μία πιο πλήρη κατανόηση της εξέλιξης του εξωτερικού χρέους της Ελλάδας κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες, χρησιμοποιούμε τον Πίνακα 4 και συμπεριλαμβάνουμε και τις επενδύσεις και εξαγωγές, τις οποίες δεν αναφέραμε στην προηγούμενη παράγραφο.

Πίνακας 4: Εμπορικό ισοζύγιο και εξωτερικός δανεισμός (Πηγή: ΟΟΣΑ)

Δεκαετία	1990-1999	2000-2009
Εμπορικό ισοζύγιο (εξαγωγές μείον εισαγωγές) ως % επί του ΑΕΠ	-10,7	-11,4
Καθαρός δανεισμός ως % επί του ΑΕΠ	4,1	10,2
Καθαρές μεταβιβάσεις ως % επί του ΑΕΠ	5,9	2

Η πρώτη σειρά στον Πίνακα 4 αφορά το εμπορικό ισοζύγιο, το οποίο προκύπτει αφαιρώντας τις εισαγωγές από τις εξαγωγές. Κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες (και παλαιότερα, σε μικρότερη όμως κλίμακα), το εμπορικό ισοζύγιο ήταν αρνητικό, δηλαδή η Ελλάδα εισήγαγε περισσότερο από ό,τι εξήγαγε. Το αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο σημαίνει επίσης ότι η Ελλάδα κατανάλωνε και επένδυε περισσότερο από ό,τι παρήγαγε. Πράγματι, η επιπλέον κατανάλωση και οι επενδύσεις προέρχονταν από εισαγωγές, οι οποίες ξεπερνούσαν τις εξαγωγές. (Γενικότερα, το άθροισμα της κατανάλωσης και των επενδύσεων μείον το ΑΕΠ ισούται με μείον το εμπορικό ισοζύγιο, όπως επιβεβαιώνουν οι Πίνακες 3 και 4).

Η Ελλάδα ήταν σε θέση να εισάγει περισσότερο από ό,τι εξήγαγε λόγω του εξωτερικού δανεισμού της. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, το ετήσιο ποσοστό δανεισμού ανερχόταν κατά μέσο όρο σε 4,1% επί του ΑΕΠ. Αν και αυτό το ποσοστό είναι υψηλό,

αυξήθηκε ακόμη περισσότερο, προσεγγίζοντας το 10,2%, κατά τη δεκαετία του 2000. Και όπως ήταν αναμενόμενο, το εξωτερικό χρέος αυξήθηκε ραγδαία: ανήλθε από 42,7% επί του ΑΕΠ το 2000 σε ποσοστό 82,5% το 2009.

Ο Πίνακας 4 υποδεικνύει ότι ο εξωτερικός δανεισμός αυξήθηκε διότι η Ελλάδα πραγματοποιούσε εισαγωγές σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τις εξαγωγές της και διότι οι μεταβιβάσεις από το εξωτερικό μειώθηκαν. Δύο είναι οι κύριοι παράγοντες που οδήγησαν στη μείωση των μεταβιβάσεων. Πρώτον, οι εισροές από την Ευρωπαϊκή Ένωση μειώθηκαν, καθώς εντάχθηκαν σε αυτήν φτωχότερες χώρες από την Ελλάδα και οι πόροι από τα πακέτα συνοχής ανακατανεμήθηκαν αναλόγως. Δεύτερον, η Ελλάδα υποχρεώθηκε να πληρώνει μεγαλύτερους τόκους στο αυξημένο εξωτερικό χρέος της.

Εν ολίγοις, η Ελλάδα χρεώθηκε περαιτέρω στους ξένους κατά τη δεκαετία του 2000 διότι εισήγαγε ακόμη περισσότερο σε σύγκριση με τις εξαγωγές της, παρόλο που δεχόταν μικρότερες εισροές κεφαλαίου από την Ευρωπαϊκή Ένωση και παρόλο που ήταν ήδη χρεωμένη. Γιατί τόση ασωτία; Μέρος της απάντησης βρίσκεται στο γεγονός ότι οι επενδύσεις αυξήθηκαν κατά τη δεκαετία του 2000, όταν διοργανώθηκαν και οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Αλλά ο κύριος λόγος ήταν ότι οι Έλληνες πολίτες εξέφρασαν μικρότερη προθυμία αποταμίευσης κατά τη δεκαετία του 2000 καθώς τα επιτόκια ήταν χαμηλότερα και τα καταναλωτικά δάνεια των τραπεζών πιο άμεσα διαθέσιμα.

Πως συνδυάστηκε η μείωση των αποταμιεύσεων με το δημόσιο χρέος;

Παρά τις χαμηλές αποταμιεύσεις τους, οι Έλληνες πολίτες κατά τη δεκαετία του 2000 κατάφεραν να εξοικονομούν αρκετά χρήματα ώστε να χρηματοδοτούν δανειακά τους συμπολίτες τους και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις. Το πρόβλημα έγκειται στο γεγονός ότι οι αποταμιεύσεις δεν επαρκούσαν για την αγορά ομολόγων που εκδίδονταν από την κυβέρνηση. Συνεπώς, η κυβέρνηση αναγκάστηκε να στραφεί στο εξωτερικό για την ικανοποίηση των οικονομικών της αναγκών. Υπό αυτήν την έννοια, η αύξηση του εξωτερικού χρέους της Ελλάδας κατά τη δεκαετία του 2000 προκλήθηκε από τις αυξημένες ανάγκες δανεισμού της κυβέρνησης, σε συνδυασμό με τις ανεπαρκείς αποταμιεύσεις των πολιτών της.¹⁰

4.4. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

Η ελληνική οικονομική κρίση έχει τεράστιες επιπτώσεις στην οικονομία:

- Μείωση του ΑΕΠ και αρνητικό ΑΕΠ.
- Αύξηση της ανεργίας μάλιστα με εκρηκτικές διαστάσεις.
- Μείωση των χορηγούμενων πιστώσεων από τις τράπεζες προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά.
- Αύξηση του δημόσιου χρέους λόγω των υψηλών επιτοκίων και κρατικών ομολόγων.
- Χρεοκοπία πολλών επιχειρήσεων με δυσμενή αποτελέσματα για την οικονομία των χωρών.
- Συγχωνεύσεις πολλών επιχειρήσεων ή μεταφορά των δραστηριοτήτων τους σε άλλες περιοχές του πλανήτη με διόγκωση ακόμη περισσότερο της ανεργίας.
- Κατάργηση όλων των κοινωνικών παρεμβάσεων με τη δικαιολογία της διατήρησης των θέσεων εργασίας.
- Έκρηξη των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων με δυσάρεστες συνέπειες.
- Μαζικές απολύσεις εργαζομένων.
- Μείωση κατανάλωσης.
- Απουσία ανταγωνιστικής βάσης.
- Τεράστια διαρθρωτικά προβλήματα.
- Αύξηση της εγκληματικότητας.
- Η δημιουργία ελληνικού μεταναστευτικού ρεύματος προς άλλες χώρες.
- Βίαιες κοινωνικές εξεγέρσεις.
- Τα οικονομικά προβλήματα συνοδεύονται από έντονο άγχος που μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρότερα ψυχολογικά ζητήματα και σε αύξηση των προβλημάτων ψυχικής υγείας.²⁹

Σημαντικές επιπτώσεις εμφανίζονται και :

Στον Τουρισμό. Το ντόμινο των εξελίξεων έχει επηρεάσει την τουριστική κίνηση και βιωσιμότητα κάποιων επιχειρήσεων αυτού του κλάδου. Η Ελλάδα δείχνει να επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από την κρίση ενώ οι πρώτες έρευνες που διενεργούνται κάνουν λόγο για

πτώση της τάξεως του 10% σε επίπεδο αφίξεων κι έως 25% σε επίπεδο εσόδων. Η ελληνική τουριστική βιομηχανία λειτουργεί πάση δυνάμει τρεις – το πολύ τέσσερις μήνες το καλοκαίρι, παράγει πλούτο που μοιράζεται και ζει τις τοπικές κοινωνίες μέχρι και μετά τις γιορτές και απαιτεί υπηρεσίες υποδομής και συντήρησης για να προετοιμαστεί για την επόμενη σεζόν ήδη από τον Φεβρουάριο.

Το 2011 ο ελληνικός τουρισμός είχε τις χειρότερες επιδόσεις βάσει των στοιχείων του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων και της Τράπεζας της Ελλάδος. Οι αεροπορικές αφίξεις στα κυριότερα αεροδρόμια της χώρας μειώθηκαν κατά 0,67% σε σχέση με το ίδιο διάστημα το 2010, ενώ μόνο τον Οκτώβριο η πτώση των αφίξεων κινήθηκε στο 0,51%. Τα έσοδα στο διάστημα Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου περιορίστηκαν κατά 6,9% συγκριτικά με την αντίστοιχη περίοδο του 2009, φθάνοντας σε 8,57 δις που συνιστούν απώλειες 36εκατομ. ευρώ. Μόνο τον Σεπτέμβριο η κάμψη των εσόδων έφθασε σε 5,1%.¹⁹

Στην υγεία . Σε σύγκριση με το 2007, το 2009 παρατηρείται σημαντική αύξηση των ανθρώπων που αναφέρουν ότι δεν πήγαν στον γιατρό, ενώ πίστευαν ότι ήταν απαραίτητο. Παρόλο που η πιθανότητα επίσκεψης σε γενικούς γιατρούς ή εξωτερικά ιατρεία μειώθηκε κατ' άτομο, το 2010 παρατηρήθηκε αύξηση 24% στις εισαγωγές σε δημόσια νοσοκομεία σε σχέση με το 2009, και επιπλέον αύξηση 8% το πρώτο εξάμηνο του 2011 σε σχέση με την ίδια περίοδο του 2010. Οι βασικοί λόγοι που δεν ζητήθηκε ιατρική βοήθεια δεν φαίνεται να συνδέονται με την αδυναμία πληρωμής αλλά με τον μεγάλο χρόνο αναμονής, την απόσταση που πρέπει να διανυθεί και την προσδοκία βελτίωσης. Οι παρατηρούμενες αυτές μειώσεις στην πρόσβαση πιθανώς οφείλονται σε προβλήματα στην προσφορά υπηρεσιών: περικοπές κατά 40% περίπου στη χρηματοδότηση των νοσοκομείων, ελλείψεις προσωπικού, περιστασιακές ελλείψεις σε ιατρικό υλικό, και «λάδωμα» του προσωπικού για παράκαμψη της ουράς στις υπερφορτωμένες λίστες αναμονής των νοσοκομείων.

Ακόμη οι αυτοκτονίες αυξήθηκαν κατά 17% το 2009 σε σχέση με το 2007, και υπήρξε αύξηση 25% το 2010 σε σχέση με το 2009. Η εθνική γραμμή πρόληψης των αυτοκτονιών ανέφερε ότι το 25% των ανθρώπων που τηλεφώνησαν αντιμετώπισε οικονομικές δυσκολίες το 2010, ενώ έρευνες στα ΜΜΕ υποδεικνύουν ότι η αδυναμία αποπληρωμής προσωπικών δανείων μπορεί να αποτελεί βασική αιτία της αύξησης των αυτοκτονιών. Η βία έχει επίσης αυξηθεί καθώς οι ανθρωποκτονίες και οι κλοπές σχεδόν διπλασιάστηκαν μεταξύ 2007 και 2009.³⁰

Επιπλέον ο επιπολασμός της χρήσης ναρκωτικών αυξήθηκε κατά 20% το 2009, από 20.200 σε 24.100, σύμφωνα με εκτιμήσεις του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά. Οι περικοπές δαπανών του 2009 και 2010 είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση των προγραμμάτων βοήθειας στο δρόμο κατά το ένα τρίτο. Μια έρευνα μεταξύ 275 χρηστών στην Αθήνα, τον Οκτώβριο του 2010, εντόπισε ότι το 85% δεν συμμετείχε σε πρόγραμμα επανένταξης.

Τέλος, προβλέπεται πως οι κοινωνικοοικονομικές ανισότητες στη χρήση των υπηρεσιών υγείας και στα αποτελέσματά τους στο επίπεδο υγείας, θα ενταθούν. Σε έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα φαίνεται ότι υπάρχει μια ισχυρή συσχέτιση της χρήσης υπηρεσιών υγείας και της αυτοαξιολόγησης του επιπέδου της υγείας με το εισόδημα. Επίσης, τα ελλείμματα των δημόσιων νοσοκομείων (6,5 δις €) και των ασφαλιστικών οργανισμών υγείας (4,5 δις €) θα αυξηθούν και θα υπάρξουν δυσχέρειες στην εξυπηρέτησή τους, ενώ και ο ιδιωτικός τομέας θα αντιμετωπίσει, ανάλογα προβλήματα. Δυσκολίες αναμένεται να δημιουργηθούν και στην αποτελεσματική διαχείριση των χρόνιων νοσημάτων, ειδικά των ατόμων που βρίσκονται στις ασθενέστερες κοινωνικές ομάδες.³⁰

4.5. Η Τρόικα στην Ελλάδα

Στα μέσα του 2010, και μετά τις αποκαλύψεις ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας έκλεισε για το 2009 σε επίπεδα πολύ πάνω από αυτά που θα καθιστούσαν το δημόσιο χρέος βιώσιμο, η ελληνική κυβέρνηση αδυνατούσε να δανειστεί με λογικά επιτόκια από τις αγορές για τη χρηματοδότηση του τρέχοντος δημοσιονομικού ελλείμματος και την αναχρηματοδότηση του χρέους. Αποτέλεσμα ήταν ο άμεσος κίνδυνος χρεοκοπίας και στάσης πληρωμών του Ελληνικού Δημοσίου. Η προσπάθεια της κυβέρνησης να ανακτήσει την αξιοπιστία της χώρας στις διεθνείς αγορές και να πετύχει μείωση των επιτοκίων οδήγησε σε λήψη μέτρων μείωσης των δαπανών, τα οποία δεν κατάφεραν να ανατρέψουν το αρνητικό κλίμα. Κατόπιν αυτών η Ελλάδα κατέφυγε στη βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, που συγκρότησαν από κοινού μηχανισμό βοήθειας για την Ελλάδα.³⁰

Χρηματοδότηση από τον "Μηχανισμό Στήριξης".

Στις 3 Μαΐου 2010 η Ελλάδα αιτήθηκε €80δισ από τις υπόλοιπες (15) χώρες του Ευρώ και €30δισ από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Την αίτηση συνόδευσαν 3 συνημμένα μνημόνια:

1. "Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής" (ΜΟΧΠ),
2. "Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης" (ΤΜΣ) και
3. "Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής" (ΣΠΟΠ).

Έτσι στις 8 Μαΐου 2010 εγκρίθηκε "Σύμβαση Δανειακής Διευκόλυνσης" με τις χώρες του Ευρώ και "Διακανονισμός Χρηματοδότησης Αμέσου Ετοιμότητας" με το ΔΝΤ. Το σύνολο αυτών των συμφωνιών ονομάζεται συχνά για συντομία "Μνημόνιο".

Στη συνέχεια σχηματίστηκε ομάδα εκπροσώπων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΕΕ), της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), γνωστή και ως "Τρόικα", η οποία ανά τρίμηνο αξιολογεί την πρόοδο του προγράμματος εφαρμογής των όρων του "Μνημονίου" και αποφασίζει για την εκταμίευση της αντίστοιχης δόσης του δανείου.

Πρώτο πακέτο οικονομικών μέτρων

Στις 9 Φεβρουαρίου η κυβέρνηση ανακοίνωσε μέτρα για τον δημόσιο τομέα που περιλάμβαναν πάγωμα μισθών, περικοπές επιδομάτων 10%, περικοπές υπερωριών και οδοιπορικών.

Δεύτερο πακέτο οικονομικών μέτρων

Στο επόμενο διάστημα άρχισε να αναφέρεται έντονα το ενδεχόμενο της χρεοκοπίας. Για την αποφυγή του ενδεχομένου η κυβέρνηση έλαβε στις 3 Μαρτίου νέα σκληρά μέτρα. Τα οικονομικά μέτρα που λήφθηκαν ήταν:

- Μείωση 30% στα δώρα Χριστουγέννων, Πάσχα, αδείας
- Μείωση 12% σε όλα τα επιδόματα του Δημοσίου
- Μείωση 7% στις αποδοχές υπαλλήλων ΔΕΚΟ, ΟΤΑ, ΝΠΙΔ
- Αύξηση ΦΠΑ από 4,5 στο 5%, από 9 στο 10%, από 19 στο 21%
- Αύξηση 15% στον φόρο της βενζίνης
- Επιβολή επιπλέον 10% έως 30% στους (ήδη υπάρχοντες) φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων.
- Επαναφορά τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα ανεξαιρέτως τα αυτοκίνητα, ακόμα και στα μικρότερου κυβισμού.
- Επέκταση των τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα ανεξαιρέτως τα ακίνητα, ακόμα και στα μικρότερα.

Τα μέτρα αυτά προκάλεσαν αντιδράσεις και έγιναν μεγάλες απεργίες και πορείες στις 5 και 11 Μαρτίου.

Μνημόνιο και τρίτο πακέτο οικονομικών μέτρων

Η Ελλάδα δεν κατάφερε να βελτιώσει την θέση της στις διεθνείς αγορές παρά την λήψη των μέτρων, με αποτέλεσμα ενάμιση μήνα μετά να προσφύγει στην βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, που συγκρότησαν από κοινού μηχανισμό βοήθειας για την Ελλάδα. Η ανακοίνωση της προσφυγής στον μηχανισμό στήριξης έγινε στις 23 Απριλίου από τον πρωθυπουργό. Η

Ελλάδα προχώρησε σε υπογραφή μνημονίου με το ΔΝΤ και την ΕΕ, για τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν, προκειμένου να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός στήριξης. Τα μέτρα ανακοινώθηκαν από τον πρωθυπουργό την Κυριακή 2 Μαΐου και προέβλεπαν:

- Αντικατάσταση του 13ου και 14ου μισθού των δημοσίων υπαλλήλων με επίδομα 500 Ευρώ σε όλους όσους έχουν αποδοχές μέχρι 3.000 Ευρώ και πλήρους κατάργησή των δύο μισθών για μεγαλύτερες αποδοχές
- Αντικατάσταση 13ης και 14ης σύνταξης με επίδομα 800 Ευρώ για συντάξεις ως 2500 Ευρώ.
- Περαιτέρω περικοπή επιδομάτων 8% στα επιδόματα των δημοσίων υπαλλήλων και 3% στους υπαλλήλους των ΔΕΚΟ όπου δεν υπάρχουν επιδόματα.
- Αύξηση του υψηλού συντελεστή ΦΠΑ από 21% σε 23%, του μεσαίου από 10% σε 11% (από 1η Ιουλίου 2010) και από 11% σε 13% (από 1η Ιανουαρίου 2011) και αντίστοιχα του χαμηλού στο 6,5% (από 1η Ιανουαρίου 2011).
- Αύξηση στον ειδικό φόρο κατανάλωσης σε καύσιμα, τσιγάρα και ποτά κατά 10%
- Αύξηση στις αντικειμενικές τιμές ακινήτων
- Πρόσθεση ενός επιπλέον 10% στους φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων.

Επίσης, το νομοσχέδιο προέβλεπε αλλαγές στα εργασιακά με αύξηση του ορίου απολύσεων και μείωση του κατώτατου μισθού. Επιπλέον, στο ασφαλιστικό προέβλεπε αύξηση στα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης των γυναικών στον δημόσιο τομέα στα 65 χρόνια έως το τέλος του 2013 με έναρξη το 2011.

Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015

Στις 29 Ιουνίου 2011 ψηφίστηκε από τη Βουλή των Ελλήνων το "Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015".

Πορεία προς το μεσοπρόθεσμο

Στο επόμενο διάστημα που ακολούθησε την ψήφιση του τρίτου πακέτου μέτρων γρήγορα άρχισαν να φαίνονται οι συνέπειες των μέτρων. Η ανεργία και ο πληθωρισμός άρχισαν να εκτινάσσονται ενώ οι μικροεπιχειρήσεις έβλεπαν τον τζίρο τους συνεχώς να μειώνεται με αποτέλεσμα να οδηγούνται όλο και περισσότερες στο κλείσιμο, γεγονός που περιγραφόταν

ως κύμα λουκέτων. Στις 9 Δεκεμβρίου 2010 η κυβέρνηση κατέθεσε στη βουλή το πολυνομοσχέδιο για τα εργασιακά και τις ΔΕΚΟ. Το νομοσχέδιο περιλάμβανε ρυθμίσεις για υπερίσχυση των επιχειρησιακών συμβάσεων έναντι των κλαδικών, με μόνο περιορισμό το ύψος του βασικού μισθού της εθνικής συλλογικής σύμβασης. Θεσπίστηκε η δοκιμαστική περίοδος εργασίας με διάρκεια 12 μηνών, στο διάστημα των οποίων η σύμβαση μπορεί να καταγγελθεί χωρίς προειδοποίηση και χωρίς αποζημίωση απόλυσης. Επίσης το νομοσχέδιο έθετε πλαφόν τα 4.000 Ευρώ, στις μικτές αποδοχές των εργαζομένων στις ΔΕΚΟ και μείωση 10% σε αμοιβές που ξεπερνούν τα 1.800 Ευρώ. Το πολυνομοσχέδιο υπερψηφίστηκε στις 15 Δεκεμβρίου. Το 2010 έκλεισε με το χρέος να αγγίζει το 142,8% του ΑΕΠ και το έλλειμμα στο 10,5%. Παράλληλα η οικονομία συρρικνώθηκε 4,5%³¹

Ιστορία του ελληνικού χρέους και των ελλειμμάτων(1999-σήμερα) Πηγή: Eurostat

	1999	2000	2001 ¹	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 (προβλέψεις)	2012 (προβλέψεις)
€ δισεκατομμύρια	122.3	141	151.9	159.2	168	183.2	195.4	224.2	239.4	262.3	298.7	328.6	–	–
% σε ποσοστό του ΑΕΠ	94	103.4	103.7	101.7	97.4	98.6	100	106.1	105.4	110.7	127.1	142.8	157.7 (▲10.4%)	166.1 (▲5.3%)
Ανάπτυξη	3.4	4.5	4.2	3.4	5.9	4.4	2.3	5.2	4.3	1.0	–2.0	–4.5	–3.5	1.1
Έλλειμμα	–	–3.7	–4.5	–4.8	–5.6	–7.5	–5.2	–5.7	–6.4	–9.8	–15.4	–10.5	–9.5	–9.3

Πακέτο μέτρων.

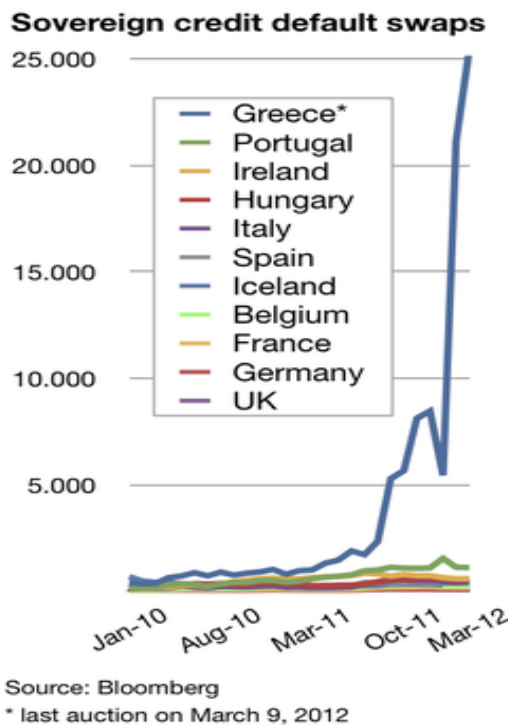
Το μεσοπρόθεσμο προβλέπει μία σειρά από μέτρα για τον περιορισμό των δαπανών και αύξησης των εσόδων. Περιορίζονται μισθολογικές και λειτουργικές δαπάνες και προστίθενται νέα φορολογικά μέτρα. Ιδρύεται οργανισμός Αποκρατικοποιήσεων (Ταμείο Δημόσιας Περιουσίας) με σκοπό την αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας. Στόχος είναι έσοδα 50 δις από αποκρατικοποιήσεις

Στα φορολογικά μέτρα του μεσοπρόθεσμου περιλαμβάνονταν τα εξής

- Αλλαγή φορολογικής κλίμακας με επιβάρυνση σε όλους όσους δηλώνουν εισόδημα πάνω από 8.000 Ευρώ
- Έκτατη εισφορά για όλους όσους έχουν εισόδημα πάνω από 12.000 Ευρώ
- Μετάβαση σε ανώτερη κλίμακα ΦΠΑ προϊόντων και υπηρεσιών εστίασης.
- Επιβολή κλιμακωτής αντικειμενικής δαπάνης κατοικίας
- Επιβολή ετήσιου τέλους για τους ελεύθερους επαγγελματίες και τους επιτηδευματίες
- Επιβολή ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης για την καταπολέμηση της ανεργίας ύψους 2%
- Επιβολή Ειδικής Εισφοράς Συνταξιούχων Επικουρικής Ασφάλισης που θα παρακρατείται μηνιαία:
- Αύξηση του ποσοστού παρακράτησης ΛΑΦΚΑ σε όλες τις συντάξεις άνω των 1450 ευρώ, από 4% έως 10% που ίσχυε μέχρι τότε, σε 6% έως 14%.

Στα εργασιακά υπήρξαν επίσης σημαντικές αλλαγές

- Θεσπίζεται μέτρο εργασιακής εφεδρείας για οργανισμούς που καταργούνται.
- Όσοι προσλαμβάνονται χωρίς επαγγελματική εμπειρία θα αμείβονται με μισθό χαμηλότερο κατά 20% από το όριο της Εθνικής Συλλογικής Σύμβασης
- η διάρκεια των συμβάσεων ορισμένου χρόνου πηγαίνει από τα 2 στα 3 χρόνια

Πορεία των CDS, Ευρωπαϊκών κρατών

Αποκλίσεις από τους στόχους και νέα μέτρα.

Μέσα στον Ιούλιο υπήρξε σύνοδος κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα χρέους της Ελλάδας αλλά και να εξευρεθούν τρόποι θωράκισης του Ευρώ απέναντι σε κερδοσκοπικές επιθέσεις. Η σύνοδος κορυφής κατέληξε την 21η Ιουλίου σε συμφωνία νέας δανειοδότησης της Ελλάδας. Η συμφωνία περιλάμβανε νέο δάνειο για την χώρα ύψους 158 δις Ευρώ. Από αυτά τα 109 δις θα προέλθουν από την ΕΕ και το ΔΝΤ (49 δις από αυτά είναι το υπόλοιπο από το πρώτο πακέτο διάσωσης), 37 δις από τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα, ενώ άλλα 12 δις θα προέλθουν από την επαναγορά ομολόγων.

Στο τέλος Αυγούστου ανακοινώθηκε πως η οικονομία της Ελλάδας βρισκόταν εκτός στόχων, καθώς υπήρχε μεγάλη υστέρηση εσόδων και αύξηση δαπανών. Η κατάσταση αυτή συνεπικουρούμενη και από την απειλή της Τρόικας για την μη καταβολή της έκτης δόσης του δανείου του πρώτου πακέτου διάσωσης, οδήγησε την κυβέρνηση σε μία σειρά έκτακτων συμπληρωματικών μέτρων τα οποία ανακοινώθηκαν κατά τη διάρκεια του Σεπτεμβρίου. Στα μέτρα που ανακοινώθηκαν περιλαμβάνονται τα εξής:

- Διεύρυνση του μέτρου της εργασιακής εφεδρείας και σε οργανισμούς που δεν καταργούνται
- Νέος έκτακτος φόρος στις κατοικίες που θα καταβάλλεται μέσω του λογαριασμού της ΔΕΗ
- Περικοπή συντάξεων και μεγάλες περικοπές στο εφάπαξ
- Νέες περικοπές μισθών στο δημόσιο και εφαρμογή ενιαίου μισθολογίου
- Μείωση του αφορολόγητου ορίου από τις 8.000€ στις 5.000€
- Άνοιγμα όλων των κλειστών επαγγελματιών

Η πορεία προς το δεύτερο Μνημόνιο

Στις 23 Οκτωβρίου συγκλήθηκε έκτακτη σύνοδος κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης με στόχο την κατάρτιση ενός οριστικού σχεδίου αντιμετώπισης της κρίσης χρέους στην Ευρωζώνη. Η σύνοδος κατέληξε σε συμφωνία που ανακοινώθηκε τα ξημερώματα της 27ης Οκτωβρίου και απέβλεπε σε «κούρεμα» κατά 50% του ελληνικού χρέους και πρόσθετο πακέτο βοήθειας προς την Ελλάδα ύψους 130 δις €. Με βάση την συμφωνία οι ιδιώτες θα αποδεχτούν σε εθελοντική βάση, μείωση της αξίας των ελληνικών ομολόγων που διαθέτουν

κατά 50%. Η συμφωνία θα συνοδεύεται από πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής με διάρκεια μέχρι το 2021 και δημιουργία μηχανισμού μόνιμης εποπτείας της Ελλάδας για την συνεχή παρακολούθηση της εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων. Παράλληλα αποφασίστηκε η ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών με ποσό ύψους 30 δις € και αύξηση κατά ένα τρις € των κεφαλαίων του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας. Οι αποφάσεις της συνόδου κορυφής χαιρετίστηκαν θετικά από την κυβέρνηση ενώ αποδοκιμάστηκαν από όλα τα κόμματα της αντιπολίτευσης, τα οποία έκαναν λόγο για απόφαση ελεγχόμενης χρεοκοπίας της Ελλάδας. Έντονη ανησυχία εκφράστηκε στο εσωτερικό της χώρας για τις επιπτώσεις της συμφωνίας στην εισοδηματική πολιτική των επόμενων ετών, στο μέλλον των ελληνικών τραπεζών και των ασφαλιστικών ταμείων που είναι εκτεθειμένα σε ελληνικά ομόλογα.⁴

Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής

Πριν την πρώτη εκταμίευση του νέου προγράμματος, η Κυβέρνηση υιοθετεί τα ακόλουθα μέτρα, μέσω ενός συμπληρωματικού προϋπολογισμού και άλλων νομικών πράξεων:

- ✚ Μείωση στη φαρμακευτική δαπάνη κατά τουλάχιστον 1076 εκατομμύρια Ευρώ το 2012 μειώνοντας τις τιμές των φαρμάκων (γενόσημα και επώνυμα φάρμακα), αυξάνοντας τις συμμετοχές, μειώνοντας τα περιθώρια κέρδους των φαρμακοποιών και των χονδρεμπόρων, εφαρμογή υποχρεωτικής ηλεκτρονικής συνταγογράφησης με βάση τη δραστική ουσία και τα πρωτόκολλα, επικαιροποίηση της θετικής λίστας φαρμάκων, εφαρμογή μηχανισμού τριμηνιαίων επιστροφών (αυτόματη επανείσπραξη) που θα καταβάλλεται από τον φαρμακευτικό κλάδο. (-είτε κατωτέρω ενότητα 2.8).
- ✚ Μείωση της υπερωριακής αμοιβής για γιατρούς σε νοσοκομεία κατά τουλάχιστον 50 εκατομμύρια Ευρώ.
- ✚ Μείωση των προμηθειών στρατιωτικού υλικού κατά 300 εκατομμύρια Ευρώ (ταμειακά και παραδόσεις).
- ✚ Ελάττωση του αριθμού των αντιδημάρχων και του σχετικού προσωπικού με σκοπό την εξοικονόμηση ποσού τουλάχιστον 30 εκατομμυρίων Ευρώ.
- ✚ Μείωση της λειτουργικής δαπάνης της κεντρικής κυβέρνησης, και της δαπάνης που σχετίζεται με την διεξαγωγή εκλογών κατά τουλάχιστον 270 εκατομμύρια Ευρώ σε

σύγκριση με τον προϋπολογισμό.

- ✚ Εμπροσθοβαρές σχέδιο περικοπών στις επιδοτήσεις σε κατοίκους απομακρυσμένων περιοχών και περικοπές στις επιχορηγήσεις σε διάφορους φορείς εποπτευομένους από διάφορα Υπουργεία, με σκοπό τη μείωση της δαπάνης μέσα στο 2012 κατά τουλάχιστον 190 εκατομμύρια Ευρώ.
- ✚ Μείωση του προϋπολογισμού δημοσίων επενδύσεων (Π-Ε) κατά 400 εκατομμυρίων Ευρώ: αυτή η περικοπή θα εφαρμοσθεί μέσω περικοπών στις επιδοτήσεις σε ιδιωτικές επενδύσεις και εθνικώς χρηματοδοτούμενα επενδυτικά έργα. Η μείωση του προϋπολογισμού δημοσίων επενδύσεων ουδεμία επίπτωση θα έχει επί έργων τα οποία συγχρηματοδοτούνται από διαρθρωτικά ταμεία (μη ολοκληρωθέν έργο το οποίο χρηματοδοτείται από επιχειρησιακά προγράμματα της περιόδου 2000-2006, έργα του ταμείου συνοχής (2000-06), επιχειρησιακά προγράμματα της περιόδου 2007-2013 και μη επιλέξιμες δαπάνες που σχετίζονται με τα ανωτέρω έργα.
- ✚ Αλλαγές σε συνταξιοδοτικά ταμεία με κατά μέσο όρο υψηλές συντάξεις ή που λαμβάνουν υψηλές επιχορηγήσεις από τον προϋπολογισμό, με σκοπό την εξοικονόμηση τουλάχιστον 300 εκατομμυρίων Ευρώ (καθαρό ποσόν αφού λάβουμε υπόψιν την επίπτωση επί των φόρων και των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης). [Δεύτερο Τρίμηνο του 2012]
- ✚ αυξάνει το προσωπικό της μονάδας φορολογουμένων μεγάλης οικονομικής επιφάνειας κατά 40 ελεγκτές για να επιταχύνει την εκτέλεση των ελέγχων που τελούν εν προόδω [τέλος Μαρτίου 2012]
- ✚ επιταχύνει τη διαδικασία πρόσληψης έτσι ώστε να ολοκληρώσει το πρώτο κύμα επαναξιολόγησης και πρόσληψης ελεγκτών (1.000 άτομα προσωπικού) [τέλος Απριλίου 2012] με σκοπό την επίτευξη του στόχου των 2.000 φορολογικών ελεγκτών μέχρι το τέλος του 2012 μέσα στα πλαίσια των συνολικών ορίων προσλήψεων του δημοσίου
- ✚ απομακρύνει τα εμπόδια για την αποτελεσματική φορολογική διαχείριση [Ιούνιος 2012], συμπεριλαμβανομένου του ελέγχου υπηρεσιακής απόδοσης και της αντικαταστάσεως διευθυντών οι οποίοι δεν ανταποκρίνονται στους στόχους απόδοσης
- ✚ συνεχίζει την συγκέντρωση και την συγχώνευση εφοριών. 200 τοπικές εφορίες οι οποίες έχουν χαρακτηριστεί ως αναποτελεσματικές θα κλείσουν μέχρι το τέλος του 2012
- ✚ συγκεντροποιεί την διαχείριση των φορολογικών αρχείων που σχετίζονται με τους

φορολογουμένους στον κατάλογο μεγαλοοφειλετών [Πρώτο Τρίμηνο του 2012]

- ✚ αναθεωρεί τις διαδικασίες διαγραφής φορολογικών χρεών, έτσι ώστε οι διοικητικές προσπάθειες να επικεντρωθούν επί ουσιαστικά συλλογικών οφειλών, μέχρι το τέλος του 2012
- ✚ διακόπτει τις πληρωμές τοις μετρητοίς και με επιταγές σε εφορίες οι οποίες θα αντικατασταθούν με τραπεζικά εμβάσματα, έτσι ώστε ο χρόνος του προσωπικού αποδεσμεύεται και έτσι ώστε το προσωπικό να επικεντρωθεί σε εργασία μεγαλύτερης προστιθέμενης αξίας (έλεγχοι, επιβολή εισπράξεων και συμβουλές προς φορολογουμένους) [Δεύτερο Τρίμηνο του 2012]
- ✚ αρχίζει να δημοσιεύει στο διαδίκτυο βασικούς δείκτες απόδοσης για τις εφορίες [Δεύτερο Τρίμηνο του 2012]
- ✚ εγκαθιστά νέο σύστημα Πληροφορικής το οποίο διασυνδέει όλες τις εφορίες

Συνοπτικά τα μέτρα του Μνημονίου 2 13-2-2012

- ✚ Μείωση προσωπικού 150.000 έως 2015 .
- ✚ Απολύσεις (15.000 δημοσίων υπαλλήλων σε πρώτη φάση το 2012) που θα προέλθουν μέσα από το κλείσιμο δημοσίων οργανισμών.
- ✚ Ενιαίο μισθολόγιο μέχρι 30/06/2012 για Δικαστές, Διπλωμάτες, Πολιτικούς, Γιατρούς, Στρατιωτικούς και Αστυνομικούς, πρακτικά μιλάμε για μειώσεις σε αυτές τις απολαβές κατά μέσο όρο 15 %

Μετενέργεια

- ✚ 3 μήνες μετά τη λήξη της σύμβασης παύουν όλες οι ρήτρες αποζημίωσης εκτός από βασικό μισθό, επίδομα εκπαίδευσης, οικογενειακής κατάστασης και επικινδυνότητας
- ✚ 6 μήνες μετά τη λήξη της σύμβασης παύουν τα επιδόματα οικογενειακής κατάστασης και επικινδυνότητας
- ✚ 9 μήνες μετά τη λήξη της σύμβασης διατηρείται μόνο ο βασικός μισθός.
- ✚ Πάγωμα ωρίμανσης . Αφορά την προϋπηρεσία που αυξάνει τον μισθό του εργαζόμενου (3ετία, 6ετία, 10ετία κτλ)
- ✚ Κατάργηση της μονομερούς προσφυγής σε διαιτησία. Διαιτησία μόνο για το βασικό μισθό (όχι για δώρα, επιδόματα και αποζημιώσεις)

- ✚ Μείωση κατά 22% του κατώτατου μισθού, στους νέους έως 25 ετών η μείωση θα είναι 32%.
- ✚ Κατάργηση της μονιμότητας σε όλες τις ΔΕΚΟ, τις εισηγμένες εταιρείες του Δημοσίου και τις υπό κρατικό έλεγχο τράπεζες που θα ανοίξει το δρόμο για χιλιάδες απολύσεις.
- ✚ Μειώσεις αποδοχών 10% κατά μέσο όρο στα ειδικά μισθολόγια που θα τεθούν σε ισχύ από Σεπτέμβριο.
- ✚ Αύξηση των αντικειμενικών αξιών, κατάργηση φοροαπαλλαγών και απλοποίηση ΦΠΑ (πιθανότατα με τη δημιουργία ενιαίου συντελεστή μεταξύ 19% και 21%) με νομοσχέδιο που θα είναι έτοιμο έως τον Ιούνιο.
- ✚ Περικοπές δαπανών ύψους 3,2 δισ. ευρώ για το τρέχον έτος και εξειδίκευση μέχρι το τέλος του α' εξαμήνου πρόσθετων μέτρων 11 δισ. ευρώ για τη διετία 2013 – 2014.

Αν το οικονομικό πρόγραμμα παρεκκλίνει από τους στόχους του, θα λαμβάνονται άμεσα πρόσθετα μέτρα για την επίτευξή τους.

- ✚ Περικοπή φαρμακευτικής δαπάνης κατά 1,07 δισ. Ευρώ
- ✚ Περιορισμός Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων κατά 400 εκ. ευρώ
- ✚ Μείωση εξοπλιστικών προγραμμάτων κατά 300 εκατ. Ευρώ
- ✚ Περικοπή λειτουργικών - καταναλωτικών δαπανών και εκλογικού επιδόματος κατά 270 εκατ. Ευρώ
- ✚ Ψαλίδισμα στις επιδοτήσεις σε κατοίκους απομακρυσμένων περιοχών και μείωση επιχορηγήσεων κατά 190 εκ. Ευρώ
- ✚ Περικοπές στην υπερωριακή απασχόληση γιατρών κατά 50 εκ. ευρώ
- ✚ Κατάργηση 550 θέσεων αναπληρωτών αντιδημάρχων
- ✚ Περικοπές στις συντάξεις επικουρικών και ειδικών ταμείων. Συγχώνευση μέχρι τον Μάιο του 2012 των επικουρικών ταμείων
- ✚ Η ύφεση παρατείνεται για ένα χρόνο και εκτιμάται 4 με 5 % . Ανάπτυξη το πρώτο 3μηνο του 2013

Βασικοί Όροι του Μνημονίου 1

Παρατίθενται ορισμένα βασικά σημεία, από τις 237 σελίδες της σύμβασης (η οποία

ολόκληρη είναι 1300 σελίδες) που υπέγραψε ο κ. Παπακωνσταντίνου, έχοντας την εξουσιοδότηση της ελληνικής Βουλής (έχοντας δοθεί στους βουλευτές όμως μόνο οι 120 σελίδες)

- ✚ Μείωση της απασχόλησης στο δημόσιο τομέα και εφαρμογή του κανόνα της μιας πρόσληψης ανά πέντε συνταξιοδοτήσεις...σελ.201 παρ.6
- ✚ Επιτόκιο 5,2% (300 μονάδες βάσης) κυμαινόμενο με Euribor τριμήνου για την πρώτη τριετία, 6,2%(400 μονάδες βάσης) κυμαινόμενο για τα επόμενα χρόνια και πρόσθετο 2% επιτόκιο υπερημερίας αν έχει λήξει το δάνειο, επαναπροσδιοριζόμενο ανά εβδομάδα...! σελ 120 παρ. 1α και 1β και 121 παρ. 5.(Όροι τοκογλυφικοί...)
- ✚ Μόνο το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα Συνταγματικά Δικαστήρια των δανειστών μπορούν να ακυρώσουν τη σύμβαση γιατί παραβιάζεται το Ευρωπαϊκό δίκαιο ή το Σύνταγμα του δανειστή αντίστοιχα.
- ✚ Στην Ελλάδα με βάση τη σύμβαση, δεν επιτρέπεται σε κανένα δικαστήριο να μπορεί να εκδικάσει τέτοια προσφυγή...σελ 123 παρ 6α και 6β.
- ✚ Επιτρέπεται ο δανειστής να μεταβιβάσει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του... σελ. 129, παρ 13.1.
- ✚ Η σύμβαση διέπεται από το αγγλικό δίκαιο... σελ 129, παρ. 14.1, (Το αγγλικό δίκαιο τάσσεται καθαρά «υπέρ» του δανειστή, ενώ το ελληνικό παρέχει ελαφρυντικά στον οφειλέτη!)
- ✚ Η Ελλάδα αν δεν πληρώσει κάποιο από τα παλαιότερα δάνεια που λήγουν ή προβεί σε αναστολή πληρωμών κάποιου άλλου δανείου, δεν μπορεί να εκταμιεύσει χρήματα από το μηχανισμό και υποχρεούται να αποπληρώσει άμεσα το υπόλοιπο κεφάλαιο του δανείου του μηχανισμού μαζί με όλες τις επιβαρύνσεις... σελ 123.
- ✚ Για να είναι νόμιμη, να ενεργοποιηθεί και να ισχύει η σύμβαση, δε χρειάζεται καμία άλλη πράξη παρά μόνο, την υπογραφή του κ. Παπακωνσταντίνου και τη νομική γνωμοδότηση του νομικού συμβούλου του κράτους του υπουργείου οικονομικών και του υπουργείου Δικαιοσύνης... σελ 130, παρ 15.1α, σελ 139 παρ.5, σελ 140 παρ. 14.
- ✚ Ο δανειολήπτης αμετάκλητα και άνευ όρων παραιτείται από κάθε ασυλία που έχει ή πρόκειται να αποκτήσει, όσον αφορά τον ίδιο ή τα περιουσιακά του στοιχεία, από νομικές διαδικασίες σε σχέση με την παρούσα Σύμβαση, περιλαμβανομένων, χωρίς περιορισμούς, της ασυλίας όσον αφορά την άσκηση αγωγής, δικαστική απόφαση ή

άλλη διαταγή, κατάσχεση, αναστολή εκτέλεσης δικαστικής απόφασης ή προσωρινή διαταγή, και όσον αφορά την εκτέλεση και επιβολή κατά των περιουσιακών στοιχείων του στο βαθμό που δεν το απαγορεύει αναγκαστικός νόμος... σελ. 130 παρ 14.5 (Ίσως ο χειρότερος όρος του μνημονίου)

- ✚ Ούτε ο Δανειολήπτης ούτε τα περιουσιακά του στοιχεία έχουν ασυλία λόγω εθνικής κυριαρχίας ή διαφορετικά λόγω της δικαιοδοσίας, κατάσχεσης – συντηρητικής ή αναγκαστικής - ή αναγκαστικής εκτέλεσης σε σχέση με οποιαδήποτε ενέργεια ή διαδικασία σχετικά με τη Σύμβαση.

4.6. Προοπτικές εξόδου από την κρίση

Πως μπορεί να αποπληρώσει το χρέος της η Ελλάδα;

Η αποπληρωμή του χρέους προϋποθέτει αρχικά τη μείωση του ελλείμματος. Θα πρέπει σε αυτό το σημείο να θυμηθούμε ότι το έλλειμμα υπολογίζεται αφαιρώντας τα έσοδα μιας κυβέρνησης από τις δαπάνες της και ότι μία πηγή δαπανών είναι οι τόκοι που καταβάλλεται για το χρέος. Το μέρος του ελλείμματος που δεν περιλαμβάνει τις πληρωμές των τόκων ονομάζεται πρωτογενές έλλειμμα. Μηδενικό πρωτογενές έλλειμμα σημαίνει ότι η κυβέρνηση δεν προσθέτει καινούργιο χρέος σ' αυτό που της κληρονόμησαν παλαιότερες κυβερνήσεις. Πρωτογενές έλλειμμα με θετικό πρόσημο σημαίνει ότι η κυβέρνηση δημιουργεί νέο χρέος.

Το 2009, το πρωτογενές έλλειμμα της Ελλάδας ανήλθε στο 8,5%. Είναι σαφές ότι με πρωτογενές έλλειμμα αυτού του μεγέθους η αποπληρωμή του χρέους είναι αδύνατη. Το χρέος μπορεί να αποπληρωθεί μόνο αν η κυβέρνηση παύσει να δημιουργεί πρωτογενές χρέος, δηλ. δεν δημιουργεί νέο χρέος κάθε χρόνο. Η κυβέρνηση πρέπει να δημιουργήσει πρωτογενές πλεόνασμα.

Πόσο μεγάλο πρωτογενές πλεόνασμα απαιτείται; Αν το πρωτογενές πλεόνασμα υπερβεί τις πληρωμές των τόκων του χρέους, το (συνολικό) έλλειμμα θα έχει αρνητικό πρόσημο και το χρέος θα μειωθεί. Αν το πρωτογενές πλεόνασμα ισούται με τις πληρωμές των τόκων του χρέους, το έλλειμμα μηδενίζεται και το χρέος θα παραμένει σταθερό.

Παρόλο που για τη μείωση του χρέους απαιτείται αρνητικό έλλειμμα, επιθυμητά αποτελέσματα μπορούν να επιτευχθούν ακόμη και με μηδενικό ή ελάχιστα θετικό έλλειμμα. Αυτό συμβαίνει διότι το σημαντικό μέγεθος δεν είναι το χρέος καθεαυτό, αλλά το χρέος που

αναλογεί στο ΑΕΠ. Αν το ΑΕΠ της Ελλάδας διπλασιαζόταν ξαφνικά χωρίς καμία αλλαγή στο δημόσιο χρέος, η Ελλάδα θα αντιμετώπιζε πολύ μικρότερο πρόβλημα χρέους. Πράγματι, η αποπληρωμή του χρέους μέσω, π.χ. της αύξησης της φορολογίας θα ήταν πολύ ευκολότερη. Ως εκ τούτου, ένα αρνητικό ή ελάχιστα θετικό έλλειμμα μπορεί να επαρκεί για τη μείωση του χρέους, αρκεί η Ελλάδα να καταφέρει να αυξήσει ταχύτατα το ΑΕΠ της την επόμενη δεκαετία.

Η Ελλάδα μπορεί να επιτύχει και να διατηρήσει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης του ΑΕΠ, εφόσον αυξήσει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της. Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας έχει ιδιαίτερα αυξημένη σημασία λόγω του μεγάλου εξωτερικού χρέους της Ελλάδας. Πράγματι, μία χώρα μπορεί να αποπληρώσει το εξωτερικό της χρέος πραγματοποιώντας περισσότερες εξαγωγές από εισαγωγές. Δεδομένου ότι η Ελλάδα εισάγει αυτή τη στιγμή σε μεγαλύτερο βαθμό από ό, τι εξάγει (Πίνακας 4) απαιτείται μεγάλη αύξηση της ανταγωνιστικότητας ώστε οι εξαγωγές να υπερκεράσουν τις εισαγωγές.

Πίνακας 4: Εμπορικό ισοζύγιο και εξωτερικός δανεισμός (Πηγή: ΟΟΣΑ)

Δεκαετία	1990-1999	2000-2009
Εμπορικό ισοζύγιο (εξαγωγές μείον εισαγωγές) ως % επί του ΑΕΠ	-10,7	-11,4
Καθαρός δανεισμός ως % επί του ΑΕΠ	4,1	10,2
Καθαρές μεταβιβάσεις ως % επί του ΑΕΠ	5,9	2

Το τρέχον πρόβλημα της Ελλάδας είναι ο συνδυασμός υψηλού χρέους, μεγάλου ελλείμματος και χαμηλής ανταγωνιστικότητας. Ο συνδυασμός αυτών των παραγόντων ευθύνεται για το γεγονός ότι η Ελλάδα μπορεί να δανειστεί μόνο με πολύ υψηλά επιτόκια στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Οι αγορές δεν έχουν συνωμοτήσει κατά της Ελλάδας αλλά απλά αντανakλούν την οικονομική πραγματικότητα, προστατεύοντας παράλληλα και τα συμφέροντα όσων έχουν δανείσει τις αποταμιεύσεις τους στην Ελλάδα.

Για την αποπληρωμή του χρέους της, η Ελλάδα πρέπει να επιτύχει σε δύο μέτωπα. Πρώτον, τα δημόσια οικονομικά πρέπει να βελτιωθούν, και η κυβέρνηση να σημειώσει σημαντικό πρωτογενές πλεόνασμα. Δεύτερον, η οικονομία πρέπει να καταστεί περισσότερο ανταγωνιστική. Η επιτυχία σε κάθε μέτωπο προϋποθέτει σημαντικές μεταρρυθμίσεις. Οι

μεταρρυθμίσεις με στόχο τα δημόσια οικονομικά περιλαμβάνουν μέτρα λιτότητας, όπως αύξηση της φορολογίας και περικοπές των συντάξεων και των μισθών των δημοσίων λειτουργών. Οι θυσίες που τέτοια μέτρα λιτότητας συνεπάγονται θα πιάσουν τόπο μόνο αν ακολουθήσουν πιο ριζικές μεταρρυθμίσεις με σκοπό την αύξηση της αποτελεσματικότητας του δημοσίου τομέα και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

Στόχος των μεταρρυθμίσεων στις οποίες συμφώνησε η Ελλάδα με τους δανειστές της (ΕΕ/ΔΝΤ) είναι η αποπληρωμή του χρέους της. Ορισμένες μεταρρυθμίσεις συμβάλλουν σε αυτόν τον στόχο βελτιώνοντας τα δημόσια οικονομικά ενώ άλλες στοχεύουν στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας και την ανάπτυξη. Πολλές από τις μεταρρυθμίσεις είναι απαραίτητες, και για αυτό το λόγο, πρέπει να υποστηριχθούν. Παράλληλα, έχει μεγάλη σημασία να διευρύνουμε τη συζήτηση περί μεταρρυθμίσεων και να εξετάσουμε γενικότερα τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να επιτευχθεί μακροχρόνια ανάπτυξη στην Ελλάδα και στα εισοδήματα των πολιτών της. Οι μεταρρυθμίσεις στις οποίες συμφώνησε η Ελλάδα με τους δανειστές της έχουν ένα σχετικά άμεσο ορίζοντα (0-4 χρόνων) μέσα στον οποίο πρέπει να αποδώσουν αποτελέσματα, π.χ. καμία από αυτές δεν αφορά την παιδεία ή τη βασική έρευνα, δύο τομείς οι οποίοι επηρεάζουν σημαντικά την μακροχρόνια ανάπτυξη μιας χώρας αλλά όπου τα αποτελέσματα είναι σε ορίζοντα δεκαετιών. Αυτό βέβαια είναι φυσικό: η εκ βάθρων μακροχρόνια μεταρρύθμιση της ελληνικής οικονομίας δεν αποτελεί αρμοδιότητα της ΕΕ/ΔΝΤ αλλά των ίδιων των Ελλήνων.¹⁰

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο Η ΕΡΕΥΝΑ ΜΑΣ

5.1. Στόχοι

Στα πλαίσια της ερευνητικής εργασίας διεξήχθη έρευνα με σκοπό να εξεταστούν συμπεριφορές των ενηλίκων της Καρδίτσας σε σχέση με την οικονομική κρίση που διέρχεται οι χώρα.

Η Παρούσα μελέτη:

- εξετάζει τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης
- αξιολογεί τις ευθύνες διαφόρων φορέων
- παρουσιάζει τις απόψεις των ερωτώμενων, σε σχέση με διάφορες προτάσεις για διάφορα μοντέλα οικονομικής ανάπτυξης, την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Ευρώ
- Καθορίζει το βαθμό επίδρασης της οικονομικής κρίσης στα άτομα διαφορετικού επιπέδου εισοδήματος
- προσδιορίζει το φόβο απώλειας εργασίας μεταξύ ανδρών και γυναικών

5.2. Συμμετέχοντες

Το δείγμα αποτελέσαν 133 ενήλικοι της πόλης της Καρδίτσας ηλικίας 20-62 ετών. Η περίοδος διεξαγωγής της έρευνας ήταν από 20/03/2012 μέχρι το 31/03/2012. Η συμμετοχή ήταν προαιρετική. Εξηγήθηκε εκ των προτέρων η σημασία της συμμετοχής των καταρτιζομένων στην έρευνα και τα οφέλη που θα προέκυπταν από αυτή. Όλα τα ερωτηματολόγια ήταν ανώνυμα, για την διευκόλυνση όμως της ανακοίνωσης των αποτελεσμάτων κωδικοποιήθηκαν

5.3. Όργανα μέτρησης

Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν, ανώνυμα, το ερωτηματολόγιο αξιολόγησης της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα για να εκτιμηθούν οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης, οι ευθύνες διαφόρων φορέων οι απόψεις των ερωτώμενων σε σχέση με διάφορες προτάσεις εξόδου από την ύφεση. Το ερωτηματολόγιο αυτό είναι μια τροποποίηση αυτού που χρησιμοποίησε η G.P.O. ΕΡΕΥΝΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΑΕ για λογαριασμό του ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΠΟΛΥΚΕΝΤΡΟΥ της ΑΔΕΔΥ στην Έρευνα Κοινής Γνώμης που πραγματοποιήθηκε από 4 έως 7 Μαρτίου 2009.

5.4. Αναλύσεις

Για την στατιστική ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν :

 πρόγραμμα λογιστικών φύλλων για τη δημιουργία διαγραμμάτων

 το στατιστικό πακέτο SPSS (19.0).

Υπολογίστηκαν :

 αναλύσεις t test για ανεξάρτητα δείγματα,

 αναλύσεις διακύμανσης (one way analysis of variance) και ανάλυση post hoc (Scheffe test)

5.5. Αποτελέσματα

Η μελέτη έλαβε έγκριση από τον σύλλογο διδασκόντων του 2^{ου} Γενικού Λυκείου Καρδίτσας.

Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται ως ποσοστό επί του συνόλου (%) ή ως μέση τιμή \pm τυπική απόκλιση (mean \pm SD). Επιπλέον, ο **Πίνακας 1** του Παραρτήματος παρουσιάζει συνοπτικά τις στατιστικές αναλύσεις που έγιναν μέσα από το στατιστικό πακέτο SPSS, καθώς και τα αποτελέσματα σε επίπεδο σημαντικότητας $p < .01(**)$ ή $p < .05(*)$

Στη μελέτη συμμετείχαν 133 ενήλικοι της περιοχής της Καρδίτσας. Ο πίνακας 4.1 παρουσιάζει τις συχνότητες και τα ποσοστά των μεταβλητών του ερωτηματολογίου γενικών ερωτήσεων.

Πίνακας 4.1 Συχνότητες και ποσοστά εμφάνισης τιμών των μεταβλητών του ερωτηματολογίου γενικών ερωτήσεων.

ΣΥΧΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΤΙΜΩΝ ΤΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ			
ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ	ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΦΥΛΟ	ΑΝΔΡΑΣ	61	45,9%
	ΓΥΝΑΙΚΑ	72	54,1%
	ΣΥΝΟΛΟ	133	100,0%
ΗΛΙΚΙΑ	18-25	2	1,5%
	26-35	10	7,5%
	36-50	87	65,4%
	51-άνω	34	25,6%
	ΣΥΝΟΛΟ	133	100.00%
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΔΗΜ. ΥΠ/ΛΟΣ	62	46,6%
	ΙΔ. ΥΠ/ΛΟΣ	23	17,3%
	ΕΛ/ΡΟΣ ΕΠ/ΤΙΑΣ	23	17,3%
	ΑΝΕΡΓΟΣ	9	6,8%
	ΑΛΛΟ	15	11,3%
	ΧΑΜΕΝΕΣ ΤΙΜΕΣ	1	0,8%
	ΣΥΝΟΛΟ	133	100,0%
ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ	< €500	17	12,8%
	500–1.000	60	45,1%
	€ 1.000–1.500	38	28,6%
	> €1.500	13	9,8%
	ΧΑΜΕΝΕΣ ΤΙΜΕΣ	5	3,8%
	ΣΥΝΟΛΟ	133	100,0%

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ & ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΥΘΥΝΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΣΤΗΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΣ
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

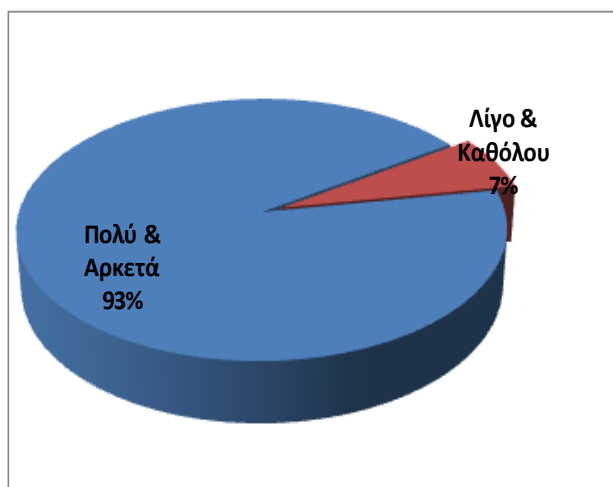
ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΟΝΤΕΛΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΕΜΠΤΟ

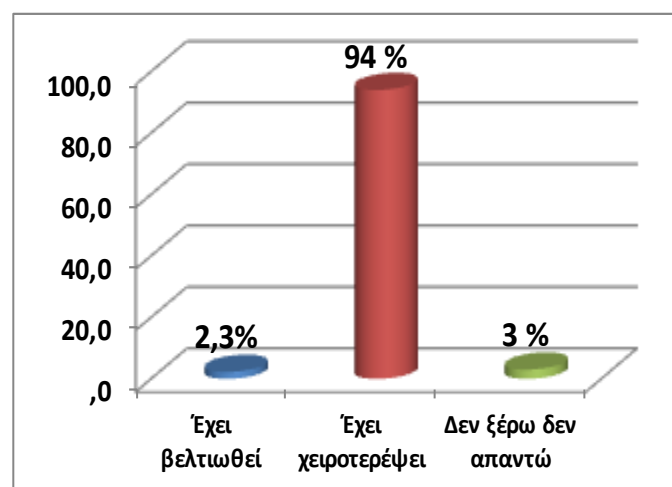
Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ & ΤΟ ΕΥΡΩ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ & ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ

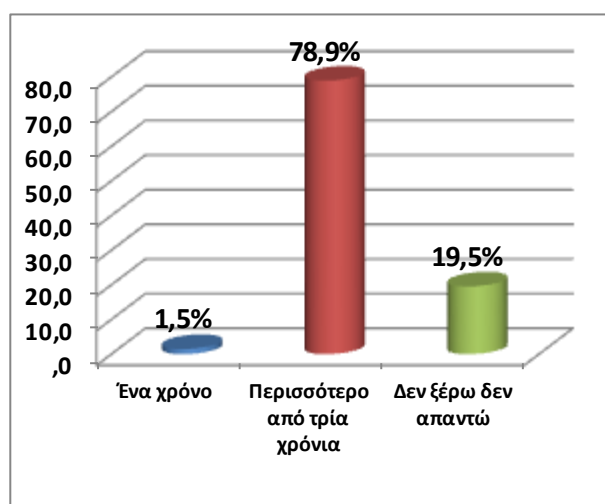
ΕΡΩΤΗΣΗ 1η: Εσείς προσωπικά πόσο θεωρείτε ότι επηρεάζεστε από την οικονομική κρίση;

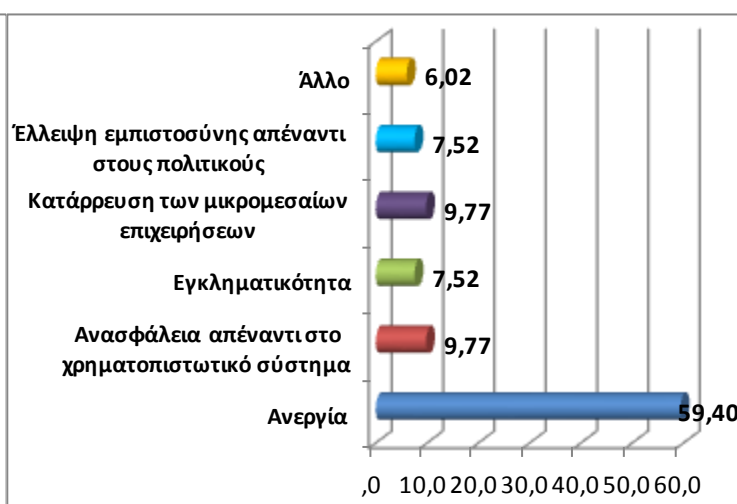
ΕΡΩΤΗΣΗ 2η: Σε σχέση με πέρυσι θα λέγατε ότι η οικονομική σας κατάσταση:

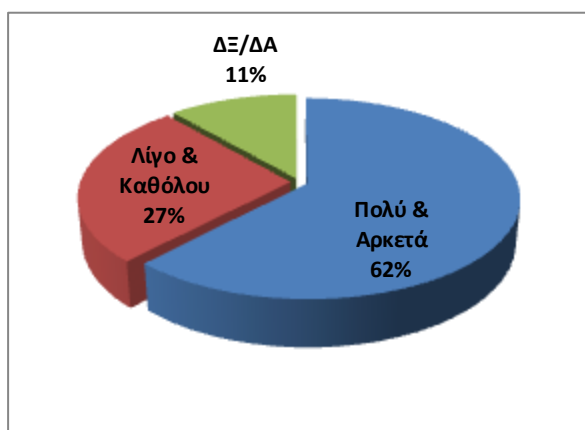
ΕΡΩΤΗΣΗ 3η: Πόσο πιστεύετε ότι θα διαρκέσει η κρίση;

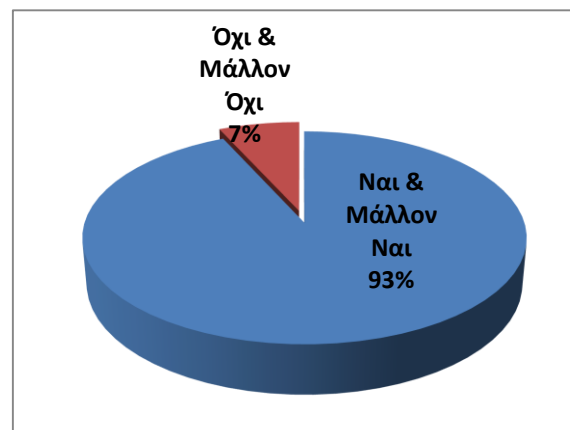
ΕΡΩΤΗΣΗ 4η: Ποια από τις παρακάτω θεωρείτε τη σημαντικότερη επίπτωση της οικονομικής κρίσης;

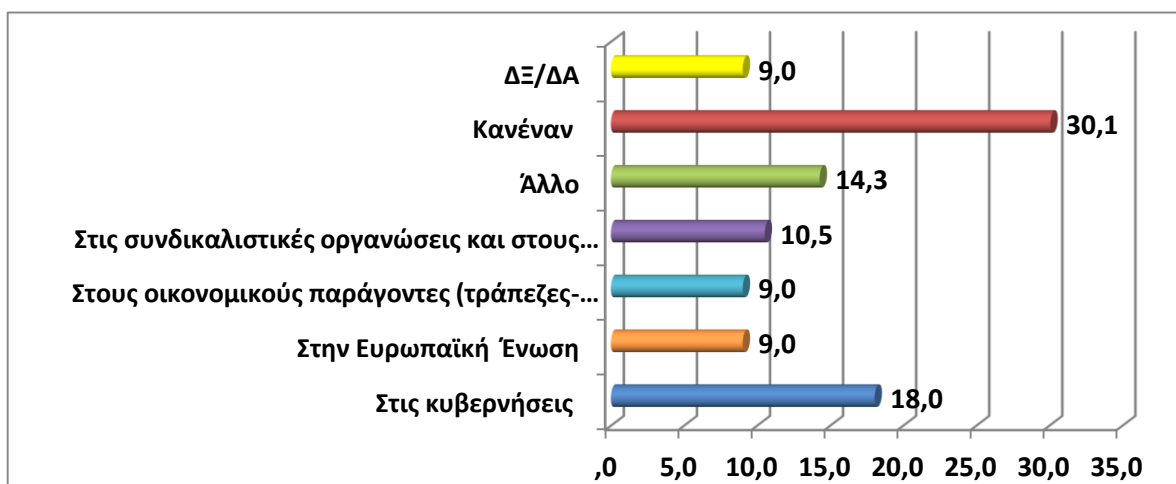
ΕΡΩΤΗΣΗ 5η: Εσείς προσωπικά, πόσο φοβάστε μήπως χάσετε τη δουλειά σας εξαιτίας της κρίσης;

ΕΡΩΤΗΣΗ 6η: Έχει χρειαστεί μέχρι στιγμής και λόγω της κρίσης να κάνετε περικοπές στα έξοδα σας;

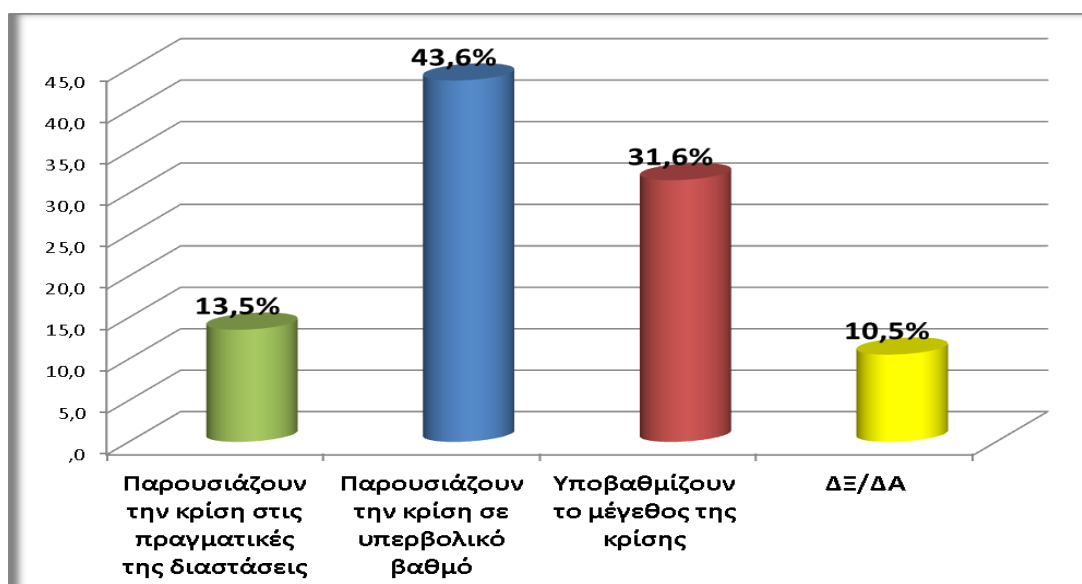

ΕΡΩΤΗΣΗ 7η: Σε ποιους ελπίζετε περισσότερο για το ξεπέρασμα της κρίσης;

ΦΟΡΕΑΣ	Συχνότητα	Ποσοστό
Στις κυβερνήσεις	24	18,0
Στην Ευρωπαϊκή Ένωση	12	9,0
Στους οικονομικούς παράγοντες (τράπεζες-επιχειρήσεις)	12	9,0
Στις συνδικαλιστικές οργανώσεις και στους εργαζόμενους	14	10,5
Άλλο	19	14,3
Κανέναν	40	30,1
ΔΞ/ΔΑ	12	9,0
ΣΥΝΟΛΟ	133	100,0

ΕΡΩΤΗΣΗ 8η: Θεωρείτε ότι τα ΜΜΕ στη χώρα μας:

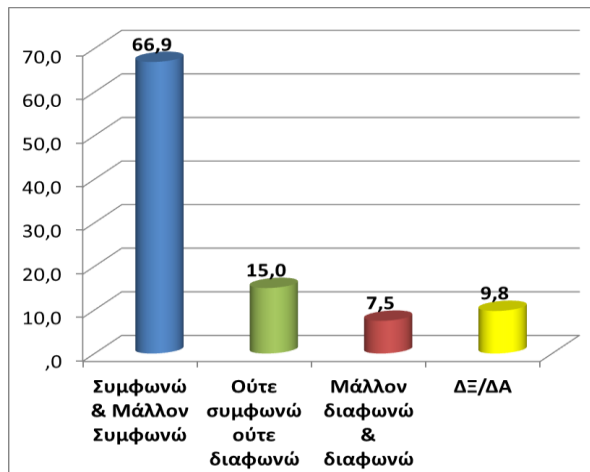
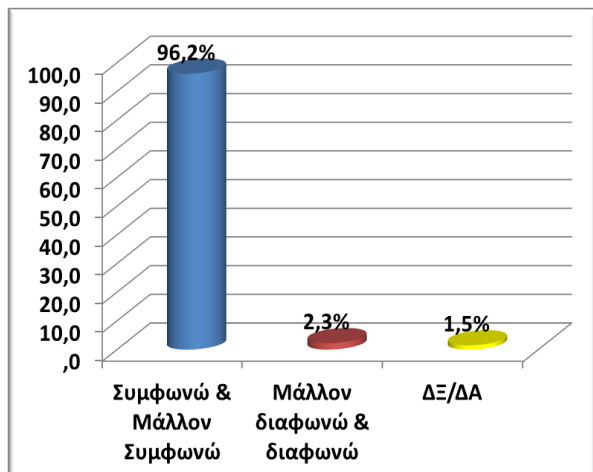

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΥΘΥΝΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

ΕΡΩΤΗΣΗ 9^η : Αξιολογήσετε το βαθμό ευθύνης στην οικονομική κρίση:

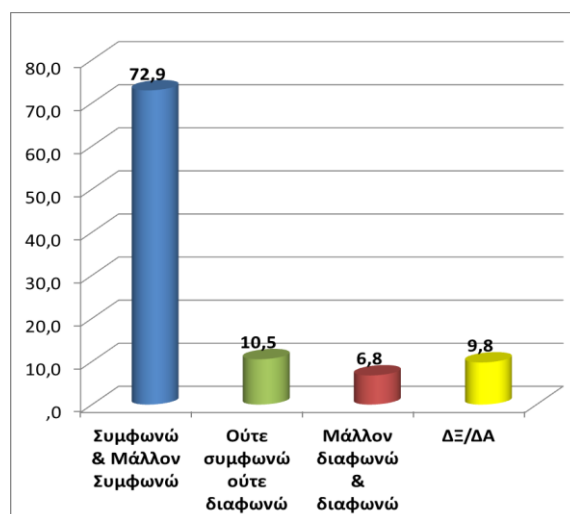
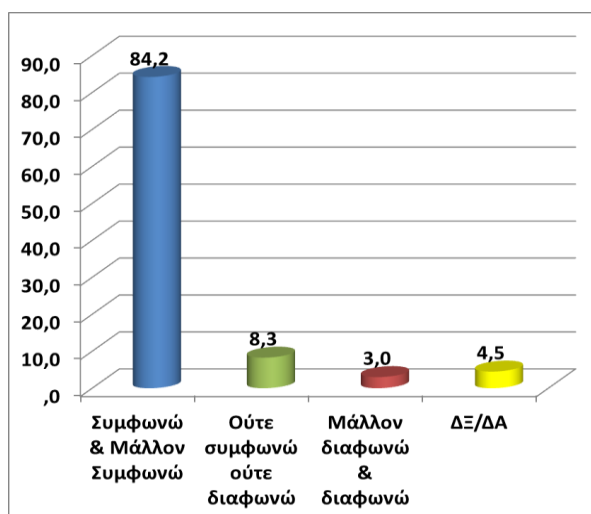
1. Η διαφθορά των κυβερνήσεων

2. Οι δυσχερείς διεθνείς οικονομικές συνθήκες

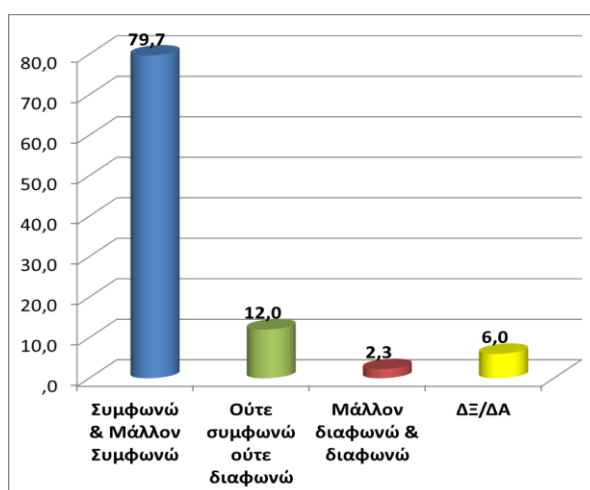
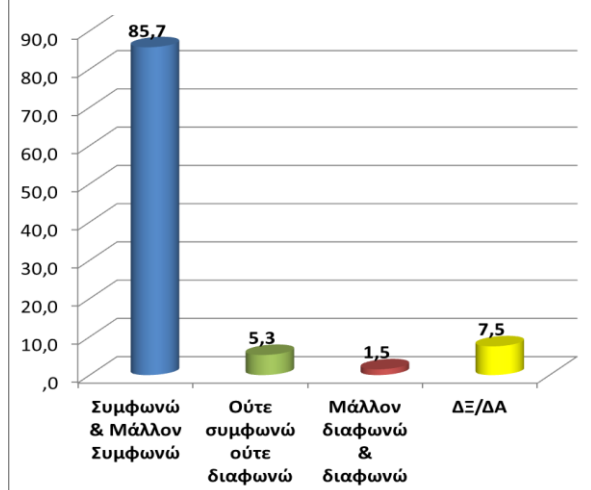
3. Η κερδοσκοπία των τραπεζών

4. Το συνολικό κοινωνικό και οικονομικό σύστημα

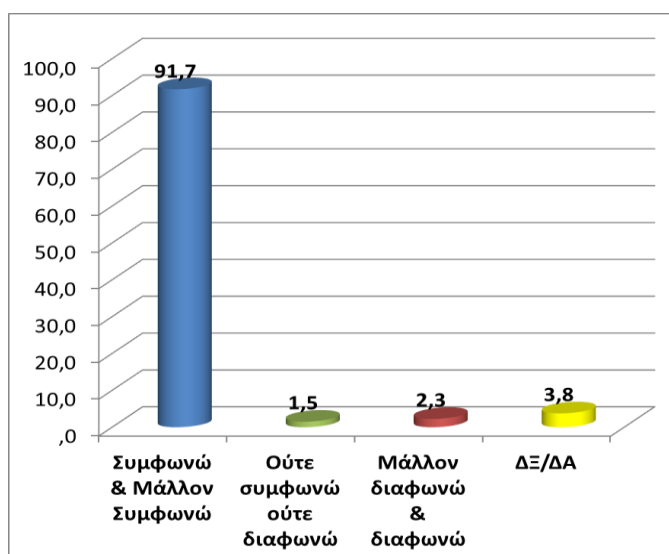

5 Οι πολιτικές και οι χειρισμοί των ανθρώπων που διαχειρίζονται την παγκόσμια οικονομία

6 Οι πολιτικές και οι χειρισμοί της ευρωπαϊκής οικονομικής πολιτικής

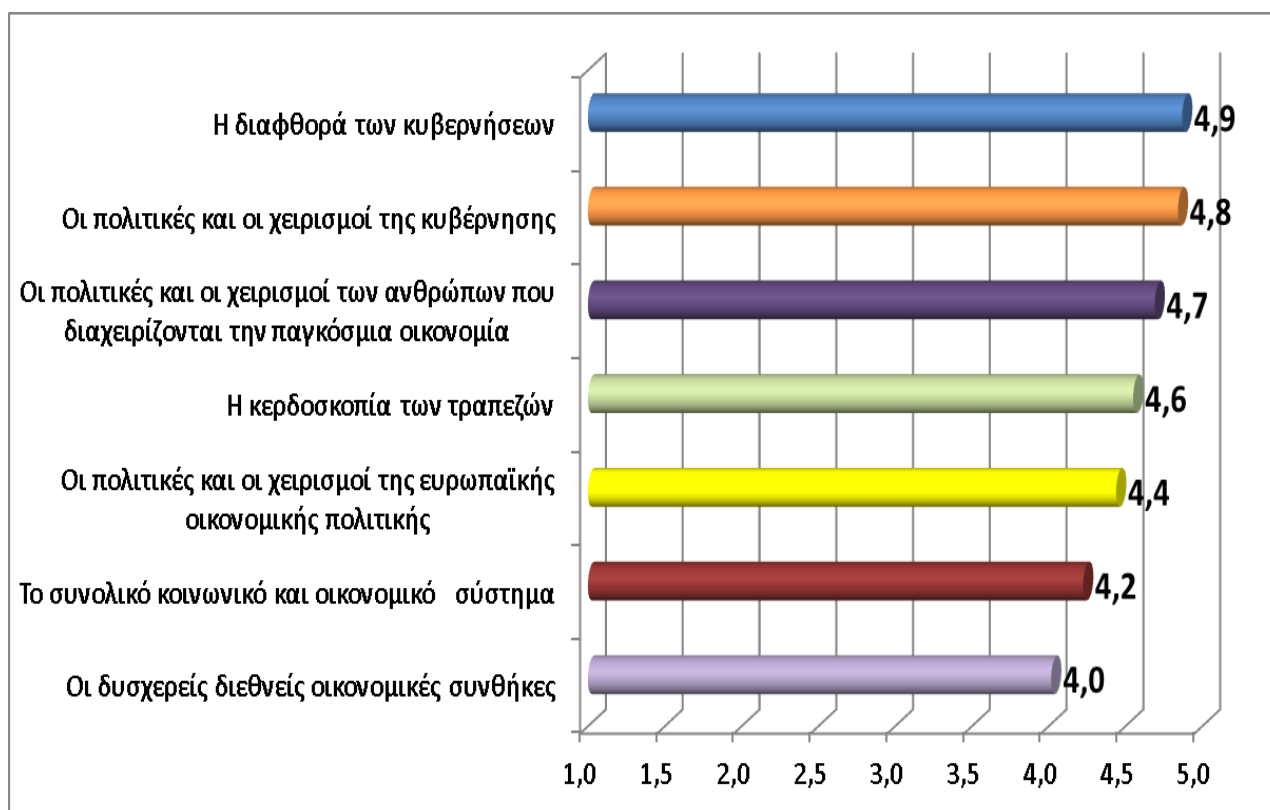

7 Οι πολιτικές και οι χειρισμοί της κυβέρνησης

ΕΡΩΤΗΣΗ 9η : Αξιολογήσετε το βαθμό ευθύνης στην οικονομική κρίση:

ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

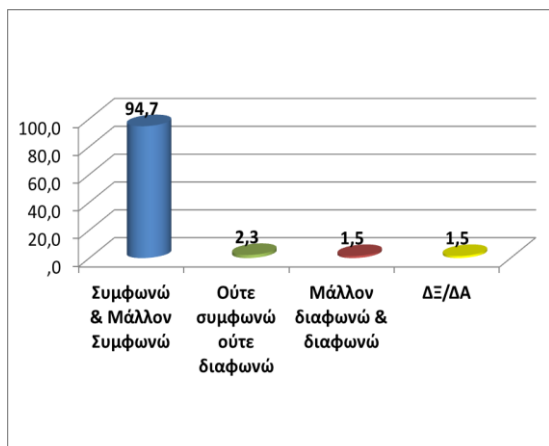

Ο Μέσος Όρος παράγεται με βάση την παρακάτω αντιστοίχιση: 5 = ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ, 4 = ΜΑΛΛΟΝ ΣΥΜΦΩΝΩ, 3 = ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ, 2 = ΜΑΛΛΟΝ ΔΙΑΦΩΝΩ, 1 = ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ.

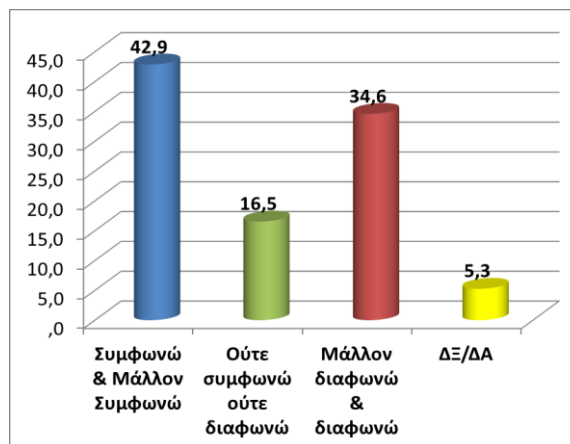
ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ 10η : Θα ήθελα να μου πείτε πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις παρακάτω προτάσεις:

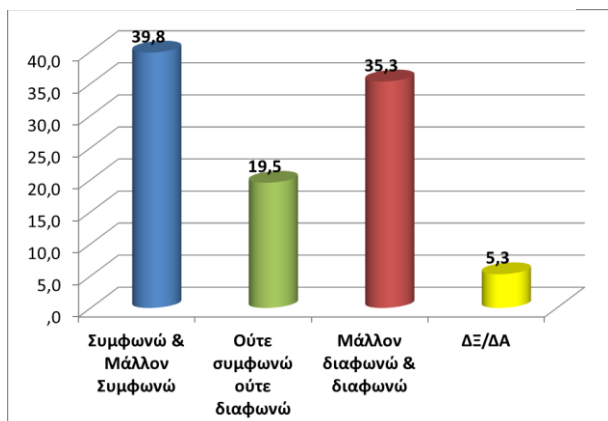
1 Στήριξη των οικονομικά ασθενέστερων ομάδων για ενίσχυση της πραγματικής οικονομίας

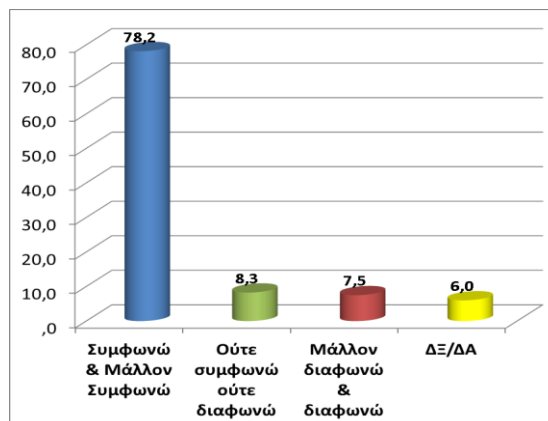
2 Οι μεγάλες επιχειρήσεις θα πρέπει να περάσουν στον έλεγχο του κράτους

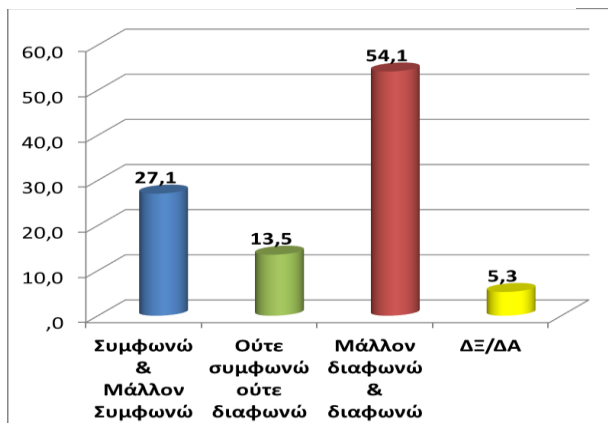
3 Να τονωθεί η επιχειρηματική δραστηριότητα με επιπλέον επιδοτήσεις σε τράπεζες

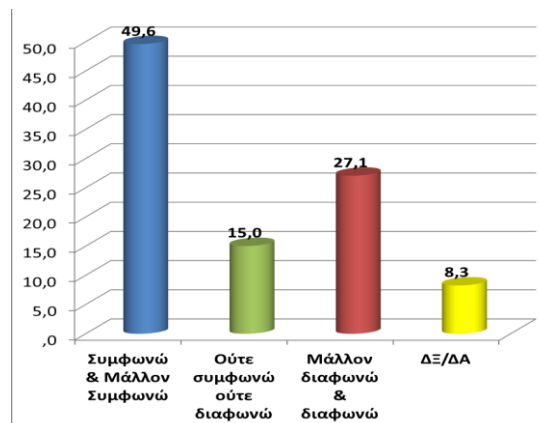
4 Ριζική αλλαγή του οικονομικού συστήματος για δικαιότερη κατανομή του πλούτου προς όλους

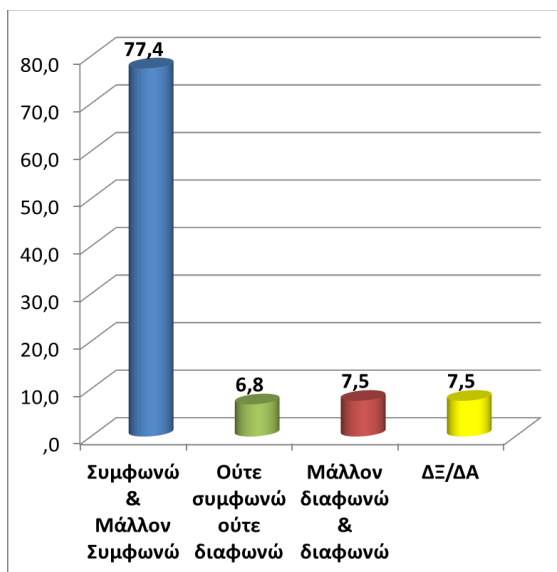
5 Στήριξη της οικονομίας ακόμη και αν χρειάζεται να παρθούν σκληρά μέτρα λιτότητας

6 Οι μεγάλες τράπεζες θα πρέπει να περάσουν στον έλεγχο του κράτους

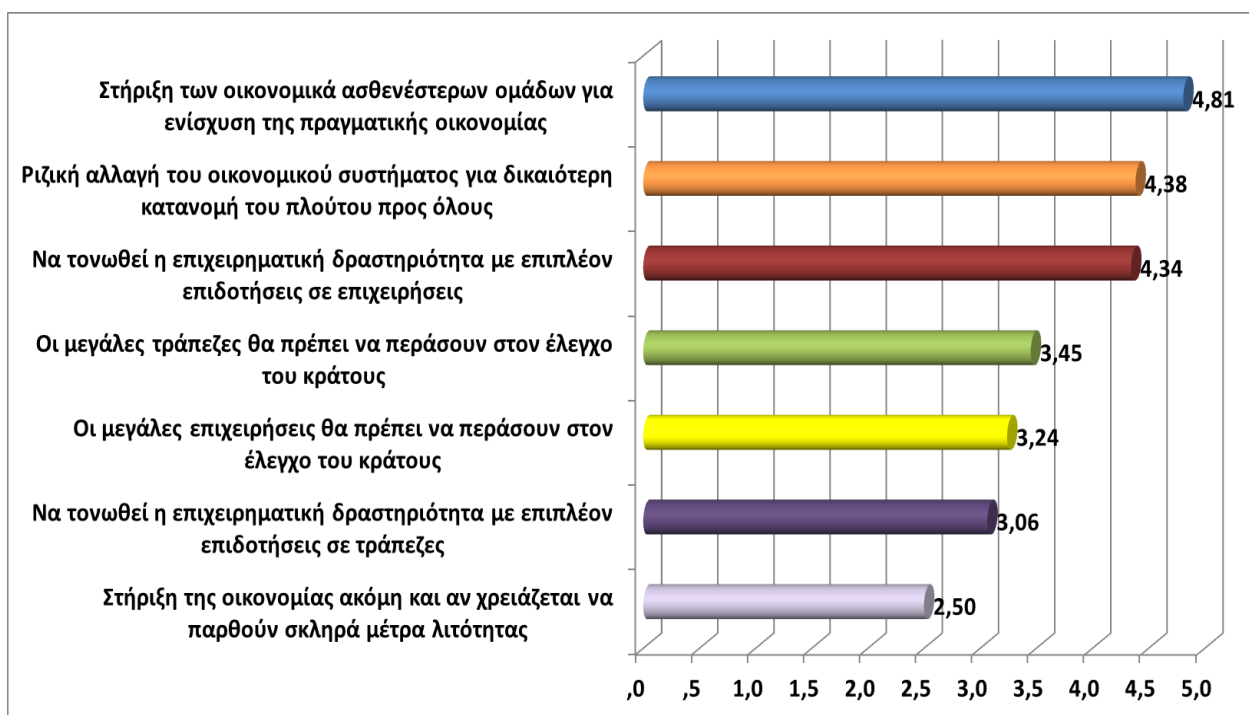

7 Να τονωθεί η επιχειρηματική δραστηριότητα με επιπλέον επιδοτήσεις σε επιχειρήσεις

ΕΡΩΤΗΣΗ 10η : Θα ήθελα να μου πείτε πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις παρακάτω προτάσεις

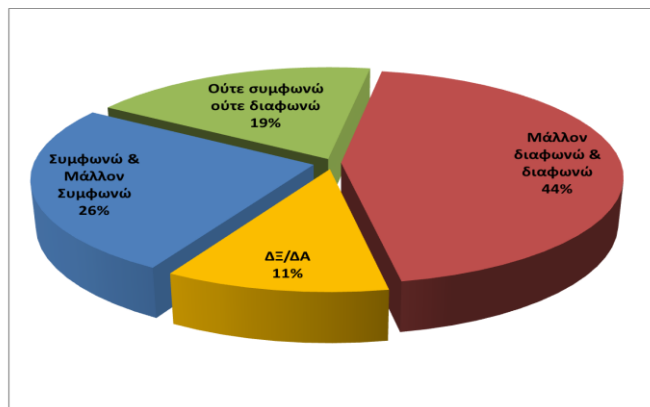
ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

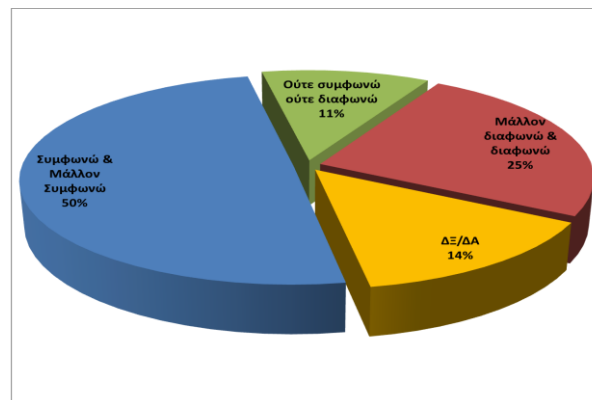
Ο Μέσος Όρος παράγεται με βάση την παρακάτω αντιστοίχιση: 5 = ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ, 4 = ΜΑΛΛΟΝ ΣΥΜΦΩΝΩ, 3 = ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ, 2 = ΜΑΛΛΟΝ ΔΙΑΦΩΝΩ, 1 = ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ

ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΜΟΝΤΕΛΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

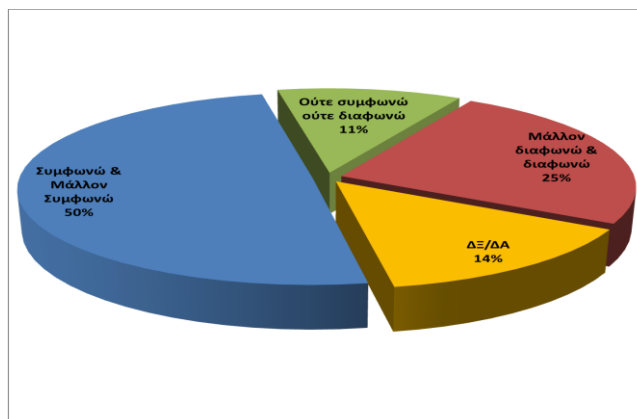
1 Πιστεύετε ότι η κρίση αυτή ενδυναμώνει το ρόλο του κράτους;

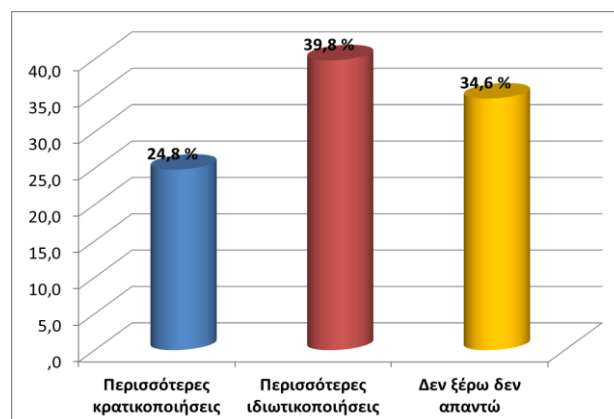
2 Η ενδυνάμωση του Κράτους πιστεύετε ότι είναι θετική για την ανάπτυξη της

3 Κατά τη γνώμη σας στα πλαίσια ενός νέου μοντέλου ανάπτυξης, ο καταναλωτισμός πρέπει να έχει κυρίαρχο ρόλο;

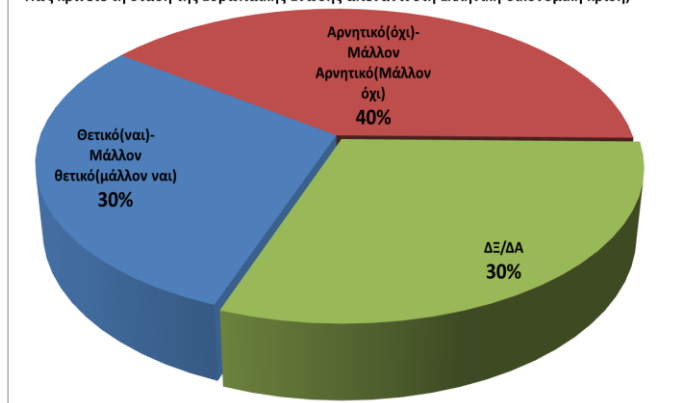

4 Ένα νέο μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης θα πρέπει σε γενικές γραμμές να περιλαμβάνει περισσότερες κρατικοποιήσεις ή περισσότερες ιδιωτικοποιήσεις

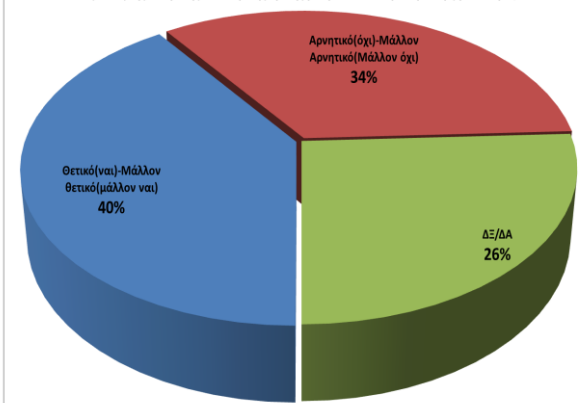

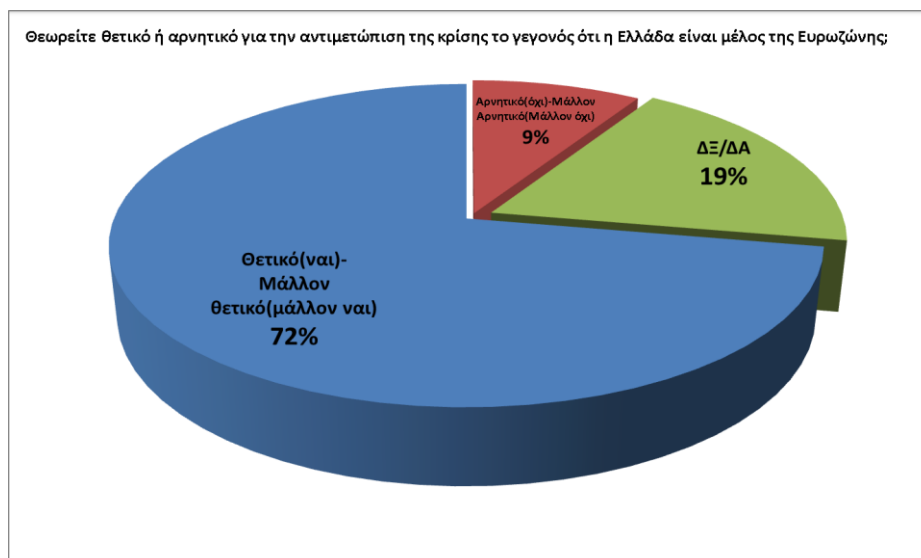
Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ & ΤΟ ΕΥΡΩ

Πως κρίνετε τη στάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης απέναντι στη Ελληνική οικονομική κρίση;

Πιστεύετε ότι εξαιτίας της Ελληνικής οικονομικής κρίσης μπορεί ν' απειληθεί η ύπαρξη του ευρώ;

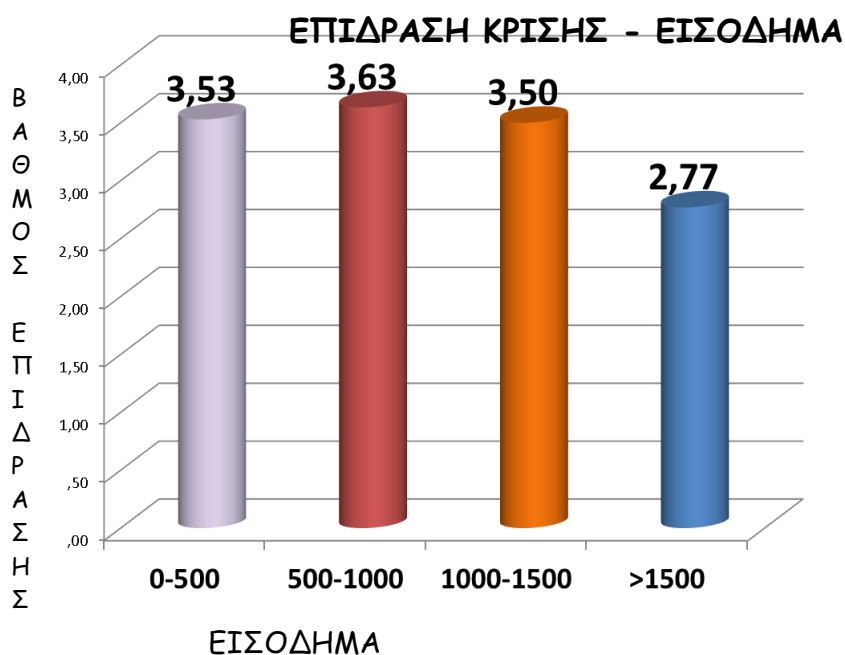

Επίδραση κρίσης σε άτομα διαφορετικού εισοδήματος

Χρησιμοποιήθηκε ανάλυση διακύμανσης μονής κατεύθυνσης για να εξεταστεί αν υπήρχαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στη μεταβλητή επίδραση της κρίσης, μεταξύ ατόμων διαφορετικού εισοδήματος.

Υπήρξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ ατόμων διαφορετικών ομάδων μηνιαίου προσωπικού εισοδήματος στη μεταβλητή βαθμός επιρροής κρίσης $F(2,124)=6.630$, $p<.01$. Αυτοί που είχαν μεγαλύτερο εισόδημα (4η ομάδα $>1500\text{€}$) επηρεάστηκαν λιγότερο ($M=2,77$, $SD= 0,73$) από ότι τα άτομα των άλλων ομάδων εισοδήματος (1η ομάδα) ($M= 3,53$, $SD= 0.687$), (2η ομάδα, $1000-1500\text{€}$) ($M= 3,63$, $SD= 0,52$) (3η ομάδα) ($M= 3.50$, $SD= .60$).

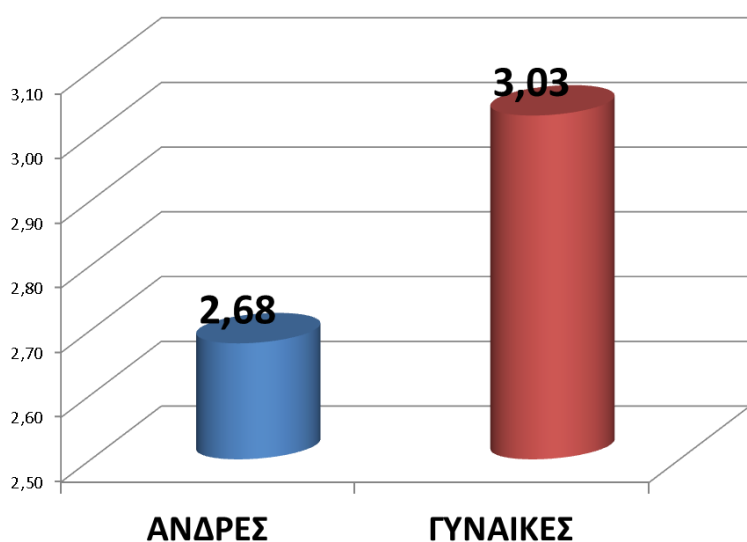
Φόβος απώλειας εργασίας σε άτομα διαφορετικού φύλου

Χρησιμοποιήθηκαν T-tests για να ερευνηθεί εάν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ ατόμων διαφορετικού φύλου σχετικά με το φόβο απώλειας της εργασίας τους.

Από τα αποτελέσματα προέκυψε ότι :

Υπήρξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών στη μεταβλητή φόβος απώλειας εργασίας $t(105)=-2,08, p<.05$. Οι γυναίκες **φοβούνται περισσότερο πιθανή απώλεια της εργασίας τους εξαιτίας της κρίσης** ($M=3,03, SD= 0,85$) από ότι οι άνδρες ($M= 2,68, SD= 0,97$)

1.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Οι οικονομικές πολιτικές των τριών τελευταίων δεκαετιών έφεραν την Ελλάδα στα πρόθυρα της χρεοκοπίας. Μεταρρυθμίσεις που εφαρμόστηκαν σε άλλες χώρες πολλά χρόνια νωρίτερα αναβάλλονταν συνεχώς στην Ελλάδα.

Η έλλειψη μεταρρυθμίσεων είναι ιδιαίτερα οδυνηρή για τη νέα γενιά. Η παιδεία που παρέχεται στους νέους υστερεί σε σύγκριση με τα διεθνή πρότυπα. Αν η Ελλάδα δεν μεταρρυθμίσει άμεσα την οικονομία της, υπάρχει κίνδυνος ένα μεγάλο μέρος της νέας γενιάς (και ιδιαίτερα τα πιο δημιουργικά και επιχειρηματικά άτομα) να μεταναστεύσουν στο εξωτερικό.

Το μόνο θετικό στοιχείο σχετικά με την τρέχουσα οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα είναι ότι υπάρχει μεγάλο περιθώριο βελτίωσης. Πράγματι, υπάρχουν συγκεκριμένες μεταρρυθμίσεις που θα επιτρέψουν στη χώρα να ανακτήσει το χαμένο έδαφος.

Για να αποκομιστούν αυτά τα οφέλη, απαιτείται επιτυχής και άμεση εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

1. <http://www.euretirio.com/2010/07/plithorismos.html>
2. <http://users.teilam.gr/~napostol/6.html>
3. Λιανός, Παπαβασιλείου, Χατζηανδρέου, Αρχές Οικονομικής Θεωρίας, Αθήνα 2010
4. <http://el.wikipedia.org/>
5. Μπουραντάς-Βάθης-Παπακωνσταντίου-Πεκλείτης, Αρχές Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων και Υπηρεσιών, Αθήνα 1999
6. <http://www.ecb.int/ecb/orga/escb/html/index.el.html>
7. Σωτήρης Νίκας, Τι σημαίνει «επιλεκτική χρεοκοπία»
http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_politics_2_10/07/2011_448839
8. Σωτήρης Καράς, To spread or not to spread?
<http://www.espressonews.gr/default.asp?pid=79&catid=1&artID=1176222>
9. Ελληνική κρίση χρέους 2010-2012, Wikipedia, the free encyclopedia
10. Δημήτρης Βαγιανός London School of Economics, CEPR και NBER, Νίκος Βέττας Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών και CEPR, Κώστας Μεγήρ Yale University, University College London, IFS και CEPR Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία, 5 Αυγούστου 2010
11. Ανταγωνιστικότητα, απασχόληση και μη μισθολογικό κόστος στην Ελλάδα, Προβληματισμός και προτάσεις της ΕΣΕΕ, Αθήνα 31/1/2012
12. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, Η κρίση της ελληνικής οικονομίας και η αντιμετώπιση της
13. Ολοκλήρωση της διεθνούς κεφαλαιαγοράς και οικονομικές κρίσεις: Η περίπτωση της Νοτιοανατολικής Ασίας, Δημήτρης Γιακούλας και Κώστας Γεμενής
14. Η οικονομική κρίση Δρ Θεόδωρου Κ. Θεοδώρου
15. Οι επιπτώσεις της χρηματοοικονομικής κρίσης στις ελληνικές επιχειρήσεις, Μιχαήλ Απιδόπουλος, διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη Φεβρουάριος 2011

16. Η διεθνής Οικονομική κρίση Χριστόφορος Διακόπουλος Ομ. Καθηγητής Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών
17. Η οικονομική κρίση και το τραπεζικό σύστημα, Αθανασιάδου Γεωργία; Τσουμέτης Αντώνης, Πτυχιακή εργασία -- Σχολή Διοίκησης και Οικονομιάς -- Τμήμα Εμπορίας και Διαφήμισης, 2009, <http://hdl.handle.net/10184/1286>
18. Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση και οι επιπτώσεις της στην ελληνική οικονομία πτυχιακή εργασία Ξερουδάκη Αικατερίνη Ρηγάκη Σοφία Ηράκλειο, Απρίλιος 2011
19. Οι Επιπτώσεις της Διεθνούς Οικονομικής Κρίσης στον Τουρισμό, Νίκος Σκουλάς, 1^ο Ευρωπαϊκό Συνέδριο Τουρισμού, Θεσσαλονίκη Οκτώβριος 2008
20. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην υγεία: οιωνοί μιας ελληνικής τραγωδίας, Κυριάκος Κατζουράκης, "Φυλακή 2"πηγή: ΕΝΘΕΜΑΤΑ
21. Οι οικονομικές κρίσεις στην Ελλάδα από την απελευθέρωση μέχρι σήμερα, ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ (12/01/2012 06:28), http://www.iliaoikonomia.gr/news_details.php?id=790
22. Η ιστορία του μνημονίου του 1843, άρθρο του Τάκη Κατσιμάρδου στην Ημερησία <http://48dim-athin.att.sch.gr/styled/styled-32/index.html>
23. Οι πτωχεύσεις του ελληνικού κράτους από το 1821 έως σήμερα Του Άλκη Αντωνιάδη* (για την Ίσκρα) http://www.iskra.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=720:-1821-&catid=56:an-aristera&Itemid=285
24. 1929 - 1932: Η Παγκόσμια Οικονομική Κρίση και η Ελληνική Πτώχευση, Θάνος Κονδύλης, <http://www.eurocapital.gr/index.php/permalink/13126.html>
25. <http://el.newikis.com>
26. Μαθιοπούλου Μαρία, Το κραχ του 1929 Αύριο η μαύρη επέτειος των 78 ετών <http://www.makthes.gr/news/economy/8081/>
27. Γιακούλας Δ.-Γεμενής, Ολοκλήρωση της διεθνούς κεφαλαιαγοράς και οικονομικές κρίσεις, Αγορά Χωρίς Σύνορα Τόμος 13 (1) 2007: 58-74
28. Πλήθου Βασιλική Η μελέτη του πτωχευτικού κώδικα ως στρατηγική επιλογή των επιχειρήσεων

29. Στεφανί Δαρμπάση, επιπτώσεις της κρίσης στην παγκόσμια οικονομία, <http://oikonomikanea.wordpress.com/2009/08/20/oikonomiki-krisi-oi-epiptoseis/>
30. Αλέξανδρου Κεντικελένη, Μαρίνα Καρανικολού, Ειρήνη Παπανικόλα, Sanjay Basu, Martin McKee, David Stuckler, Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην υγεία: οιωνοί μιας ελληνικής τραγωδίας, μετάφραση: Παύλος Καζακόπουλος, <http://enthemata.wordpress.com/2012/01/29/lancet/>
31. <http://silentcrossing.wordpress.com/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. ΣΥΧΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΤΙΜΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ	ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΓΕΝΟΣ	ΑΝΔΡΑΣ	61	45,9
	ΓΥΝΑΙΚΑ	72	54,1
	ΣΥΝΟΛΟ	133	100,0
ΗΛΙΚΙΑ	18-25	2	1,5
	26-35	10	7,5
	36-50	87	65,4
	51-άνω	34	25,6
	ΣΥΝΟΛΟ	133	100,0
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	Δημ. Υπ/λος	62	46,6
	Ιδ. Υπ/λος	23	17,3
	Ελ/ρος Επ/τίας	23	17,3
	Άνεργος	9	6,8
	Άλλο	15	11,3
	Total	132	99,2
ΕΙΣΟΔΗΜΑ	< €500	17	12,8
	500–1.000	60	45,1
	€ 1.000–1.500	38	28,6
	> €1.500	13	9,8
	Total	128	96,2

2. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

2^ο ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ
ΤΙΤΛΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:
“Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα”
Ερωτηματολόγιο

Κ.Ε.:

ΦΥΛΛΟ: 1. Άνδρας ☐

2. Γυναίκα ☐

ΗΛΙΚΙΑ: 18-25, ☐

26-35 ☐

36-50 ☐

51-άνω ☐

ΕΠΑΓΓ/ΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ: 1. Δημ. Υπ/λος ☐

2. Ιδ. Υπ/λος ☐

3. Ελ/ρος Επ/τίας, ☐

4. Άνεργος ☐

5. Άλλο ☐

ΜΗΝΙΑΙΟ – ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ: < €500 ☐

€ 500–1.000 ☐

€ 1.000–1.500 ☐

> €1.500 ☐

1) Εσείς προσωπικά πόσο θεωρείτε ότι επηρεάζετε από την οικονομική κρίση;

1. Πολύ ☐

2. Αρκετά ☐

3. Λίγο ☐

4. Καθόλου ☐

5. Δεν ξέρω δεν απαντώ ☐

2) Σε σχέση με πέρυσι θα λέγατε ότι η οικονομική σας κατάσταση:

1. Έχει βελτιωθεί ☐

2. Έχει χειροτερέψει ☐

3. Δεν ξέρω δεν απαντώ ☐

3) Πόσο πιστεύετε ότι θα διαρκέσει η κρίση;

1. Ένα χρόνο ☐

2. Δύο χρόνια ☐

3. Περισσότερο από τρία χρόνια ☐

4. Δεν ξέρω δεν απαντώ ☐

4) Ποια από τις παρακάτω θεωρείτε τη σημαντικότερη επίπτωση της οικονομικής κρίσης;

1. Ανεργία ☐

2. Ανασφάλεια απέναντι στο χρηματοπιστωτικό σύστημα ☐

3. Εγκληματικότητα ☐

4. Κατάρρευση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων ☐

5. Έλλειψη εμπιστοσύνης απέναντι στους πολιτικούς ☐

6. Άλλο ☐

5) Εσείς προσωπικά, πόσο φοβάστε μήπως χάσετε τη δουλειά σας εξαιτίας της κρίσης;

1. Πολύ ☐

2. Αρκετά ☐

3. Λίγο ☐

4. Καθόλου ☐

5. Δεν ξέρω δεν απαντώ ☐

6) Έχει χρειαστεί μέχρι στιγμής και λόγω της κρίσης να κάνετε περικοπές στα έξοδα σας;

1. Ναι ☐

2. Μάλλον ναι ☐

3. Όχι ☐

4. Μάλλον όχι ☐

5. Δεν ξέρω δεν απαντώ ☐

7) Σε ποιους ελπίζετε περισσότερο για το ξεπέρασμα της κρίσης;

1. Στις κυβερνήσεις ☐

2. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση ☐

3. Στους οικονομικούς παράγοντες (τράπεζες-επιχειρήσεις) ☐

4. Στις συνδικαλιστικές οργανώσεις και στους εργαζόμενους ☐

5. Άλλο ☐

6. Κανέναν ☐

7. Δεν ξέρω δεν απαντώ ☐

8) Θεωρείτε ότι τα ΜΜΕ στη χώρα μας:

1. Παρουσιάζουν την κρίση στις πραγματικές της διαστάσεις ☐

2. Παρουσιάζουν την κρίση σε υπερβολικό βαθμό ☐

3. Υποβαθμίζουν το μέγεθος της κρίσης ☐

4. Δεν ξέρω δεν απαντώ ☐

9) Αξιολογήστε το βαθμό ευθύνης στην οικονομική κρίση:

	1 Συμφωνώ	2 Μάλλον συμφωνώ	3 Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	4 Μάλλον διαφωνώ	5 Διαφωνώ	6 Δεν ξέρω δεν απαντώ
1. Η διαφθορά των κυβερνήσεων						
2. Οι δυσχερείς διεθνείς οικονομικές συνθήκες						
3. Η κερδοσκοπία των τραπεζών						
4. Το συνολικό κοινωνικό και οικονομικό σύστημα						
5. Οι πολιτικές και οι χειρισμοί των ανθρώπων που διαχειρίζονται την παγκόσμια οικονομία						
6. Οι πολιτικές και οι χειρισμοί της ευρωπαϊκής οικονομικής πολιτικής						
7. Οι πολιτικές και οι χειρισμοί της κυβέρνησης						

10) Θα ήθελα να μου πείτε πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις παρακάτω προτάσεις:

	1 Συμφωνώ	2 Μάλλον συμφωνώ	3 Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	4 Μάλλον διαφωνώ	5 Διαφωνώ	6 Δεν ξέρω δεν απαντώ
1 Στήριξη των οικονομικά ασθενέστερων ομάδων για ενίσχυση της πραγματικής οικονομίας						
2 Οι μεγάλες επιχειρήσεις θα πρέπει να περάσουν στον έλεγχο του κράτους						
3 Να τονωθεί η επιχειρηματική δραστηριότητα με επιπλέον επιδοτήσεις σε τράπεζες						
4 Ριζική αλλαγή του οικονομικού συστήματος για δικαιότερη κατανομή του πλούτου προς όλους						
5 Στήριξη της οικονομίας ακόμη και αν χρειάζεται να παρθούν σκληρά μέτρα λιτότητας						
6 Οι μεγάλες τράπεζες θα πρέπει να περάσουν στον έλεγχο του κράτους						
7 Να τονωθεί η επιχειρηματική δραστηριότητα με επιπλέον επιδοτήσεις σε επιχειρήσεις						

11) Απόψεις για διάφορα μοντέλα οικονομικής ανάπτυξης

	1 Συμφωνώ	2 Μάλλον συμφωνώ	3 Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	4 Μάλλον διαφωνώ	5 Διαφωνώ	6 Δεν ξέρω δεν απαντώ
1 Πιστεύετε ότι η κρίση αυτή ενδυναμώνει το ρόλο του κράτους;						
2 Η ενδυνάμωση του Κράτους πιστεύετε ότι είναι θετική για την ανάπτυξη της οικονομίας;						
3 Κατά τη γνώμη σας στα πλαίσια ενός νέου μοντέλου ανάπτυξης, ο καταναλωτισμός πρέπει να έχει κυρίαρχο ρόλο;						

11.4 Ένα νέο μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης θα πρέπει σε γενικές γραμμές να περιλαμβάνει περισσότερες κρατικοποιήσεις ή περισσότερες ιδιωτικοποιήσεις

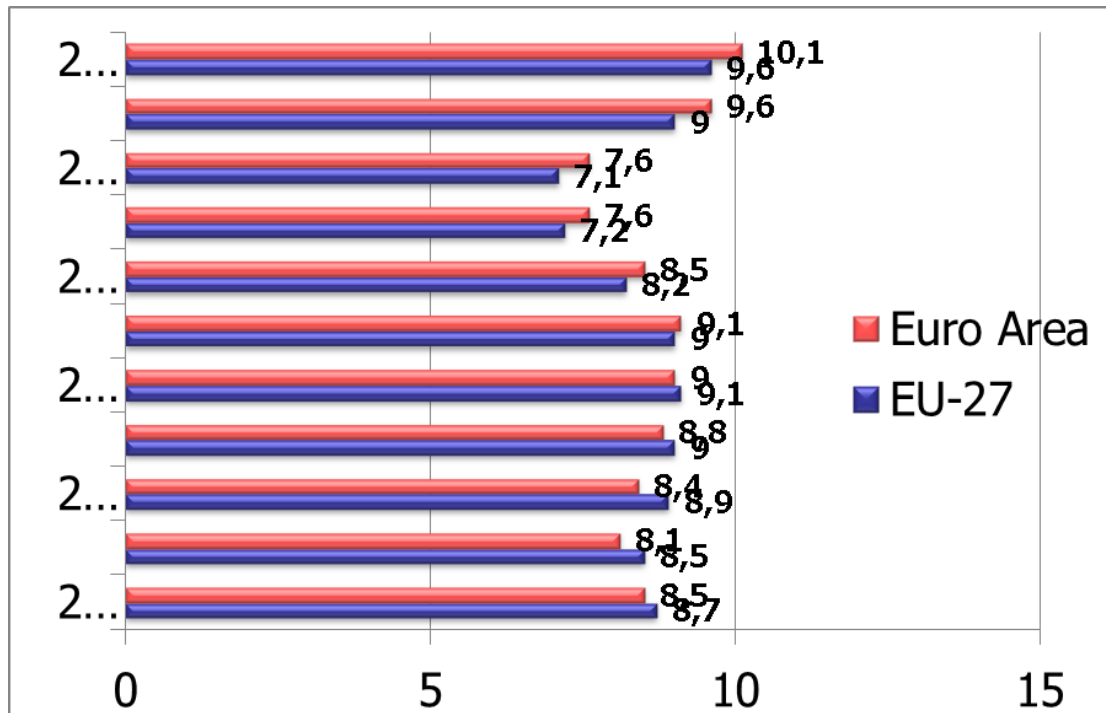
1. Περισσότερες κρατικοποιήσεις ☐ 2. Περισσότερες ιδιωτικοποιήσεις ☐ 3. Δεν ξέρω δεν απαντώ ☐

12) Η Ευρωπαϊκή Ένωση & το ευρώ

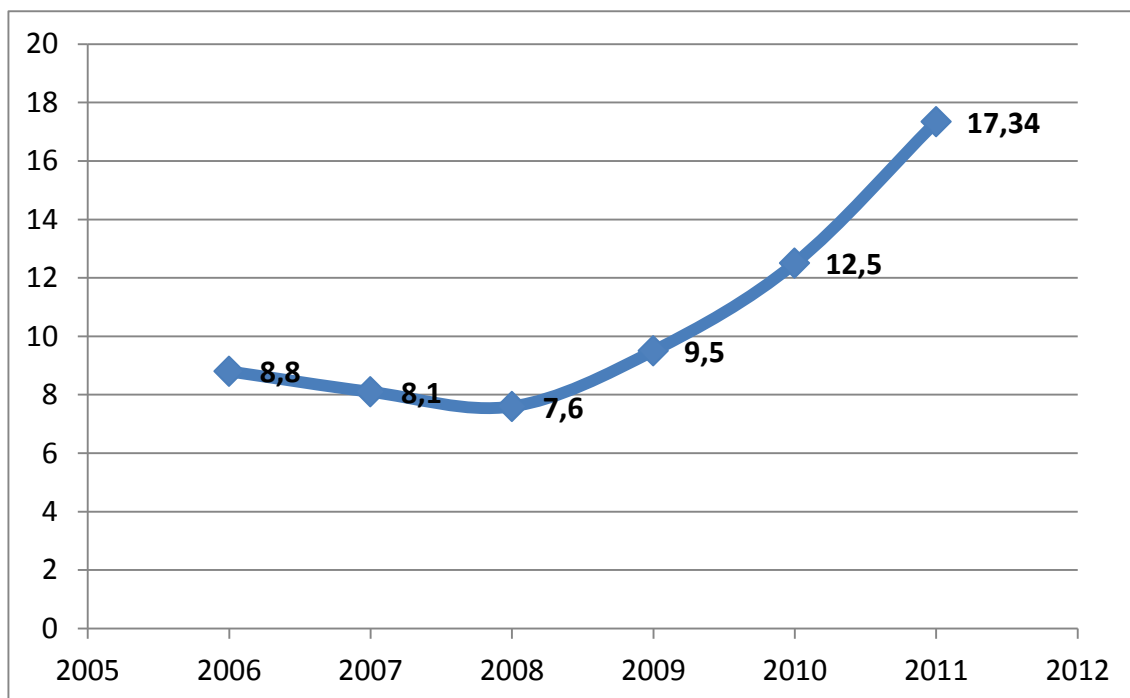
	1 Θετικό (ναι)	2 Μάλλον θετικό (μάλλον ναι)	3 Αρνητικό (όχι)	4 Μάλλον Αρνητικό (Μάλλον όχι)	5 Δεν ξέρω δεν απαντώ
1 Θεωρείτε θετικό ή αρνητικό για την αντιμετώπιση της κρίσης το γεγονός ότι η Ελλάδα είναι μέλος της Ευρωζώνης					
2 Πως κρίνετε τη στάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης απέναντι στη ελληνική οικονομική κρίση;					
3 Πιστεύετε ότι εξαιτίας της ελληνικής οικονομικής κρίσης μπορεί ν' απειληθεί η ύπαρξη του ευρώ;					

Ευχαριστώ για τη συμμετοχή σου

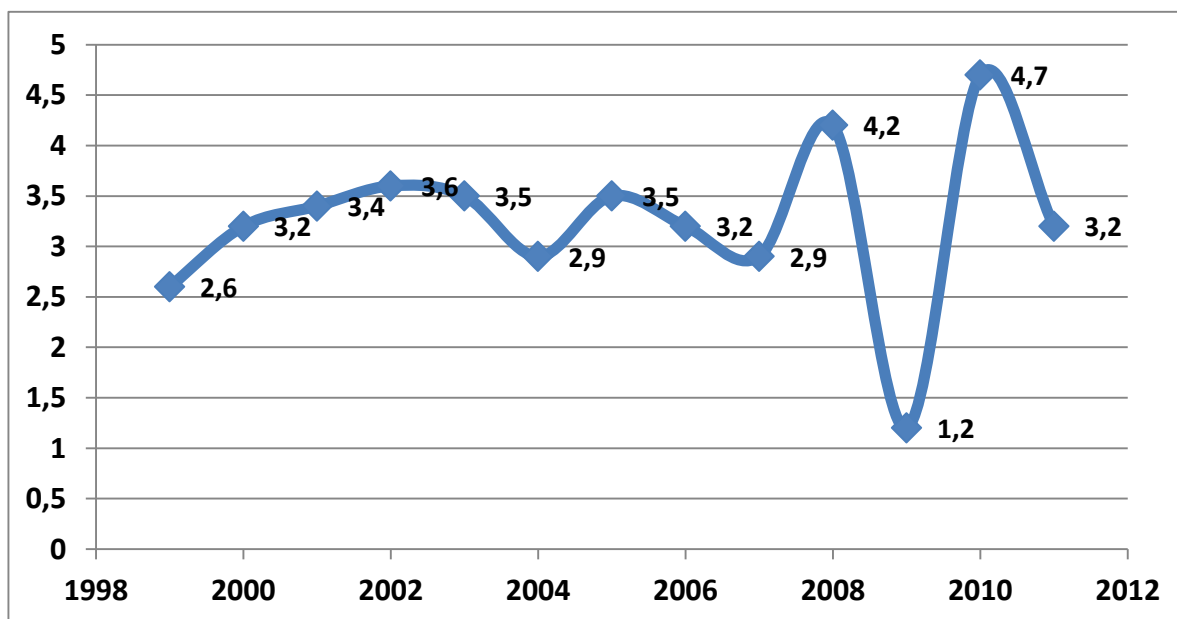
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3. ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ 2000-2010

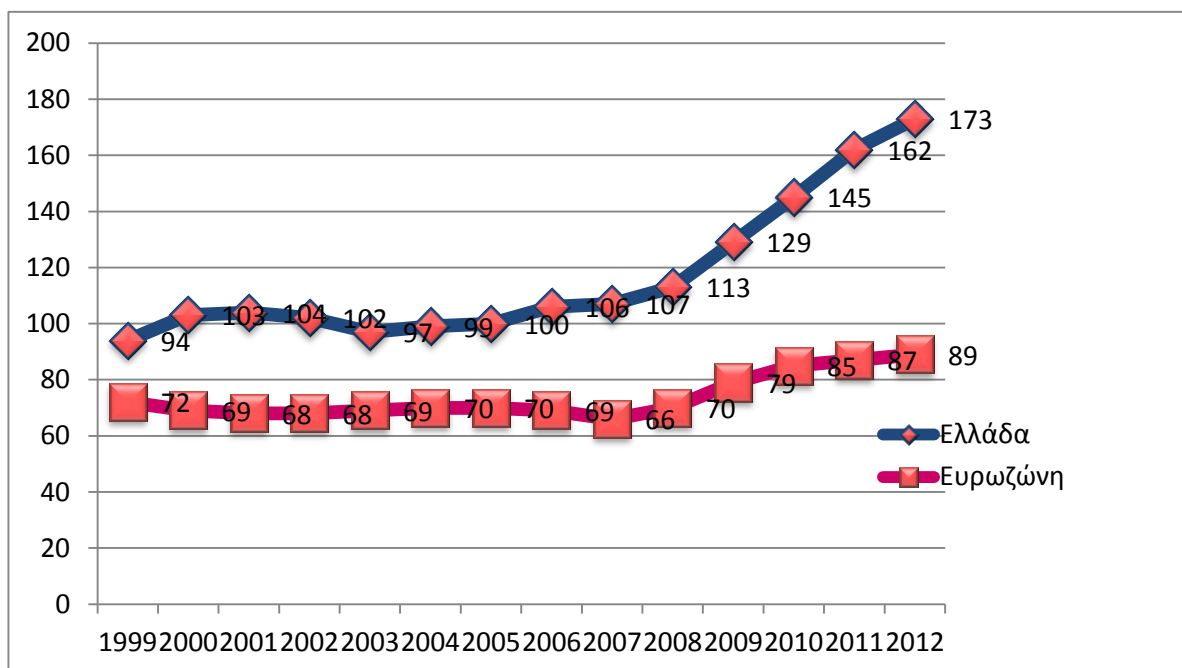
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4. Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

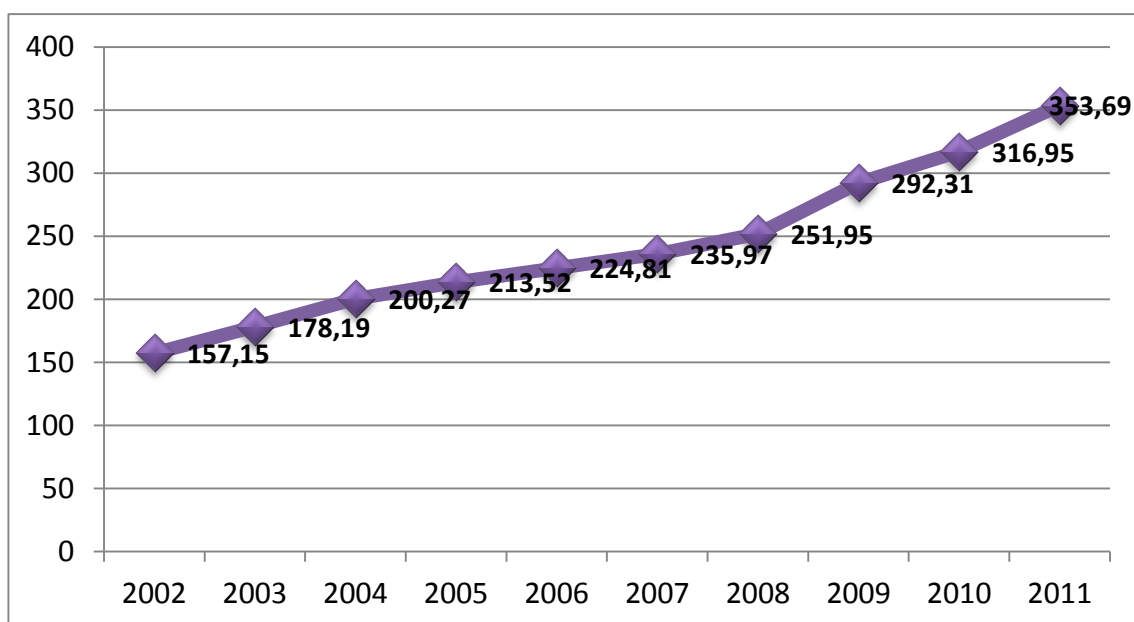
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5. Ο ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ πηγή ΕΛΣΤΑΤ

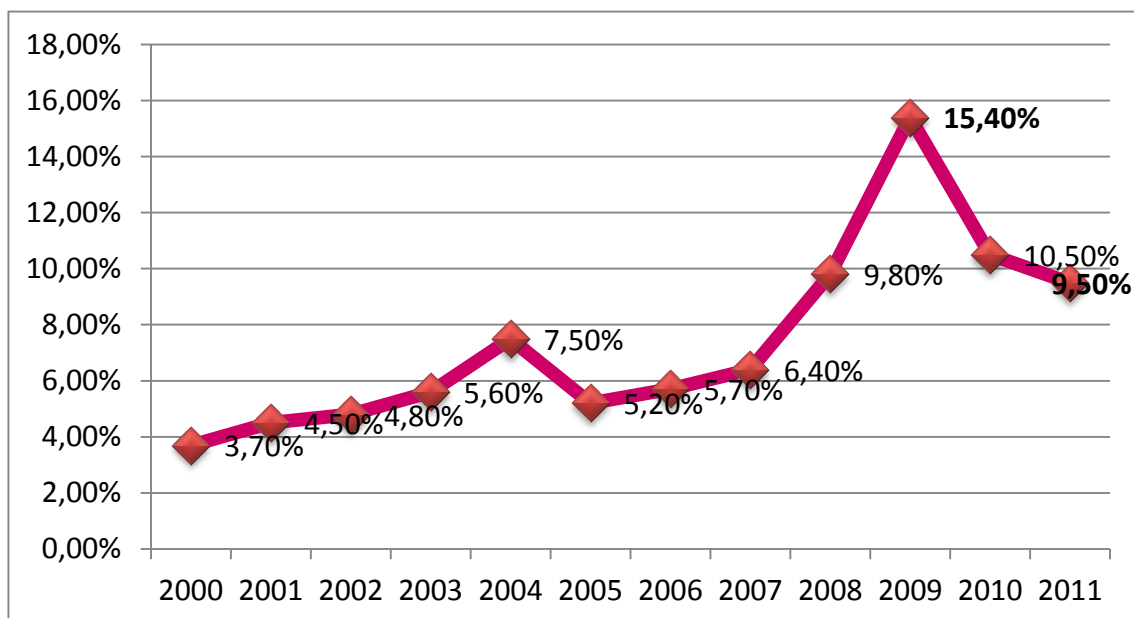
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 6. ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΡΕΟΣ ΣΕ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΟ ΜΕΣΟ ΟΡΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΖΩΝΗΣ (% ΑΕΠ)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 7. ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΡΕΟΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ 10 ΧΡΟΝΙΑ (απόλυτο μέγεθος – δις ευρώ)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 8. ΤΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (% ΑΕΠ)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 9. ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΡΕΟΣ & ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΑ

Ιστορία του ελληνικού χρέους και των ελλειμμάτων (1999-σήμερα)								
<u>Πηγή: Eurostat</u>								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 (προβλέψεις)	2012 (προβλέψεις)
€ δις	195.4	224.2	239.4	262.3	298.7	328.6	—	—
% ΑΕΠ	100	106.1	105.4	110.7	127.1	142.8	<u>157.7 (10.4%)</u>	<u>166.1 (5.3%)</u>
<u>Ανάπτυξη</u>	2.3	5.2	4.3	1.0	-2.0	-4.5	-3.5	1.1
Έλλειμμα	-5.2	-5.7	-6.4	-9.8	-15.4	-10.5	-9.5	-9.3

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 10. ΑΕΠ ΕΛΛΑΔΑ (τρέχουσες τιμές)

Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (δισ €)					
2005	2006	2007	2008	2009	2010
193050	208893	222771	232920	231642	227318
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν Ετήσιοι δείκτες τιμών					
	2006	2007	2008	2009	2010
	1,025	1,035	1,047	1,028	1,017
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν Ετήσιοι ρυθμοί ανάπτυξης (μεταβολές όγκου)					
	2006	2007	2008	2009	2010
	5,50%	3,00%	-0,20%	-3,20%	-3,50%

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 11. ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ (Πηγή: ΟΟΣΑ)

Δεκαετία	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2009
Κατανάλωση ως % επί του ΑΕΠ	77,2	85,1	90,1	88,8
Επενδύσεις ως % επί του ΑΕΠ	30,7	23	20,6	22,6

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 12 ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ CDS, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

